

**T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ BİLİM DALI**

**DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ'NDE DİYARBAKIR'DA ASAYİŞ
POLİTİKALARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÖMER ŞAHİN

VAN-2019

T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ BİLİM DALI

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ'NDE DİYARBAKIR'DA ASAYİŞ
POLİTİKALARI

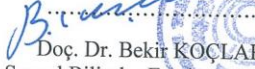

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÖMER ŞAHİN

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. ABDULAZİZ KARDAŞ

VAN-2019

KABUL VE ONAY SAYFASI

<p>Ömer ŞAHİN tarafından hazırlanan “DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ'NDE DİYARBAKIR'DA ASAYİŞ POLİTİKALARI” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.</p>	
<p>Danışman: DOÇ. DR. ABDULAZİZ KARDAŞ Tarih Anabilim Dalı Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi</p> <p>Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum</p>	
<p>Başkan: DOÇ. DR. ABDULAZİZ KARDAŞ Tarih Anabilim Dalı Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi</p> <p>Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum</p>	
<p>Üye : DR. ÖĞRT. ÜYESİ FERİT YÜCEBAŞ Tarih Anabilim Dalı Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi</p> <p>Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum</p>	
<p>Üye : DR. ÖĞRT. ÜYESİ MEHMET ÖZALPER Tarih Anabilim Dalı Muş Alparslan Üniversitesi</p> <p>Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum</p>	
<p>Yedek Üye : Unvanı Adı SOYADI Anabilim Dalı, Üniversite Adı</p> <p>Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum</p>	
<p>Yedek Üye: Unvanı Adı SOYADI Anabilim Dalı, Üniversite Adı</p> <p>Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum</p>	
<p>Tez Savunma Tarihi:</p>	29.11.2019
<p>Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini ve imzaların sahiplerine ait olduğunu onaylıyorum.</p> <p> Doç. Dr. Bekir KOÇLAR Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü</p>	

ETİK BEYAN

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. (Tarih)

(İmza)

Ömer ŞAHİN

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ'NDE DİYARBAKIR'DA ASAYİŞ POLİTİKALARI

ÖZET

Diyarbakır, tarihin her döneminde kültürel kaynaşmaların geçiş noktası olmuş ve bu durum Diyarbakır'a önemli bir kimlik kazandırmıştır. İlkçağ medeniyetlerine ev sahipliği yapmış ve aynı zamanda kültür alış-verişinin sağladığı avantajla bölgede uzun süre varlığını devam ettirmiştir. Diyarbakır, bu özelliği günümüze kadar sürdürmüş ve günümüzde de önemli bir merkez olma özelliğini korumaya devam etmektedir.

Bu bağlamda Diyarbakır, Demokrat Parti (DP) iktidarı için önemli bir şehir olarak görülmüş ve durum partinin Diyarbakır'daki yapılanma faaliyetlerine ayrıca önem vermiştir. DP, on yıllık iktidarı boyunca Diyarbakır'da önemli çalışmalar gerçekleştirmiştir. Özellikle önceki dönemlerden farklı bir siyaset izleyen DP, bu bölgeleri kazanmanın daha uygun olacağı düşüncesiyle hareket etmiş ve genel olarak parti siyasetinin izlemiş olduğu politika olmuştur. Diyarbakır bağlamında on yıllık süre içinde DP'nin halkın huzur ve güvenliği açısından uygulamış olduğu politikalar partinin uzun bir süre daha varlığını korumasına katkısı olmuştur.

Bu çalışmada DP'nin Diyarbakır'daki faaliyetleri ve çalışmaları neticesinde alınan sonuçlar incelenmiştir. Özellikle konunun esas kısmını oluşturan asayişin sağlanması noktasında DP'nin izlemiş olduğu politika sayesinde kendine taraftar toplaması oldukça önemli bir kazanım sağlamıştır. Diyarbakır özelinde DP dönemi güvenliğinin sağlanmasına yönelik olarak devletin almış olduğu tedbirlerin halk üzerinde etkisi ve bu etkinin DP'nin bu bölgede aktif bir siyaset izlemesini sağlamıştır. Bu bağlamda cinayet, kaçakçılık, yaralama, uyuşturucu ile mücadele DP'nin en önemli çalışmaları arasında gösterilebilir. Asıl amaç halkın huzur ve güvenliğinin sağlanması olmuştur. Bu çalışmada 1950-1960 yıllarını kapsayan DP iktidarının Diyarbakır üzerindeki etkisi araştırılmış ve dönemin çalışmaları özellikle yerel basının konuya yaklaşımı ışığı altında bu konunun aydınlatılmasına çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Demokrat Parti, Diyarbakır, Asayiş, Politika

Sayfa adedi : 100

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Abdulaziz Kardaş

PUBLIC ORDER POLICIES IN DIYARBAKIR DURING PERIOD OF THE DEMOCRATIC PARTY

ABSTRACT

Diyarbakir has been the transition point of cultural integration in every period of history and this has given Diyarbakir an important identity. It hosted ancient civilizations and at the same time, it continued its existence in the region with the advantage of cultural exchange. Diyarbakir has maintained this feature to the present day and continues to be an important center today.

In this context, Diyarbakir has been seen as an important city for the Democratic Party (DP) and the situation has given particular importance to the party's activities in Diyarbakir. During its ten years in power, the DP has carried out important activities in Diyarbakir. The DP, especially following a different policy from the previous periods, acted with the idea that it would be more appropriate to win these regions and it was the policy followed by the party politics in general. In the context of Diyarbakir, the policies implemented by the DP in terms of peace and security of the people during the decade have contributed to the party's existence for a long time.

In this study, the results of the activities of DP and its activities in Diyarbakir are examined. Particularly in order to ensure the order that constitutes the main part of the issue, the DP's policy of gathering supporters has made a significant gain. The impact of the measures taken by the state in order to ensure security in the DP period in Diyarbakir has enabled the DP to pursue an active policy in this region. In this context, murder, smuggling, wounding, and combating drugs can be listed among the most important activities of the DP. The main purpose was to ensure the peace and security of the people. In this study, the effect of the DP government on Diyarbakir, which covers the years 1950-1960, was investigated and the studies of the period were tried to enlighten this issue especially in the light of the approach of the local press to the subject.

Keywords: Democratic Party, Diyarbakir, Public Order, Politics

Number of pages: 100

Thesis Advisor: Assoc. Dr. Abdulaziz Kardaş

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR	v
ÖNSÖZ	vi
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	6
1. DEMOKRAT PARTİ İKTİDARI.....	6
1.1. Demokrat Parti Kurulmadan Önce Türk Siyasi Hayatı.....	6
1.2. Demokrat Parti'nin Kuruluşu.....	7
1.3. Demokrat Parti'nin Girdiği Seçimler.....	15
1.3.1. 1946-1950 Seçimleri.....	15
1.3.2. 1950-1954 Seçimleri.....	16
1.3.3. 1954 ve 1957 Seçimleri	22
İKİNCİ BÖLÜM.....	26
2.1. DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİNDE DİYARBAKIR'DA ASAYİŞ POLİTİKALARI	26
2.2. Asayiş-Güvenlik Kavramı	26
2.3. Genel Durum	26
2.3.1. Asayişin Sağlanmasına Yönelik Faaliyetler	26
2.3.2. Umumi Müfettişliklerin Kuruluşu	27
2.4. İç Güvenlik Kuruluşları.....	30
2.4.1. Emniyet Teşkilatı.....	30
2.4.2. Cumhuriyetin İlk Yıllarında Emniyet Teşkilâtı ve Yapılan Düzenlemeler	31
2.4.3. 30 Haziran 1932 Tarih ve 2049 Sayılı Polis Teşkilat Kanunu	32
2.4.4. 4 Temmuz 1934 Tarih ve 2559 Sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu	33
2.4.5. 4 Haziran 1937 Tarih ve 3201 Sayılı Emniyet Teşkilat Kanunu.....	34
2.4.6. Demokrat Parti Dönemi'nde Emniyet Teşkilâtı ve Yapılan Düzenlemeler	37

2.4.7.1953 Karayolları Trafik Kanunu ve Diyarbakır'da Uygulanması.....	40
2.4.8. Jandarma Teşkilatı ve Diyarbakır'da Uygulamaları.....	41
2.4.9. Bekçiler.....	43
2.4.10. Köy Muhtarı.....	45
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	46
3.1. DP DÖNEMİ'NDE DİYARBAKIR'DA ASAYİŞ VE GÜVENLİĞE YÖNELİK ALINAN TEDBİRLER.....	46
3.1.1. Cinayet Olayları.....	46
3.1.2. Kaçakçılık ile Mücadele	53
3.1.3. Hırsızlıkla Mücadele.....	61
3.1.4. Uyuşturucu ile Mücadele	65
3.1.5. Yaralama.....	69
3.1.6. Tecavüz Olayları.....	70
3.1.7. Belediye'nin Aldığı Önlemler	71
SONUÇ	73
KAYNAKÇA.....	74
EKLER.....	81

KISALTMALAR

A.g.e	: Adı Geçen Eser
A.g.m	: Adı Geçen Makale
A.g.t	: Adı Geçen Tez
B.C.A	: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
BMM	: Büyük Millet Meclisi
C.	: Cilt
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
CMP	: Cumhuriyetçi Millet Partisi
DP	: Demokrat Parti
Çev.	: Çeviren
Haz	: Hazırlayan
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
vd.	: ve diğerleri
yy.	: Yüzyıl

ÖNSÖZ

Bu çalışmada Cumhuriyetin kuruluşuyla beraber uzun bir süre tek parti dönemini yaşamış ve daha sonra çok partili sistemine geçmiş olan Türkiye’de Demokrat Parti iktidarı döneminde yaşanan hareketliliğin Diyarbakır’a nasıl yansıdığı ele alınmıştır. Bu anlamda özellikle bu bölgede asayişin sağlanması yapılan faaliyetler tezin önemli bir kısmını oluşturmuştur. Demokrat Parti (DP) dönemi ile ilgili çok sayıda çalışmanın yapıldığı bilinmektedir. Ancak DP Dönemi’nde Diyarbakır ve asayiş politikaları ilgili yapılan çalışmalar yetersiz kalmıştır.

Bundan hareketle 1950-1960 dönemi Diyarbakır’ı ve DP İktidarı döneminde yaşanan gelişmelerin Diyarbakır’a yansımaları incelenmiştir. Umumi Müfettişlik Merkezi olan Diyarbakır bölge asayiş açısından önemli bir yer tutmaktadır. Bu bağlamda DP’nin asayiş politikalarının Diyarbakır’a uygulanması tezin ana konusunu oluşturmaktadır.

DP’nin asayiş politikalarının Diyarbakır’a yansımalarını inceleyen bu çalışmada Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, TBMM Arşivi, TBMM Zabıt Cerideleri, Ulusal ve Yerel Basından ve özellikle DP döneminde Diyarbakır’da çıkan yerel gazetelerden yararlanılmıştır. Söz konusu dönemde Diyarbakır’da önemli sayıda gazetenin basılmış olması ve bu gazetelerin sürekli olmaları incelenen dönemin ayrıntılı bir şekilde ortaya konulmasına yardımcı olmuştur.

Bu çalışma genel anlamda üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın giriş kısmından sonra I. Bölüm’de DP’nin kurulmasının nedenleri ve partinin iktidara gelmesi incelenmiştir.

Tezin II. Bölümü’nde ise DP döneminde Diyarbakır’da asayişin durumu ve bunun karşısında hükümetin izlediği asayiş-emniyet politikaları ele alınmıştır.

Tezin son bölümü olan III. Bölüm’de Diyarbakır’da asayişin sağlanmasına yönelik alınan tedbirlerin Diyarbakır’a olan etkisi incelenmiştir.

Çalışma esnasında desteğini esirgemeyen ve her konuda fikir alış-verişinde bulunduğum, tez danışmanım Doç. Dr. Abdulaziz KARDAŞ’a ve elbette bu süreçte beni yalnız bırakmayan aileme, dostlarıma teşekkürü borç bilirim.

Ömer ŞAHİN

VAN-2019

GİRİŞ

Diyarbakır, tarihin her döneminde boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmış ve bulunduğu bölgede dikkatleri üzerine toplamış kadim bir kent özelliğine sahip olmuştur. Bu kültürel mirası günümüze kadar sürdürmeyi başaran Diyarbakır, gizemli ve aynı zamanda kültürel mirasıyla önemli bir merkez olma özelliğini korumaktadır.

Diyarbakır, Dicle nehrinin akış yönüne göre konumlandırılmıştır. Genel olarak denizden yüksekliği 650 m. olup, yüksek bir plato özelliği taşımaktadır. Şehrin bu konumu ve önemli ticaret merkezleri ile ulaşım bakımından geçiş noktalarında bulunması Diyarbakır'ın önemini artırmıştır.¹ Diyarbakır'ın yer aldığı Dicle ve Fırat ırmakları arasında kalan bölgede, yerleşik hayatın izleri M.Ö. 7000'li yıllara kadar götürülebilmektedir. Fakat şehrin kuruluş tarihi tam olarak bilinmemektedir.²

Buna karşın Diyarbakır'ın tarihi geçmişi eski taş (paleolitik) dönemine kadar uzanmaktadır. Şehrin, oldukça zengin bir kültürel mirasa sahip olduğu söylenilebilir. Diyarbakır'daki kültürel mirasın meydana gelmesi çok farklı dönemleri içermektedir. Bu dönemler içerisinde en önemli yeri Hurriler tutmaktadır.³ Bölgenin ilk medeni halkı olarak Hurriler, M.Ö. 3000'de Diyarbakır'da egemen olmuşlardır.⁴

Tarihi geçmişi incelendiğinde uzun yıllar Hurri-Mitanilerin hükümlerine altında kalan şehir sonraki süreçlerde Asur Devleti'nin hâkimiyetine girmiştir.⁵ Asurluların kente "Amidi" adını verdiği, Bit-Zamani Arami Kabilesi'nin M.Ö. 9. yüzyılda başkent yaparak Hurrilerden kalan surları onardıkları dışında bilgi yoktur.⁶ Asur hâkimiyetinden kısa bir süre sonra Urartu egemenliği altında kalmış daha

¹ Nejat Göyünç, "Diyarbakır", *DİA*, IX, Ankara, TDV Yay., 1994, 464-469.

² Şevket Beysanoğlu, *Anıtlar ve Kitabeler ile Diyarbakır Tarihi*, I, Ankara, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sanat Yay.,1987, 3.

³ Afif Erzen, *Doğu Anadolu ve Urartular*, Ankara, TTK, 1984, 17.

⁴ Sahure Yariş, "Diyarbakır İçkale'de Bulunan 19. ve 20. Yüzyıl Yapılarının Giriş Cephe Düzenlemeleri Üzerine Bir Değerlendirme", *Güzel Sanatlar Dergisi*, 2019, 26-31.

⁵ Arif Müfit Mansel, "Urartu Tarihi ve Medeniyeti", *Beşinci Üniversite Haftası Van (7.8.1944-12.8.1944)*, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1945, 114-115.

⁶ Şevket Beysanoğlu, *Anıtlar ve Kitabeler ile Diyarbakır Tarihi*, I, Ankara, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sanat Yayınları,1987, 3.

sonrasında ise sırayla İskitler, Medler, Persler, Makedonyalılar, Selevkoslar, Partlar, Romalılar ve İslam fethinden önce de en son Bizans egemenliğinde kalmıştır.⁷

Diyarbakır şehriyle ilgili olarak günümüze kadar birçok isimle anıldığını söylemek mümkündür. Diyarbakır adı ilk olarak Asur Hükümdarı Adad Nirari'den kalma bir kılıç kabzasında ve Asur valilerinin isimlerini bildiren kaynaklarda “Amidi”, Yunan ve Latin belgelerinde “Amida”, Süryani ve 639'dan sonra yazılan Arapça yazılarında “Amid” olarak geçmektedir.⁸ Diyarbakır, buraya yerleşen Bekr İbn Vail aşiretine nispetle *Bekr diyarı* anlamına gelen *Diyar-ı Bekr* adını aldığını söylenebilir.⁹

Diyarbakır ismi tarihte farklı anlamlarda kullanılmış buna örnek olarak Amid, Amida, Kara Amid, Diyarbekir ve en son Diyarbakır ismi ile anılmıştır. Amid adının “Amida”dan geldiği konusunda görüşlerin olduğu, bu adın anlamı ve hangi türden türediği konusunda ise bir fikrin oluşmadığı bilinmektedir. “Amid” ismi Türklerin bu bölgeyi ele geçirmelerinden sonra da devam etmiş ve bazı kaynaklarda Kara Amid veya Kara Hamid biçiminde söylenmiştir. Kara sıfatının kullanılmasının sebebi ise şehri çevreleyen surların siyah bazalttan yapılmış olmasından kaynaklanmaktaydı.¹⁰

İslam ordularının Anadolu'ya doğru yaptıkları fetihlerle İslam sınırları Hz. Ömer döneminde Diyarbakır sınırlarına kadar genişlemiştir. Bu bağlamda Diyarbakır'da Emevi Devleti, Abbasi Devleti, Mervaniler, Şii-Büveyhoğulları, Selçuklu İmparatorluğu, Artuklular, Eyyübi Devleti, Türkiye Selçukluları ve Akkoyunlular hüküm sürmüşlerdi. Şehir jeopolitik öneminden dolayı sürekli olarak istila, savaş ve göç olaylarıyla karşı karşıya kalmıştır. Bu bağlamda Diyarbakır önemli bir şehir statüsünü kazanmıştı.¹¹

Diyarbakır Yavuz Sultan Selim döneminde Osmanlı hâkimiyetine girdikten sonra Anadolu'nun önemli şehirlerinden biri olmuştu. Hatta Diyarbakır, idari

⁷ Seton Lloyd, *Türkiye'nin Tarihi, Bir Gezginin Gözüyle Anadolu Uygarlıkları*, Çev: Ender Varinlioğlu, Ankara, 2003, 142; Vedat Güldoğan, *Diyarbakır Tarihi*, Ankara, Kripto Yay., 2011, 15.

⁸ Türk Ansiklopedisi, “Diyarbakır”, XIII, 378.

⁹ Abdulvahap Yıldız, “135/313 Nolu Şer'îye Siciline Göre (1135/1722-1213)1789) Yıllarında Amid (Diyarbakır) Sancağında Sosyal ve Ekonomik Durum”, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bursa, 1994, 3.

¹⁰ Oktay Bozan, *Tanzimat'tan Günümüze Diyarbakır*, I, Ankara, Manas Yay., 2019, 9.

¹¹ Mehmet Şimşek, *Amid'den Diyarbekir'e Eğitim Tarihi*, İstanbul, Kent Yay., 2006, 10.

yapılanma çerçevesinde Beylerbeyliği kurulmuş ve bu beylerbeyliği bölgenin merkezi haline gelmiştir. Diyarbakır Osmanlı döneminde önemli bir merkez olarak görülmüştü.¹² Bu bağlamda konuyla ilgili olarak Evliya Çelebi Seyahatname adlı eserinde söz konusu Beylerbeyliğinden şu şekilde bahsetmektedir; “*Diyarbakır Beylerbeyliği sefer esnasında orduya hizmet için yaklaşık otuz bin askerin, iki bin kadarını sağlamaktaydı*”.¹³ Buradan hareketle Diyarbakır sancağının Osmanlı Devleti’nde oldukça önemli bir konumda olduğu kabul edilmektedir.

Osmanlı Devleti Diyarbakır’da büyük bir imar faaliyetine girişmişti. Bu bağlamda kaleler onarılmış, camiler, hanlar, hamamlar ve dükkânlar inşa edilmişti. Diyarbakır, Osmanlı Devleti için askeri ve idari merkez olma konumunu devletin son dönemine kadar muhafaza etmiştir.

Diyarbakır, Birinci Dünya Savaşı sırasında Rusya’nın sıcak denizlere inme politikalarının merkezinde yer almıştı. Diyarbakır, Doğu Anadolu’yu Güneydoğu Anadolu üzerinden Basra Körfezi ve Akdeniz’e bağlayan, Güneydoğu Toroslar arasında tek ve önemli bir merkezdi.¹⁴ Ruslar özellikle Bitlis ve Muş üzerinden yaptıkları taarruzlarla Irak ve Suriye’de bulunan bütün Türk kuvvetlerinin gerisine inmek istemişlerdi. Ruslar, daha önce İngilizler ve Fransızlarla Çanakkale üzerinden irtibat kurmaya çalışmış fakat başarılı olamamışlardı. Bu nedenle irtibatı buradan sağlamaya çalışmışlardı.¹⁵

İngilizler Çanakkale’den çekildikten sonra Albay Mustafa Kemal, Sofya’ya gitmişti. Orada bulunurken Edirne’deki 16’ncı Kolordu Kumandanlığı’na tayin edilmiş¹⁶ ve bir süre sonra kolordu, Kafkas Cephesi’ne sevk edilmek üzere

¹²Aydın Öğrendik, “*Demokrat Parti Döneminde Diyarbakır’da Siyasi, Ekonomik ve Sosyal Hayat*”, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü(Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Diyarbakır, 2013, 2.

¹³ Evliya Çelebi, *Seyahatname*, C. 10, 1938, s. 52-54.

¹⁴ “Bitlis”, *Yeni Türk Ansiklopedisi*, II, İstanbul, Ötüken Yay.,1985, 406.

¹⁵ Suat İlhan, *Atatürk ve Askerlik, Düşünce ve Uygulamaları*, Ankara, ATAM, 1990, 54.

¹⁶ Fahri Belen, *Atatürk’ün Askeri Kişiliği*, İstanbul, MEB Yay., 1963, 58; Fahrettin Altay, *10 Yıl Savaş ve Sonrası, 1912-1922*, Ankara, Eylem Yay., 2008, 118; 16’ncı Kolordu’nun savunma alanına giren Doğu Cephesi bölümü Van Gölü güneyinden Çapakçur Boğazı’na kadar olmak üzere yaklaşık 80 km’lik bir uzunlukta idi. Şevket Beysanoğlu, *Anıtları ve Kitâbeleriyle Diyarbakır Tarihi II, Akkoyunlular’dan Cumhuriyete Kadar*, Ankara, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sanat Yay., 1996, 782; Şevket Beysanoğlu, *Mustafa Kemal Atatürk’in Diyarbakır’daki Kafkas Cephesi Komutanlığı*, Ankara, TTK, 1986, 492; Şevket Süreyya Aydemir, *Tek Adam I, Mustafa Kemal 1881-1919*, İstanbul, 1999, 259.

Diyarbakır'a nakledilmişti.¹⁷ 11 Mart 1916'da Mustafa Kemal, beraberinde Kurmay Başkanı İzzettin (Çalışlar) Bey ve karargâh mensupları olmak üzere Edirne'den trenle İstanbul'a hareket etmişti.¹⁸ 27 Mart 1916'da Albay Mustafa Kemal, Diyarbakır'a giderek göreve başlamıştı. Mustafa Kemal göreve başladıktan bir gün sonra Kurmay Başkanı İzzettin Bey ve kolordu baştabibi ile beraber Diyarbakır Hükümet Konağı'na giderek Vali Vekili Bedri Bey'le erzak ve taşıma araçları hakkında bir görüşme yapmıştı. Albay Mustafa Kemal, daha sonra karargâhını Silvan'a nakletmiş¹⁹ ve 1 Nisan 1916'da "hidemâat-ı fevkaladesine mebni" bir sene kıdem zammı ile Mirlivalığa (Tuğgeneral) terfi ettirilmişti.²⁰

Diyarbakır bu stratejik özelliğinin bir sonucu olarak savaş sırasında Ruslar tarafından işgal edilen bölgelerden göç eden binlerce kişiyi barındırmıştır.

Milli Mücadele döneminde TBMM'de yapılan oturumda 1922 tarihli ve 278 sayılı "Devairi Belediye Rüesa'sının Sureti İntihabına Dair Kanun" ile birlikte Diyarbakır da olmak üzere Cumhuriyet rejiminin belediyeleri de kuruldu.²¹

Cumhuriyet'in ilanından birkaç ay sonra, 20 Nisan 1924'te kabul edilen Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun 89. maddesi gereği Türkiye idari taksimat olarak vilâyet, kaza, nahiye, kasaba ve köylere ayrılmıştır. Bu kanunla sancaklar kaldırıldığından yerine vilayetler teşekkül etmiştir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında bir vilayet olan Ergani 30 Mayıs 1926 tarih ve 877 sayılı kanunla Diyarbakır'a bağlı bir ilçe yapılmıştır. Bu yeni düzenlemeye göre Diyarbakır vilayeti, merkez, Ergani, Çermik, Kulp, Lice ve Silvan ilçelerinden ibaretti. 25 Aralık 1935 tarih ve 2885 sayılı kanunla Bismil ve Eğil bucakları ilçe yapılmış, 9 Haziran 1937 tarih ve 3223 sayılı kanunla merkezi Melkiş olmak üzere Çınar ilçesi kurulmuştur. 15 Nisan 1937 tarih ve 12945 sayılı kanunla Diyarbakır'a bağlı Ergani Osmaniye ilçesinin adı

¹⁷ Abdulaziz Kardaş, *Birinci Dünya Savaşı Dönemi'nde Mustafa Kemal Paşa'nın Bitlis'teki Faaliyetleri*, 2015, Turkish Studies, X/ 5, 234; Osman Bircan, *Belge ve Fotoğraflarla Atatürk'ün Hayatı*, İstanbul, MEB Yay., 1993, 41.

¹⁸ İzzettin Çalışlar, *On Yıllık Savaşın Günlüğü*, Balkan, Birinci Dünya ve İstiklal Savaşları, Hazırlayanlar: İsmet Görgülü-İzzeddin Çalışlar, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları., 1997, 148; Utkan Kocaturk, *Doğumundan Ölümüne Kadar Kaynakçalı Atatürk Günlüğü*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2007, 71; Şükrü Tezer, *Atatürk'ün Hatıra Defteri*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1972, 34.

¹⁹ Fahri Belen, *Atatürk'ün Askeri Kişiliği*, İstanbul, MEB Yay., 1963, 58.

²⁰ Azmi Süslü-Mustafa Balcıoğlu, *Atatürk'ün Silah Arkadaşları Atatürk Araştırma Merkezi Şeref Üyeleri*, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı Yay., 1999, 5.

²¹ <http://www.diyarbakir.bel.tr/kurumsal/belediye-tarihce.html>, Erişim Tarihi:10.09.2019.

Ergani olarak, Diyarbakir ilinin adı ise 10 Aralık 1937 tarih ve 7789 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla “Diyarbakır” olarak değiştirilmiştir. Böylece, Diyarbakır vilayeti, merkez ilçe dâhil Bismil, Eğil, Ergani, Çermik, Çınar, Kulp, Lice ve Silvan olmak üzere dokuz ilçeden ibaret bir vilayet halini almıştır.²²

²² Ercan Çağlayan, “Tek Parti Döneminde Diyarbakır (1923-1950)”, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Basılmış Doktora Tezi, Erzurum, 2012,13; “Diyarbakır” isminin “Diyarbakır” şeklinde değiştirilmesi ile ilgili kanun için bkz: Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi (CCA), 030. 18.01.02.80.99.17.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.DEMOKRAT PARTİ İKTİDARI

1.1. Demokrat Parti Kurulmadan Önce Türk Siyasi Hayatı

II. Dünya Savaşı karşısında yapılan kısıntılar ve çekilen sıkıntılar uzun yıllar Türkiye'yi yönetmiş olan Cumhuriyet Halk Partisi'ni yıpratmıştır. Savaşa girilmemesine karşın, alınan önlemler halkta rahatsızlık yaratmıştır. Savaş felaketleri ve tehlikeleri bir yana itilerek Hükümet eleştirilmeye başlanmıştır. Zira savaşın neden olduğu ekonomik ve toplumsal sıkıntılar halkı CHP iktidarından soğutmuştur. Bu arada CHP'nin tek parti yönetimine karşı muhalifler de vardı. Belli çevreler bu kişilerde alternatif özellikler görüyorlardı. Dolayısı ile halkın bir kısmı yönetimin değişmesini istiyordu. Bazı çevreler de siyasal yapının değişmesini ve yöneticilerin gençleşmesini istiyorlardı. Bu bağlamda Türkiye II. Dünya Savaşı sonunda, savaş dışı kalmasına rağmen iç huzursuzluklar içindeydi. Savaş önlemlerinin ağır baskısı karşısında bilerek veya bilmeyerek halk, yenilik istiyordu.²³

Bu bağlamda konu ile ilgili olarak 1 Kasım 1945'te TBMM'de konuşan İsmet İnönü, çok partili sisteme geçmenin gerekli olduğunu söylemiş, gelecek seçimlerin tek dereceli olacağını ve hürriyetleri kısıtan hükümlerin giderilmesini istemiştir. İnönü'nün, demokrasiyi müjdeleyen bu konuşmasında özetle; *“Demokratik karakter bütün Cumhuriyet devrinde prensip olarak muhafaza edilmiştir... Bizim tek eksiğimiz, hükümet partisinin karşısında bir parti bulunmamasıdır. Bu yolda, memlekette geçmiş tecrübeler vardır. Hatta iktidarda bulunanlar tarafından teşvik edilerek teşebbüste bulunulmuştur. İlk defa memlekette çıkan tepkiler karşısında teşebbüsün başarılı olamaması talihsizliktir. Memleketimizin hürriyet ve güvenlik içinde, halk idaresinin bütün şartlarıyla geliştirebilecek bir yolda ilerlediğini inançla söyleyebiliriz. Bu gelişme için her vatandaşın vazife ve sorumluluk duygusuyla ilgili olması birinci şarttır. Demokrasinin her millet için müşterek prensipleri olduğu gibi, her milletin karakterine ve kültürüne göre birçok özellikleri vardır. Türk Milleti kendi bünyesine ve karakterine göre demokrasinin kendi için özelliklerini bulmaya*

²³ Muhittin Gül, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Ankara, 2010, 394.

mecburdur”²⁴ demiştir. Farklı partilerin kurulmasını ve aynı zamanda meclis çatısı altında demokratik havanın olumlu sonuçlar doğuracağını ima eden İnönü, aslında CHP dışında da herhangi bir partinin Türkiye demokrasisine katkı sunmayacağını mesajını vermeye çalıştığı görülmektedir.

Bu dönemde ilk siyasal parti olarak 18 Temmuz 1945’te Milli Kalkınma Partisi kurulmuştur.²⁵ Bunun ardından 7 Ocak 1946’da Demokrat Parti kurulmuş²⁶ ve böylece Türk Siyasi hayatına yeni bir renk verilmeye çalışılmıştır. Bundan sonraki süreçte siyasi alanda önemli bir rol oynayacak olan DP, 21 Haziran 1946’daki genel seçimlere katılmıştır.²⁷

1.2.Demokrat Parti’nin Kuruluşu

Demokrat Parti İktidarına geçmeden önce konunun önemi ve kapsamı açısından DP’nin kuruluşuna kadar geçen süreçte Türkiye’de yaşanan siyasal durum bağlamında demokratikleşme çabalarının aktarılması oldukça önemli olacaktır.

DP’nin kuruluş beyannamesi şöyle ilan edilmişti; milli iradenin tam tecellisi seçimlerin her türlü baskı, müdahale ve hileden uzak olarak emniyet içinde yapılmasına bağlı olduğu bilinmektedir. Seçim emniyeti, oy verme hakkı olan her vatandaşın seçim defterlerinde dürüst olarak kayıtlı bulunması, oyların sandıklarda hilesiz ve oldukları gibi çıkması, tutanaklara doğru geçmesi ve sonuna kadar bütün kurullarca bu sonuçların esas teşkil etmesidir. DP, seçimlerde emniyet unsurunu özellikle önemseydi ve hilesiz bir seçimin yapılmasını istemekteydi. Demokrasi idealine bağlılığını her vesile ile açığa vurmaktan geri durmayan Türk Milleti’nin seçimin emniyetli geçmesinden dolayı göstermiş olduğu hassasiyet hükümet nezdinde oldukça memnuniyetle karşılanmıştı. Artık bundan sonra seçimlerin daha güvenli ve emniyetli bir şekilde gerçekleşeceğinin müjdesi verilmişti. Vatanın her köşesinde yer yer toplanan millet kütleleri tarafından seçimlerin her aşamasının

²⁴ *TBMM TD*, D:7, C.20, Birinci Birleşim, (1.11.1945), 7.

²⁵ Fatih M. Dervişoğlu, *Nuri Demirağ Türkiye’nin Havacılık Efsânesi*, Ankara, Ötüken Yay., 2007,154.

²⁶ Cem Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, Ankara, İmge Kitabevi, 2003, 29.

²⁷ Durmuş Yalçın, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi ,II*, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2005, 331.

adalet düşüncesi altında gerçekleşmesine dair yapılan açıklamalar umut, arzu ve irade DP'nin bu görüşündeki isabetini doğrulamıştır.²⁸

Sina Akşin, DP'nin kuruluşunu şu şekilde ifade etmiştir; bazıları Çiftçiye Topraklandırma Kanunu'na olan muhalefete bağlar. Akşin'e, DP'nin sadece buradan hareketle kurulmuş olduğunu iddia edenlerin abartı içinde olduğunu ancak, DP'nin kurulmasının ve yaygınlaşmasının bu aşamada yukarıdaki bilginin oldukça önemli bir katkısının varlığına değinmiştir.²⁹

Kemal Karpat: *“Demokrat Parti'nin serbest tek dereceli seçim ile halkoyuna dayanarak iktidara gelmesi, Türkiye'nin ve Türklerin tarihinde başlı başına büyük bir inkılaptır”* şeklinde değerlendirmişti. Karpat değerlendirmesinde ayrıca, Demokrat Parti'nin seçim başarısı, köylülerin, küçük tüccar ve esnafın, serbest meslek erbabının ve bir kısım okumuşların oylarına dayandığını belirtmektedir. Gelişmekte olan ve bugün “orta direk” dediğimiz zümrenin gerçekleştirdiği bu seçim başarısı, aslında 27 sene devam eden tek parti rejimine karşı birikmiş şikâyetlerin bir ifadesi olduğu kadar, hızla değişen toplumun ileriye dönük özlemlerini de ifade ediyordu. İki büyük partiye dayanan Türk demokrasisi, 1950'de sağlam bir temel üzerine oturmuş gözüktüğünü³⁰ belirtmiştir.

Meclis içerisinde toprak reformu ve Dörtlü Takririn oluşturduğu gerginlik ortada bir parti olmadan CHP'nin kendi içerisinde muhalefet oluşturduğunu ve bunun çok geçmeden partileşme ile resmiyet kazanacağı düşüncelerini toplum genelinde hâkim kılmıştır. Dörtlü Takriri verenlerin isteklerinin reddedilmesi iki görüşü ortaya çıkarmıştır, birincisi parti başkanının vermiş olduğu demokratikleşme direktifine rağmen, partinin hala otoriter tepkilerinin devam ettiği, ikincisi ise CHP'nin kendi içerisinde bir muhalefet partisi çıkarmak istemesi fikridir. İkinci düşünce bizce daha yakın bir seçenektir. Çünkü İnönü'nün partileşme anlamındaki ifadeleri ve DP'nin kurulması sonrasında CHP ile DP arasında vuku bulan sürtüşmede denge siyaseti izleyerek CHP'nin DP'yi yok etme girişimin önüne geçmiştir. Basında oluşan dedikodular CHP içerisinde yeni bir parti çıkacağı atmosferinin sürekliliğini sağlamıştır. Menderes, Köprülü ve Koraltan'ın partiden

²⁸ CCA, 030.01.12.71.9.

²⁹ Sina Akşin, *Kısa Türkiye Tarihi*, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 2017, 243.

³⁰ Kemal Karpat, *Kısa Türkiye Tarihi 1800-2012*, İstanbul, Timaş Yay., 2012, 169.

ihraçlarının ardından istifa ederek CHP'den ayrılan Bayar da muhalefete geçmiştir. İkinci Dünya Savaşının ardından alınan kararlar ve basın da muhalefete fikirlerini beyan konusunda verdiği destek ile önce Milli Kalkınma Partisi kurulmuştur. Ardından İnönü tarafından verilen beyanatta, partiler demokratik rejimin zaruri şartıdır, şeklindeki ifadeleri Bayar ve arkadaşları parti kurmaları konusunda davet olarak nitelendirmişlerdir.³¹

Bu algılama sonrasında partinin kurulacağı konusunda aleni faaliyet yürütülmeye başlanmıştır. Böylece partileşme anlamında iktidar karşısında duyulan endişe şimdilik sona ermiştir. Celal Bayar, 1 Aralık 1945'te basına verdiği röportajda, yeni bir parti kuracaklarını açıklamıştı. Bu röportajdan üç gün sonra da İnönü Bayar'ı yemeğe davet etmiş ve konu ile ilgili olarak konuşmuştur. Böylece yeni bir parti kurmak için İnönü ve iktidarın onayı alınmıştır. 7 Ocak 1946'da Refik Koraltan'ın Demokrat Partinin kuruluş dilekçesini içişleri bakanlığına sunması ile parti resmi olarak kurulmuştur.³² Demokrat Partinin kuruluşu ve ilk evrelerde yaşanan durumla ilgili olarak Zafer Gazetesi'nde çıkan yazı şu şekilde idi; *“Demokrat Partinin ilk teşekkül ettiği anlarda umumi bir ürkeklik baş göstermiş ve bir an için Serbest Fırka tecrübesi acı acı hatırlanmıştır. Fakat bu seferki çok partili hayat, milli iradenin tezahür etmesi yolunda milletin derinden hissettiği ihtiyacın mahsulü ve içten içe teşekkül eden efkârı umumiyenin icra eylediği tazyikin neticesidir.”*³³ Buradan hareketle DP'nin kuruluşuna her ne kadar temkinli yaklaşılmışsa da “milli iradenin bir sonucu olduğu değerlendirilmesi ön plana çıkmaktadır.

Yeni partinin kaçınılmaz olduğunu şuradan anlamak mümkündür; Diyarbakır Milletvekili İhsan Hamit Tigrel'in CHP'yi ilgilendiren şu mektubu oldukça önemli bir konum arz etmekteydi. Şöyle ki; Milli Savunma Bakanlığı'nın 1948 bütçesi konuşulurken adı geçen bakanlığın 1947 yılında karşılıksız olarak 70 milyon lira borca girdiğini ve bundan Maliye Bakanlığı'nın dahi haberinin olmadığını ileri

³¹ Ahmet Yeşil, *Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş*, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay.,1988, 50.

³² Abdulkarim Saka, “14 Mayıs 1950 Seçimleri Ekseninde Muhalefet ve İktidarın Sesi olan Zafer ve Ulus Gazeteleri üzerine Bir İnceleme”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 2015, 42.

³³ *Zafer*, 15 Mayıs 1950, No:379, 2.

sürmüştü. Bu minvalde Maliye ve Milli Savunma Bakanlıklarının komisyona vermiş oldukları açıklamanın yetersiz olduğunu ifade etmişti. Bu durumdan partinin haberinin olduğunu, konu ile ilgili olarak gereken işlemlerin yapılmasını parti merkezinden önemle istemiştir.³⁴

Zürcher, DP kendini “*milli irade*’nin temsilcisi ve bu memlekete yeni bir hava getirme göreviyle sorumlu görüyor ve tıpkı kendisinden önceki CHP gibi, o da muhalefetten bu süreç içinde küçük ortak olmasını bekliyordu. Aslında DP, yapılan işlerden muhalefetin olmasını istemekteydi.³⁵

Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşundan sonra ülkede siyasi anlamda demokratik bir havanın ve ortamın oluşması adına çok partili hayata geçiş anlamında birtakım girişimler olmuştur.³⁶ Buradan hareketle Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve Serbest Cumhuriyet Fırkası örnek verilebilir.

Demokrat Parti’nin kurulmasıyla birlikte ülkede oldukça farklı bir atmosfer ve heyecan uyanmıştı. Bunun temel sebebinin 27 yıl boyunca tek başına ülkeyi yöneten bir partinin olmasıydı. Bu sebepten dolayı Tek Parti İktidarının baskıcı ve totaliter yönetiminden rahatsız olan halkı farklı arayışlara yönlendirmişti. Buna bir de II. Dünya Savaşı eklenince yeni bir partinin kuruluşu kaçınılmaz olmuştu. İşte bu şartlardan dolayı DP kurulmuş ve seçimlere katılmıştır. DP’nin başkanlığına Celal Bayar, parti grup sözcüsü olarak da Adnan Menderes seçilmişti.³⁷

Bu bağlamda İsmet İnönü tarafından ilan edilen 12 Temmuz Beyannamesi ile yeni bir dönemin yaşanacağı havası içerisinde hareket eden muhalefet partileri ve iktidar partisi, DP içindeki aşırı görüşe sahip olanların tepkisini çekmişti. Kenan Öner bu nedenle hem parti üyeliğinden hem de İstanbul İl Başkanlığı’ndan istifa etmişti. Bunun sonucunda Kenan Öner’i destekleyen altı Demokrat Partili milletvekili Haysiyet Divanı’na verildi ve hemen ardından partiden çıkarıldı.

³⁴ CCA, 030.01.53.318.9.

³⁵ Eric Jan Zürcher, *Modernleşen Türkiye’nin Tarihi*, Çev: Yasemin Saner, İstanbul, İletişim Yay., 2009, 324-325.

³⁶ Hakkı Uyar, *Tek Parti Yönetimi ve CHP*, İstanbul, Boyut Yay.,1999,116.

³⁷ Haydar Aslan, *Müstakil Demokratlar Grubu, Demokrat Parti Kurucuları Bu Davanın Adamı Değildirler*, Ankara, 1949, 25.

Partiden çıkarılan bu milletvekilleri içinde partinin önde gelen isimleri de vardı. Bu isimler şunlardı; General Sadık Aldoğan, Grup Başkan Vekili Osman Nuri Köni, Mithat Sakaroğlu, Necati Erdem, Kemal Silivrili, Hazım Bozca.³⁸ Bu minvalde karışıklıklar devam etmiş bu isimlerin partiden çıkarılmasıyla işin bitmeyeceği sinyalleri verilmişti. Daha önce bu milletvekillerinin Haysiyet Divanı'na sevki sırasında Genel İdare Kurulu'nun bu girişimi karşısında bazı kurul üyeleri buna karşı çıkmışlardı. Yukarıda isimleri geçen kişilerin partiden çıkarılmasıyla daha da gerginleşen bu ortamda üyelerle çıkan şiddetli tartışmalar sonucunda, bu üyelerin partiyi parçalamak amacıyla hareket ettikleri ileri sürülmüş bunun suç olduğu bu durum karşısında bu kişiler Haysiyet Divanı'na verilmişti. Partinin kuvvetli isimleri arasında: Emin Sazak, Yusuf Kemal Tengirşenk, Ahmet Oğuz, Ahmet Tahta kılıç, Hasan Dinçer³⁹ gibi önemli kişiler vardı.

Bu dönemde yaşanan sıkıntıların üzerine DP Milletvekilleri Fuat Köprülü ve Refik Kor Altan'ın 14 Nisan 1948'de Güneydoğu seyahatine çıkmaları oldukça manidardı. Bu seyahat esnasında Diyarbakır'a da uğrayan milletvekillerinin burada DP'ye mensup kişiler tarafından coşkuyla karşılanmaları CHP'lileri ciddi bir şekilde rahatsız etmişti. DP il merkezine geçen Fuat Köprülü ve Refik Koraltan burada toplanan halka demokrasiden ve DP'den bahsetmişlerdi. Ertesi günü yani 15 Nisan 1948'de Dağ Kapı meydanında toplanan halka Fuat Köprülü ve Refik Koraltan burada toplanan halka bir konuşma yapmış⁴⁰ ve genel olarak DP kuruluşu, yayılışı ve demokrasiden bahsetmişlerdi.⁴¹

Yukarıda bahsedilen gelişmelerin yanında CHP'de ciddi bir şekilde ayrışma ya da kopmalar yaşandı. Bu durum Celal Bayar ve Adnan Menderes için de bir dönüm noktası niteliğindedir. Bu bölünmeden sonra Genel İdare Kurulu'nda boş kalan yerlere yeni milletvekilleri seçimleri sonucu partide bir kriz daha çıkmıştı. Bu duruma itiraz eden Meclis Grubu'na göre İdare Kurulu'nu seçme görevi Meclis Grubuna aitti. Celal Bayar'ın uzun bir süre Genel Merkez ve Parti Grubu arasında

³⁸ Cumhuriyet Gazetesi, 6 Haziran 1948,1.

³⁹ İsmet Bozdağ, *Demokrat Parti ve Ötekiler*, İstanbul, Kervan Yay., 1975, 41.

⁴⁰ CCA, 030.01.65.405.3.

⁴¹ CCA, 030.01.66.409.2.

uzlaştırıcı bir rol oynamasından sonra tüzüğe aykırı olan bu seçim iptal edilerek yerine grubun seçtiği kişiler Genel İdare Kurulu'nda yerini aldılar.⁴²

Bütün bu gelişmeler birlikte değerlendirildiğinde kopmalardan sonra yapılan İkinci Büyük Kongre'de önemli gelişmelerin sinyali verilmişti. Hatta kongrede zafer merkezden yana açıkça belli oldu. Bundan dolayı Celal Bayar ve Adnan Menderes'in konumu parti içinde güçlenirken, partinin daha da ılımlı homojen bir yapıya büründüğü söylenilebilir. Bu bağlamda 1949 yılında yapılan İkinci Büyük Kongre'de üyelerin daha sağlıklı bir şekilde ilçelerde komiteler kurulması kararlaştırılmıştı. Bu ilçe komiteleri 1950 seçimleri öncesi oldukça iyi bir şekilde çalışarak DP oldukça olumlu bir şekilde ilerlemesine katkıları olmuştu. 1950 yılında yapılacak olan seçimler için ilçe komiteleri oldukça iyi bir şekilde hazırlanmıştı.⁴³

DP'nin genel prensipleri liberalizm ve demokrasi iki temel üzerinde yoğunlaşıyordu. Liberalizm hem hürriyetler açısından hem de iktisadi düzen olarak kabul edilmişti. Bir kere belli başlı insan hak ve hürriyetleri öngörülmüş, bu arada özellikle dernek kurma hürriyeti üzerinde ısrar edilmişti.⁴⁴

Demokratikleşme arzusunun ortaya çıkmasıyla birlikte parti örgütünün Türkiye'de hızlı bir şekilde kurulmasında oldukça etkili olmuştu. Bu minvalde parti örgütünün iyi bir şekilde ve arzulu çalışması önemli gelişmeleri beraberinde doğurmuştu. Bu sebepten dolayı yaklaşık olarak bir buçuk ayda 16 il ve 36 ilçede parti örgütü kuruldu. Bu bağlamda Kemal Karpat bu yapılanmalarla ilgili olarak şöyle ifade etmişti: *"1908'de İttihat ve Terakki'nin gelişmesi sırasında olduğu gibi, çoğu kere parti programı hakkında bilgisi bulunmayan birkaç kişi toplanıp bir parti şubesi kuruyor ve ancak bundan sonra Demokrat Parti merkez teşkilatını haberdar ediyorlardı. Sık sık Halk Partisi ilçe ve köy teşkilatlarının Demokratlara katıldığı*

⁴² *Cumhuriyet Gazetesi*, 7 Haziran 1948, 1.

⁴³ Beril Yaşar, "Demokrat Parti'de Parti İçi Demokrasi (1946-1960)", *Tarih Okulu Dergisi*, S:18 2014, 507-508.

⁴⁴ Cem Eroğul, *Demokrat Parti (Tarihi ve İdeolojisi)*, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay., 1970,13.

oluyor, bazen ise istifa eden idare heyetlerinin yerini dolduracak kadar yeter sayıda Halk Partisi üyeleri bulunmuyordu.”⁴⁵

Seçime hazırlanan DP, o zamana kadar ancak 24 ilde 71 ilçede örgütlenme çalışmalarını tamamlamıştı. Bu nedenle teşkilatına ve ciddi oranda yapılanma noktasında bir güvensizlik söz konusu idi. Bu bağlamda genel merkez seçimlere girmekte kararsız kalınca çözüm olarak da yerel örgütlere danışmakta bulmuştu. DP, Ankara’da gayri resmi bir şekilde yapılan küçük bir kongre sonucunda seçimlere girme kararı almıştır. Parti içinde tabana kadar önemli ölçüde atıf yapılmasına rağmen yapılan mitinglerde ve basına verilen demeçlerde her zaman sadece Demokrat Parti’deki dört kurucu ismin adı geçiyordu. Bu durum aynı zamanda ilerleyen süreçlerde parti içinde kamplaşma ve otoriterleşme eğilimlerinin oluşabileceğinin mesajını vermekteydi.⁴⁶

Bu bağlamda 1950 yılına gelindiğinde çok farklı bir hava seziliyordu. Tek Parti İktidarının artık son demlerini yaşadığı ve demokratikleşme adına oldukça önemli gelişmelerin yaşanacağı yeni bir döneme girilmekteydi. Bu anlamda 14 Mayıs 1950 genel seçimlerinde Demokrat Parti oyların yüzde 53’ünü alarak Mecliste 487’i koltuktan 408’ini kazanmıştı. Buna karşılık CHP ise yüzde 39 oy oranı ile ancak 69 koltuğa sahip olabildi. Bu seçimler DP taraftarları arasında “*Beyaz İhtilal*” olarak adlandırılmasına sebep olmuştu. Bunu altında ise iktidarın değişmesini olaysız bir şekilde ve demokratik bir yolla gerçekleştirme sebebi yatmaktaydı. DP, seçimden sonra büyük bir zafer elde etmiş ve parti kararıyla Cumhurbaşkanlığına Celal Bayar, Meclis Başkanlığına Refik Koraltan, Başbakanlığa ise Adnan Menderes getirilmişti. Sonuç olarak Türkiye’de siyasal anlamda yeni bir dönem başlamıştı. Demokrat Parti İktidarı, demokrasi için hizmet edeceğini, demokrasinin pekişmesi için çalışacağını, cumhuriyet ilkelerine bağlı kalacağını ve geçmişte yaşanmış anlaşmazlıkların geride kaldığını önemli olan geleceğe dönük hareket etmektir vaadiyle göreve başlamıştı.⁴⁷

⁴⁵ Kemal Karpat, *Türk Demokrasi Tarihi*, İstanbul, Afa Yay.,1998, 346.

⁴⁶ Mahmut Goloğlu, *Demokrasiye Geçiş (1946-1950)*, İstanbul, Kaynak Yay.,1982, 46.

⁴⁷ Süleyman Beyoğlu- Ali Satan, *Modern Türkiye Tarihi*, İstanbul, Marmara Üniversitesi Yay., 2014, 279.

Adnan Menderes, 29 Mayıs 1950’de parti programının okunması esnasında “*millete mal olmuş inkılaplar mahsus tutulacak*” şeklinde ifade etmişti. Burada aslında şu yorum rahat bir şekilde çıkarılabilir; “*millete mal olmuş inkılaplar*” ile ifade edildiği gibi Tek Parti İktidarının zorla benimsettiği inkılaplar değişebilir sinyalleri verilmişti. Tam olarak CHP’ye karşı ciddi bir muhalefetin yapılacağı mesajı verilmekteydi.⁴⁸ DP, çok kısa bir süre de halkın sempatisini ve ordu-bürokrasinin güvenini kazandığını düşünerek CHP politikalarını eleştirmeye başlamıştı.⁴⁹

DP, iktidarının ilk yıllarında özellikle 1951-1952 yılları arasında gerçekleşen kongrelerde ciddi anlamda ikiliğin ortaya çıkması ve aynı zamanda bazen bu problemin yerel teşkilatın kapanmasına neden olduğu iddia edilmekteydi. Menderes, parti içinde yaşanan bu büyük muhalif hareket karşısında “*Parti içinde tenkit tek parti rejim âdetidir.*” diyerek durumdan memnuniyetsizliğini belirtmekle beraber parti içinde yapılan eleştirilere kapalı olduğunu ima etmişti. Bu durumun ve yaşanan hava dönemin basımına yansımış konuyla ilgili olarak dönemin ünlü yazarı Ahmet Emin Yalman köşesinde şöyle ifade etmişti; Ankara’da yapılan kongrede parti ciddi bir biçimde eleştirilmiş ve Adnan Menderes’in parti başkanı değil, ülkenin başbakanı olduğu hatırlatılmış “artık yeter” sloganı atılmış, ülke işleri ile uğraşılması gerektiği söylenmiştir.⁵⁰ Buradan hareketle Yalman, geçmişe atıfta bulunarak sonrasında meydana gelebilecek olanları sezmiş olmalı ki bu yazıyı dile getirme gereği hissetmiş.

Demokrat Parti Grubu genellikle DP, iktidarı boyunca Adnan Menderes ile uyum halinde çalışmıştı. Ancak bu uyumun birkaç dönem muhalif grupların dışında, özellikle parti grubunun, Menderes’in isteklerini kayıtsız şartsız kabul ettiğiydi. Buna karşın DP Grubu kendi içerisinde bazı dönemlerde oldukça sert ve şiddetli bir havanın yaşandığı bir sürece girmişti. Bu sebeplerden dolayı Parti iktidar olduktan sonra bu noktada ilk önemli sınavını iktidar olduğu ilk dönemlerde vermişti. Birinci

⁴⁸ Cemal Anadol, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, İstanbul, Bilge Karınca Yay., 2004, 64.

⁴⁹ Kemal Karpat, *Türk Siyasi Tarihi*, İstanbul, Timaş Yay., 2011, 139.

⁵⁰ Ahmet Emin Yalman, *Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim (1922-1971)*, İstanbul, Pera Yay., 1997, 156.

Menderes Hükümeti, yerel örgütlerde yaşanan sıkıntılarda olduğu gibi Parti Grubunun önemli bir kısmında da oldukça büyük bir tepkiyle karşılandı. Bu dönemde meydana gelen ve aynı zamanda parti grubu içerisindeki bu olumsuz havayı Burçak iki önemli nedene bağlamaktaydı; birincisi, milletvekillerinin grup içerisinde kendilerini bakanlığa uygun gören kişilere tepki, ikincisi ise yerel yönetimlerden gelen ve parti programını beğenmeyen güçlü isimlerin oluşu. Bu bağlamda konuyla ilgili olarak Rıfki Salim Burçak bu konudaki düşüncelerini şu şekilde dile getirmektedir: *“DP meclis grubu içerisindeki fikir ayrılığı, iktidarın muhalefetle münasebetlerini hangi çerçeve içerisinde tutması gerektiği meselesiyle birlikte, rejimi korumak ve daha da güçlendirmek için ne türlü tedbirlere başvurulması gerektiği meselesinden kaynaklanıyordu. Bu görüş ayrılığı 27 Mayıs’a kadar sürdü. Fakat parti içindeki muhalefet hizbi hiçbir zaman organize bir muhalefete dönüşmemiş, dağınık bir şekilde kalmıştır”*⁵¹ bu bilgiden hareketle DP içerisinde muhalefet vari bir havanın hakim olmaya başladığı ancak bir birlikteliğin sağlanmadığı değerlendirilmesi ön plana çıkmaktadır.

1.3. Demokrat Parti’nin Girdiği Seçimler

1.3.1. 1946-1950 Seçimleri

Cumhuriyet dönemi itibariyle çok partili hayat geçiş denemeleri yaşanmıştı. Buna karşın siyasal ortamın buna uygun olmayışı üzerine çok partili hayata geçiş süreci uzun süre boyunca baltalanmıştı. Bu anlamda 1946 yılı oldukça önemli bir adım olarak değerlendirilebilir.

Bu bağlamda 1946 seçimlerinde farklı partiler seçime girmişti. Bunlar; CHP, DP, MKP, Liberal Demokrat Parti, Türkiye İşçi ve Çiftçi Partisi, Yalnız Vatan için partisi katılmıştı. Bu dönemde CHP bütün illerde seçime giderken, DP ise 49 il ve 300 ilçede teşkilatını kurmasına karşın örgütlenmesinin bitiremediği için 16 ilde seçime girememişti. Seçime giremediği o döneme bakıldığında parti il teşkilatının

⁵¹ Rıfki Salim Burçak, *On Yılların Anıları (1950-1960)*, Ankara, 1998, 55.

olmadığı Diyarbakır idi. Bu sebepten dolayı Demokrat Parti Diyarbakır'da pek varlık gösterememiştir.⁵²

21 Temmuz 1946'da yapılan milletvekili seçimlerini CHP büyük bir farkla kazanmıştı. Sayı dağılımı ise şu şekildeydi; CHP 396, rakip olarak görülen DP 62, Bağımsızlar ise 7 milletvekili ile meclise girmişti. Dönemin basını yakından alakadar olmuş ve demokrasiye geçiş aşamasının ilk şeklinde değerlendirdikleri 1946 seçimlerine manşetlerine taşıyıp okurlarıyla paylaşmışlardı. Bu bağlamda Cumhuriyet gazetesi 21 Temmuz 1946 seçimleriyle ilgili olarak şu manşeti okurlarıyla paylaşmıştı: “*Demokrat Partisi dün resmen teessüs etti.*”⁵³ Akşam gazetesi ise şu manşetle seçimin sonuçlarını okurlarıyla paylaşmıştı: “*Seçim her tarafta neticelendi.*” Devamında şu açıklamalara yer verilmişti: “*Son rakam: CHP 391, DP 62, 15 Bağımsız milletvekili seçildi*”⁵⁴ DP seçim sonuçları açıklandıktan sonra seçimde usulsüzlüğün yapıldığı iddialarıyla demeçler vermeye başlamış, hatta DP, birçok ilde mitingler düzenleyerek seçim sonuçlarını protesto etmişti. Protestoların dozajı daha artırılarak Adnan Menderes ve Celal Bayar ikilisi Ankara Ulus Meydanına seçimi protesto amaçlı çelenk bile bırakmıştı.⁵⁵ Yaşanan bu gelişmelerden sonra 5 Ağustos 1946'da TBMM açılmış ve mecliste yapılan seçimde Cumhurbaşkanlığına İsmet İnönü, Meclis Başkanlığına Kazım Karabekir, Hükümeti kurma görevi ise Recep Peker devralmıştı.⁵⁶

1.3.2. 1950-1954 Seçimleri

Süreç tüm hızıyla devam ederken Demokrat Parti artık iktidar partisi olma yolunda önemli adımlar gerçekleştirmişti. İşte bütün bunlar birlikte değerlendirildiğinde 1950'de ortam oldukça gerilmiş, iktidarla muhalefet arasındaki mücadele havası çok farklı bir boyuta ulaşmış ve tamamıyla bir seçim mücadelesine

⁵² Aydın Ögredik, a.g.t., 22.

⁵³ Cumhuriyet Gazetesi, 1946, 1.

⁵⁴ Akşam Gazetesi, 1946, 1.

⁵⁵ Emine Açııcı, “1950-1960 Dönemi Türk Siyasi Hayatında Yaşanan Değişim Süreci ve Demokrasi”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2009, 68.

⁵⁶ Betül Demir Karcı, “Çok Partili Hayata Geçişin Türk Basınına Yansıması (1954-1950 Vatan Gazetesi Örneği)”, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2010, 49.

dönüşmüştü. Mayıs ayının 14'ünde yapılması kararlaştırılan genel seçimin iki taraftan birinin mağlup olması ile sonuçlanacağı basında geniş yer alırken, galip tarafın DP olacağına kuvvetle muhtemel olduğunun vurgusu sıklıkla yapılmıştır. 1946 seçimlerinin temel problemleri CHP ve CHP tarafından nüfuzu kullanılan devlet kurumlarının hatta o dönem idari amirleri tarafından yapılmış olan yolsuzluklar olmuştur. Ayrıca açık oy gizli tasnif sistemi ile yapılan seçim usulü de buna ilave edilebilir. 1950 seçimleri öncesinde oldukça önemli gelişme yaşanmış, seçimler başlamadan önce mecliste yapılan kanun değişikliği ile seçim sistemiyle ilgili olarak şu karar alınmıştı; gizli oy açık tasnif sistemi getirilerek böylece seçimler yargı güvencesiyle sağlama alınmaya çalışılmıştır.⁵⁷

14 Mayıs 1950 seçimleri için yapılan propaganda safhasının başlamasıyla birlikte dört yıl önceki mevcut durumu ortaya koyarak anti demokratik uygulamaları kendi lehine kullanan DP genel anlamda demokrasi mercii olarak görülmeye başlanmıştır. Nihayet seçim yapılmış ve tedrici olarak üç gün içerisinde sonuçlar açıklanmıştır. İlan edilen sonuçlara göre DP büyük bir galibiyet elde etmiştir. Bu hem DP'yi destekleyen basında hem de şimdi muhalefete zorunlu olarak geçen basında ilk sayfalardan okuyucuya bildirilmiştir. Seçimi CHP yüzde 13'lük bir farkla DP karşısında kaybetmiştir. CHP'nin 69 milletvekili almasına karşılık 408 milletvekili çıkararak DP meclise yüzde 84 gibi bir dilim ile girerek çoğunluğu elde etmiştir.⁵⁸

Türkiye genelinde yapılan seçimlerde DP önemli önemli sonuçlar elde etmiş bu minvalde parti, 1950'de yapılan seçimde Diğer illerde olduğu Diyarbakır'da da oldukça önemli bir başarı kazanmış ve partide aday gösterdiği milletvekillerinin tamamı meclise girmeyi başarmıştır. Bu zaferden sonra Namık Gedik tarafından Adnan Menderes'e şu mektubun gönderilmesi Diyarbakır için oldukça önemliydi. Bu mektup şöyle yazılmıştı; Diyarbakır'ın durumu memnuniyet vericidir. Muhalefetin yapmakta olduğu propagandalar bakımından bazı polis tedbirlerinin alınmasına lüzum gördüm. Mardin hareketli ve seçime hazır vaziyettedir. Urfa vaziyeti ile yarı

⁵⁷ Hakkı Uyar, *Tek Parti Dönemi ve Cumhuriyet Halk Partisi*, İstanbul, Boyut Yay.,1998, 88.

⁵⁸ Abdülkerim Saka, a.g.t., 46.

meşgul olacağım ve aynı gün Gaziantep'te saat 13'te yapılacak DP büyük mitinginde mutlaka bulunacağım.⁵⁹

Buradan hareketle DP'nin oldukça yoğun bir çalışma içerisinde olduğu değerlendirilmesi yapılabilir.⁶⁰ DP, bu seçimden sonra Diyarbakır'da bu kadar önemli bir çoğunluğu yakalayınca özellikle partisine büyük oranda oy veren kesimin çok olmasıyla DP, Diyarbakır'da parti örgütlenmesine daha fazla ehemmiyet vermiştir. Bu sıralarda Diyarbakır Milletvekili Yusuf Azizoğlu'nun Başbakan Adnan Menderes'e gönderdiği mektup oldukça dikkat çekiciydi. Bu mektupta Azizoğlu, parti içerisinde farklı emeller içerisinde olanların derhal uzaklaştırmaları gerektiğini, parti için ileride zarar oluşturacak bu durum karşısında genel merkezi uyarma gereği hissetmiş olmalı ki bu mektubu kaleme almıştır. Azizoğlu'nun açık bir şekilde isim vermesi de bir o kadar önemliydi. Bu anlamda parti içinde ileride sıkıntı oluşturabilecek kişinin Nazım Önen olması⁶¹ dikkatlerden kaçmayan bir detaydı.⁶²

Bundan dolayı parti Diyarbakır'da Ekim 1951'de bir kongre düzenlemiş, partiyi diğer seçimlerde daha da ileriye götürecek yeni yönetici kadrosunun belirlenmesine başlanmıştı. 1951 yılı sonlarına doğru kongreler düzenlenmiş ve bu bağlamda Diyarbakır merkez ilçe kongresi Mardin Kapı Semt Ocağı'nın 7 Kasım 1951'de toplanılması sağlanmıştır. Kongreye büyük oranda bir katılım gerçekleşmiş, kongreye DP il başkanı Nuri Onur katılmış ve burada oldukça önemli açıklamalarda bulunarak yeni idare heyetinin seçilmesiyle kongre nihayete ermişti. Daha sonraki süreçlerde kongreler devam etmiş ve Diyarbakır genelinde yapılması planlanan kongrelerle birlikte DP merkez ilçe kongresi de 30 Kasım 1951'de gerçekleşmişti. Yine 3 Aralık 1951'de de DP Diyarbakır İl Kongresi yapılmıştı. Şehir salonunda yapılan kongrede yine il başkanı Nuri Onur yıllık faaliyet raporunu okuduktan sonra il idare kurulu seçimi yapılmış ve ardından tekrar Nuri Onur tekrar il başkanı seçilmişti.⁶³

⁵⁹ CCA, 030.01.68.431.3.

⁶⁰ CCA, 030.01.40.241.10.

⁶¹ CCA, 030.01.17.99.22.

⁶² CCA, 030.01.17.99.21.

⁶³ *Yeni Şark Gazetesi*, 07.11.1951,1; Aydın Öğredik, a.g.t. 14.

Konuyla bağlantılı olarak dönemin siyasal atmosferi basına da yansımış basın bu dönemde yaşanan olayların yakından takipçisi olmuştu. Bu bağlamda DP'nin iktidara gelmesini Hürriyet Gazetesi manşetine şöyle taşımıştı:

*“Az mebus çıkarmasına rağmen CHP muhalefet vazifesine devam edecek”*⁶⁴

İlerleyen süreçlerde DP, bulunduğu bölgelerde iktidarını sağlamlaştırmak adına birtakım faaliyetlere girişmiş ve bu bağlamda kongreler düzenlemiştir. Buradan hareketle Mart 1953'te DP çalışma faaliyetlerini genişletmiş il ve ilçe kongrelerine ara vermeden hızlı bir şekilde başlamıştı. Diyarbakır merkez ilçeleri olan Bismil ve Dicle kongreleri zaman kaybedilmeden Mart ayında düzenlenmişti. Kongrede yapılan gizli oylama neticesinde yukarıda isimleri geçen bu ilçelerin yönetici kadroları seçilmiştir. 1953 Mayıs'ında düzenlenmiş olan il genel kongresinde ise il başkanlığına Yusuf Azizoglu, ikinci başkanlığa ise Edip Altunakar, kâtipliklere ise İsmet Güllü ve Nusret Güler seçilmiştir. Bu arada Diyarbakır DP il teşkilatı il haysiyet divanının yaptığı toplantıda parti disiplini dışında çalıştıkları ve seçimlerde DP adaylarına karşı takındıkları olumsuz tavır sebebiyle 8 kişinin partiden ihraç edilmesiyle son bulmuştu.⁶⁵

DP ile CHP arasında seçimlerden dolayı ipler iyice gerilmeye başlamış hatta birbirlerine karşı kullanılan üslup giderek farklı bir boyut kazanmıştı. Konuyla ilgili olarak Anadolu gazetesinin şu manşeti oldukça dikkat çekicidir: *“Vatandaş, yurdun ve milletin saadetini istiyor musun?”* devamında tarafını belli eden şu yorum konunun özeti konumundadır. Şöyle ki: *“Şu halde oyunu C. H. Partisine ver!”*⁶⁶ Basının manşetlerinden hareketle ülkede ciddi bir şekilde ayrışmanın olduğu ve bu ayrışmanın basına yansıdığını görmekteyiz.

Seçimden sonra siyasi atmosfer iyice gerginleşmeye başlamış ortam İktidar Partisi ile Muhalefet Partisi arasında karşılıklı atışmaların yaşanmasına sahne olmuştu. Seçim sonrasında CHP ve DP tarafından yorumlar gelmeye başlamıştır. CHP bu demokrasinin kendi eserleri olduğunu ifade ederken en keskin ifadeler DP cephesinden gelmiştir. Menderes seçim sonrası ilk yorumunu yaparken CHP ile

⁶⁴ Hürriyet Gazetesi, 4 Mayıs 1950, 1.

⁶⁵ Diyarbakır Gazetesi, 18 Mart 1953,1.

⁶⁶ Anadolu Gazetesi, 10 Mayıs 1950,1.

alakalı “*Ebu Cehil gibi kazdıkları kuyuya düştüler*”⁶⁷ ifadelerinden hareketle iktidara geldikleri an itibariyle muhalefet için sürdürecekleri politikanın çok farklı boyut kazanacağıının sinyalleri verilmişti.

Bütün bunlar değerlendirildiğinde yapılan olumsuz yorumlar, demeçlere karşın 1950 seçimlerini kazanan DP iktidara gelmiştir. Başta bürokrasi ve ordu olmak üzere yeni iktidara oldukça yabancı olan ve o zamana kadar halka karşı bir baskı aracı olarak kullanılmış olan kurumsal güç, halkın gönderdiği bu adamlara karşı nasıl bir tavır takınacaktır belli değildir. 22 Mayıs'ta 453 milletvekilinden 387'sinin oyunu alan Bayar cumhurbaşkanı seçilirken Koraltan meclis başkanlığına, Menderes ise hükümeti kurmakla görevlendirilmiştir.⁶⁸

1954 seçimleri Türkiye'de genel anlamda yine DP ile CHP arasında ciddi çekişmelerin merkezi olmuştur. Bu dönemde seçim öncesinde Diyarbakır siyasi çekişmelerin odak noktası olmaktan kurtulamamıştı. Bu bağlamda seçimlerden sonra oldukça önemli gelişmeler yaşanmıştı. DP lehine yaşanan bu gelişmeleri Diyarbakır Gazetesi şöyle paylaşmıştı: “*Lice de DP'den 160 kişi istifa edip CHP'ye katılmıştır. Bismil Günde Abdi Köyü Ocak Teşkilatı DP'den istifa ederek CHP'ye katılmıştır. Hazro'dan birçok insan DP'den istifa edip CHP'ye katıldığı, Ergani'de bir köy DP Ocağı'ndan toplu olarak istifaların yaşandığı ve CHP'ye katıldığı, buna ek olarak Silvan DP kurucularından birçok insanın CHP'ye katılmıştır.*”⁶⁹ şeklinde yazılmıştı. Bu durum oldukça büyük bir etki yaratmış ve 1954 Nisan'ında Diyarbakır'da, DP İdare Heyeti'nin genel merkez tarafından feshedilmesine karar verilmişti. Bunun yanı sıra 1954 yılı genel seçimlerinde Diyarbakır Belediye Başkanı Nuri Onur başkanlıktan istifa edip DP'den milletvekili adayı olmuştur. Bu dönemde oldukça önemli siyasi gelişmeler yaşanmış ve bu süreçteki siyasi gelişmelerden biri de DP iktidarı döneminde yapılan faaliyetlerin gösterildiği Bayındırlık Sergisi, CHP'nin girişimleri neticesinde Yüksek Seçim Kurulu tarafından kapatılmasına neden olmuştu.⁷⁰

⁶⁷ Rıfki Salim Barutçu, *Yassı Ada ve Öncesi*, Ankara, Çam Matbaası,1977, 453.

⁶⁸ Hüseyin Şeyhanlıoğlu, *Türk Siyasi Muhafazakârlığın Kurumsallaşması ve Demokrat Parti*, Ankara, Kadim Yayınları, 2011,48.

⁶⁹ *Diyarbakır Gazetesi*, 16 Nisan 1954,1.

⁷⁰ *Diyarbakır Gazetesi*, 16 Nisan 1954,1.

DP'nin Diyarbakır'da ciddi anlamda bir çöküş yaşadığı ve aynı zamanda kopmaların meydana geldiği, her geçen gün istifaların çoğaldığını gazete manşetlerinde görmek mümkündür. Ergani, Hani, Bismil, Silvan'da DP'den ayrılmaların yaşandığı ve buna karşılık DP binalarının kapatıldığı ya da CHP'ye katıldıkları yazılmıştı. DP bu durumu düzeltmek ve bu kötü imajdan kurtulmak zorundaydı. Özellikle sıkıntı yaşadığı bölgelerde çalışmalarını yoğunlaştırma yolunu gitmişti.⁷¹

DP, seçimlerde daha baskın çıkmak amacıyla buldukları bölgelerde çalışmalarına ara vermeden devam etmiştir. Yaklaşmakta olan 1954 yılı seçimlerinde özellikle Diyarbakır özelinde birtakım faaliyetleri gerçekleştirme yoluna gidilmişti. Bu bağlamda Diyarbakır, DP il kongresinin yapılması kararlaştırılmış ve hatta bu emrin genel merkezden geldiği bilgisi paylaşılmıştı. Kongreye Adnan Menderesin katılacağı ile ilgili iddialar ileri sürülmüştü. Bu kongreye ayrıca gözlemci sıfatıyla Konya Milletvekili Remzi Birand ile Diyarbakır Milletvekillilerinin de katılacakları aktarılmıştı.⁷² Gerçekleşen kongrede şu konular üzerinde daha çok durulmuştu: *“Zirai kalkınma, köy ve toprak davası, yol, sağlık, pahalılık, okul binası inşası, camilerin tamiri, anti demokratik kanunların değiştirilmesi,”*⁷³ bir kongreden ziyade yapılan konuşmalara bakıldığında, seçim mitingi havasında gerçekleştiği değerlendirilebilir.

DP'nin Diyarbakır'da bir kongre yapmasından sonra rakipleri de bir hamle yapma girişiminde bulunmuşlardı. Özellikle DP'nin Diyarbakır'daki en güçlü rakibi olan CHP, bu hamleyi yapmada gecikmemiştir. Bu bağlamda Diyarbakır basınına yansıyan şu haber oldukça önemliydi: *“C.H.P. Genel sekreteri Kasım Gülek şehrimizde”*⁷⁴ haberin devamında ise Kasım Gülek şehir içinden otomobille geçerken ve parti binası önünde kalabalık bir halk kitlesi tarafından hararetli tezahüratla karşılandı. Doğu bölgelerine seyahate çıkan CHP Genel sekreteri Kasım Gülek, Van, Hakkâri, Muş, Bitlis ve Siirt illerine gitmiş oralarda konuşmalar yapmış ve her gittiği yerde kendisine binlerce vatandaş tarafından sevgi selinin olduğunu Diyarbakır yerel

⁷¹ *Yeni Şark Gazetesi*, 27 Nisan 1954,1.

⁷² *Diyarbakır İçkale Gazetesi*, 2 Mayıs 1953,1.

⁷³ *Diyarbakır İçkale Gazetesi*, 11 Mayıs 1953,1.

⁷⁴ *Gökalp Gazetesi*, 17 Eylül 1953,1.

gazetelerine yansımıştı. Kasım Gülek, her gittiği yerde ülkenin siyasi ve iktisadi konuları üzerinde konuşmalar yapmış ve aynı zamanda iktidarın faaliyetleri hakkında eleştirilerde bulunmuştu.⁷⁵

Bütün bunlara karşın 1954 seçimleri yapılmış ve seçim sonuçlarına bakıldığında Türkiye genelinde yüzde 58 oyla DP kazanırken rakibi CHP ise yüzde 35 gibi bir oyla seçimin en çok kaybedeni olmuştur. DP meclise 503 milletvekili ile girmiş, CHP ise meclise ancak 31 milletvekili ile girmiştir. Yukarıdaki verilerden hareketle DP, 1954 yılı genel seçimini oldukça önemli bir oranla kazanmıştı. DP, Diyarbakır'da 72,907 oy alırken buna karşın CHP'nin ise 42,333 oyda kalmıştı. DP aday listesinde gösterilen Mustafa Ekinci, Yusuf Azizoğlu, Halil Turgut, Mehmet Ünal, Fikri Arıç, Eyüp Şahin, Ragıp Karaosmanoğlu, İhsan Hamit Diyarbakır milletvekili olarak meclise girmişlerdi.⁷⁶

1.3.3. 1954 ve 1957 Seçimleri

Rıfki Salim Burçak, 1954 seçimi ve o dönemin siyasi havasını şöyle özetlemişti; 1950 seçimlerinin üzerinden dört yıl geçmiş ve yeni seçim döneminin havası içine girmiştik. Geçirdiğimiz bu dört yıllık süre partiler arası ilişkiler bakımından çok istikrarsız bir dönem olmuştu. 1952 yılı sonlarına kadar genel olarak gergin bir ortam içerisinde bulunan İktidar-Muhalefet ilişkileri, başbakanın öncülük yapması ile bu tarihten itibaren düzelmiş ve bilinen adı ile Bahar Havası dönemine girmişti. Bu dönem de 1953 yılının Temmuzuna kadar sürdü. Bu tarihten sonra iki partinin ilişkileri artık iyice bozuldu ve 1954 seçimlerine kadar hep bu hava içinde kaldı.⁷⁷

İktidar-Muhalefet ilişkilerini gergin tutan sebepler genel olarak şöyleydi; Muhalefet, iktidarı demokrasiye sırt çevirip memlekette diktatoryal bir idare kurmakla suçluyor, “siyasi emniyet” deyiminin içinde ifadesini bulan demokratik hak ve hürriyetlerin teminat altına alınmasını istiyordu. İktidar ise, şimdiye kadarki icraatının tek partili dönemin kalıntılarını tasfiye etmekten başka bir şey olmadığını,

⁷⁵ *Gökalp Gazetesi*, 17 Eylül 1953,1.

⁷⁶ Hüseyin Şeyhanlıoğlu, a.g.e., 230.

⁷⁷ Rıfki Salim Burçak, a.g.e., 96.

demokratik hak ve hürriyetlere kendisinin saygılı bulunduğu görüşünü ileri sürüyordu.⁷⁸

DP, yalnızca CHP'ye karşı değil aynı zamanda Millet Partisi'ne de sert bir tavır göstermiştir. Millet Partisi 27 Ocak 1954'te kapatılınca 10 Şubat 1954'te Osman Bölükbaşı ve arkadaşları Cumhuriyetçi Millet Partisi (CMP)'ni kurdular. CMP, CHP ile işbirliği yaptığı iddiaları ortaya atılınca bu durum DP'nin de eleştirileri oklarının hedefinden kurtulamamıştı. Sonuç olarak 1954 yılında yapılan seçimde yine DP kazanmıştı.⁷⁹

CMP Genel Başkanı Osman Bölükbaşı, 26 Nisan 1956'da Diyarbakır'da parti il başkanlığının düzenleyeceği toplantıya katılarak, partinin buradaki çalışmaları ve son dönemde yaşanan gelişmeler hakkında bilgi almayı planlamıştı.⁸⁰

1954 genel seçimlerin sonuçları açıklandıktan sonra büyük çoğunluğu Demokratlardan oluşan onuncu TBMM, ilk toplantısını 14 Mayıs 1954 tarihinde yapmıştır. Bu toplantıda Celal Bayar Cumhurbaşkanlığı'na, Refik Koraltan da meclis başkanlığına seçilmişlerdi. Adnan Menderes ise yeni kabineyi kurmakla görevlendirilmişti.⁸¹

1954 seçimlerinden sonra DP'nin tavrı giderek değişmiş ve baskıcı uygulamalar yaşanmıştı. DP'nin içerisinde bulunduğu bu olumsuz havayı eleştiren yazarlar tutuklanmış, bu da ilerde DP'nin seçimlerde oy kaybı yaşanmasına neden olmuştur.⁸² Bu bağlamda 1955 yılı artık DP içinde huzursuzlukların artacağı bir sürecin başlangıç noktası olmuştur. Özellikle Diyarbakır'da bu huzursuzluğun ve çatlaklıkların örnekleri yaşanmış ve 1955 yılında Diyarbakır, DP'nin en güçlü adayı olan Dr. Yusuf Azizoğlu'nun DP'den istifa etmesi oldukça önemli bir yankı uyandırmıştı. Azizoğlu istifa nedenini ise şöyle ifade etmişti; parti yöneticilerinin kendi çıkarını düşünmeleri ve keyfi davranmalarından dolayı partide çalışmanın

⁷⁸ Rıfki Salim Burçak, a.g.e., 96.

⁷⁹ Sedef Bulut, "Üçüncü Dönem Demokrat Parti İktidarı (1957-1960): Siyasi Baskılar ve Tahkikat Komisyonu", *Akademik Bakış Dergisi* II/ 4, 2009,127.

⁸⁰ CCA, 030.01.68.425.5.

⁸¹ Yakup Kaya, "1957 Genel Seçimlerinin Türk Siyasi Yaşamına Yansımaları", *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmaları Dergisi* X/ 20, 2018, 587.

⁸² Sedef Bulut, a.g.m.,127.

uygun olmadığını bununla beraber üç kişinin daha istifa etmiş olduğunu söylemişti.⁸³ Diyarbakır'ın tanınmış ve güçlü ailesine mensup olan Yusuf Azizoğlu'nun istifa etmesi DP için Diyarbakır'da ciddi anlamda oy kaybının yaşanmasına neden olmuştur.

Bu bağlamda 29 Mayıs 1955'te yapılan Diyarbakır İl Kongresi'nde DP İl Başkanlığı'na Cevdet Hayrullahoğlu seçilmiştir. Konuyla ilgili olarak Dicle Gazetesi şunları yazmıştı; “29 Temmuz 1956'da Diyarbakır belediye seçiminde DP'nin farkla kazandığıydı. Bunun sonucunda belediye başkanlığına Sezai Demiray seçilmiştir. DP, 1957 seçimlerine hazırlıklarını ciddi bir şekilde başlatmış ve Diyarbakır ilçeleri olan Çüngüş, Çermik, Hazro, Silvan, Lice, Çınar ve Bismil kongreleri yapılmıştır. Bu kongrelerde seçim vaatleri büyük bir pay almış ve dönemin Çalışma ve Sağlık Bakanı Salih Arıkan, Diyarbakır'a 500 yataklı bir hastane ve iş oranının sağlanacağı müjdesini vermiştir”.⁸⁴ Buradan hareketle DP, 1957 yılı seçimleri için çalışmalarına büyük bir ciddiyetle başlamış, Diyarbakır özellikle Yusuf Azizoğlu'ndan sonra oy kaybının yaşanacağı bir yer olması hasebiyle burayı elinde tutmak amacıyla ayrıca önem vermiştir. Seçimlerden iş ve sağlık alanında vaatlerin verilmesi bunun en açık örneğidir.

27 Ekim 1957'de Türkiye geneli seçim yapılmış bu seçimde DP'nin oy kaybettiği CHP'nin ise bir önceki seçimlere oranla oylarını yükselttiği bir seçim olmuştur. Seçim sonuçlarına bakıldığında bu oran göze çarpmaktadır. DP yüzde 10.72 oranında oy kaybederek meclise 424 milletvekili kazandırmış ve 46 ilde birinci birinci parti olmuştur. Buna karşın CHP ise yüzde 5.71 gibi bir rakamla oylarını arttırmış ve meclise 178 milletvekili kazandırmıştı.⁸⁵

1960'a gelindiğinde CHP Diyarbakır Teşkilatı'nın verdiği bilgide; DP ve Diyarbakır'daki teşkilatının halk nazarında itibar kaybettiği ve yöneticilerinin de çekingen bu hale düştüğü vurgulanmıştı. Raporda örnek olarak da 21 Şubat 1960'ta

⁸³ Rıfki Arslan, *Diyarbakır'da Toprak Mülkiyeti ve Toplumsal Değişme*, Ankara, Sarı Matbaası, 1992, 58.

⁸⁴ *Dicle Gazetesi*, 17 Ağustos 1957, 1.

⁸⁵ *Demokrasiye Güven Gazetesi*, 28. 10. 1957, 1.

Diyarbakır merkeze en yakın muhacir köyü olan Yeni Köy’de yapılan muhtarlık seçimlerinde DP’nin 6, CHP’nin de 146 oy aldığını göstermişti.⁸⁶

⁸⁶ CCA, 030.01.21.123.6.

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİNDE DİYARBAKIR'DA ASAYİŞ POLİTİKALARI

2.2. Asayiş-Güvenlik Kavramı

Asayiş kavramı, hukuka uygun ve gerekli önlemlerin alınması sonucu toplumda düzenin sağlanması şeklinde ifade edilir. Toplumda ve sosyal hayatta düzenin kurulması, emniyet ve asayişin sağlanması aynı zamanda bunun devam ettirilmesi amacıyla devletin müdahalede bulunmasıdır. Asayiş bütün önlemlere karşı kurallara karşı çıkarak haddini aşan, sorumluluklarını yerine getirmeyen ve suç işleyen kişilerin suç delilleri ile beraber yargı organına teslimini ifade eder. Bu bakımdan güvenlik güçlerinin varlığı kaçınılmaz olur.⁸⁷

Güvenlik kelimesi, Türk Dil Kurumu sözlüğünde, “Toplum yaşamında kanuni düzenin aksamadan yürütülmesi, kişilerin korkusuzca yaşayabilmesi durumu ve emniyet”⁸⁸ şeklinde ifade edilmiştir. Güvenlik, devletlerin takip ettikleri genel politika ve dünya çapında stratejileri içinde, tıpkı bir ülke sınırları dâhilinde enerji ihtiyacını temin eden güç santraline benzer. Güvenliği sadece askeri yönden ele almak mümkün değildir. Güvenlik sadece bir yerin ya da bölgenin güç kullanarak sağlanması demek değildir, aynı zamanda siyasal, sosyal-ekonomik, kültürel, yönleriyle bir bütündür.⁸⁹

2.3. Genel Durum

2.3.1. Asayişin Sağlanmasına Yönelik Faaliyetler

Mustafa Kemal Atatürk'ten sonra Tek Parti yönetiminin Başkanı ve Cumhurbaşkanı olan İsmet İnönü yazdığı hatıralarında: “*Doğudaki Şeyh Said İsyanı*

⁸⁷ Jandarma Meslek Bilgisi-1, Ankara, Jandarma Okullar Komutanlığı Yay., 2010, 10-11.

⁸⁸ Türk Dil Kurumu, Sözlük, <http://www.tdk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 02.12.2019)

⁸⁹ Fatma Kuzey Bulut, “Demokrat Parti Dönemi Asayiş ve Güvenlik Sorunları ve Bunlara Karşı Alınan Önlemler”, Atatürk Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum 2019, 3.

bastırılmış gibi görünmesine rağmen asayişini ilgilendiren şikayet meseleleri devam ediyordu. Özellikle Doğu'da dışarıyla irtibatı olan ve askeri hareketleri icap ettiren bir asayiş meselesi vardı”⁹⁰ ifadelerini kullanmaktadır. Genç Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türkiye'nin doğusu ve güneyinde asayişin önemli bir problem olduğunu, sorunun çözümünde alınacak tedbirler ile takip edilecek usul ve metodu şöyle açıklamaktadır: “Bir eşkiyayı ortadan kaldırmak için hükümetin başka bir eşkiya ile işbirliği yapması asırlardan beri, idare şekli olarak memleketin geleneğinde yerleşmişti. Biz Cumhuriyet'e böyle bir yola gitmedik. Herhangi bir yerde asayişsizliğe ait en ufak bir eğilim gördüğümüz zaman, orasını ciddi bir surette temizlemiştir. Devletin söz ve itibarını kaybedecek herhangi bir fiile girişilmez. Eşkiya, adalete teslim olur. Mutlaka öldürmek şart değildir. Eşkiya ile devlet idaresinin bir tertibe, bir anlaşmaya girmesi olmaz. Devlet idaresinde, siyasette böyle bir şey olmayacağı gibi adi şikavette de böyle bir şey asla olmaz.” İşte bunun için olacak ki sert tedbirler almaktan yana olan ve Başbakan Fethi Okyar'ın yerine getirilen Başbakan İsmet İnönü'nün bu prensiplerinden hareketle Cumhuriyet Hükümeti, Şeyh Said Ayaklanması üzerine bölgede geniş kapsamlı sıkıyönetim ilan etti.⁹¹

2.3.2. Umumi Müfettişliklerin Kuruluşu

Tek Parti İktidarının asayişini sağlama noktasında oldukça önemli bir role sahip olan kurumu Umumi Müfettişlikler, siyasi, yönetim, ekonomi, eğitim, bayındırlık, ulaşım, kültür ve spor gibi birçok alanda geniş yelpazede faaliyet göstermek amacıyla kurulmuştu.⁹²

Bölgenin sağlanamayan güvenliği yanında doğunun diğer bölgelere nazaran gerek coğrafi şartlar, gerekse son yüzyılda yapılan savaşlar, son Ermeni olayları, Cumhuriyet dönemi ve öncesi meydana gelen dahili isyanlar nedeniyle bölge iyice harap olmuştu. Bu nedenlerle bölgede öteden beri köklü ıslahatlar yapmak isteyen hükümet; Umumi Müfettişlik Teşkilatı'nı uygulamaya koydu. Dokuz vilayetin

⁹⁰ İsmet İnönü, Hatıralar, Yayına Hazırlayan: Sabahattin Selek, İstanbul, Bilgi Yayınevi, 2009, 528.

⁹¹ Hüseyin Koca, *Yakın Tarihten Günümüze Hükümetin Doğu ve Güneydoğu Anadolu Politikaları*, Ankara 1946, 213-214.

⁹² Ercan Çağlayan, *Cumhuriyet'in Diyarbakır'da Kimlik İnşası (1923-1950)*, İstanbul, İletişim Yay., 2014, 81-82.

işlerini bir arada yürütmek maksadıyla kurulması kararlaştırılan Birinci Umumi Müfettişlik Ocak 1928’de fiilen faaliyete geçirildi.⁹³ Birinci Umumi Müfettişliğin kurulmasıyla birlikte sıkıntılı olan bölgelerde asayişin sağlanması en önemli hedef olarak görülmekteydi. Konuyla ilgili olarak Cemil Koçak şu değerlendirmede bulunmuştur; bölge müfettişlerinin en temel görevleri buldukları bölgelerde asayiş ve güvenliği sağlamaktır. Bu bağlamda Birinci Umumi Müfettişlik, Diyarbakır’ı merkez olarak kabul etmiş ve 1 Ocak 1928 yılında göreve başlamıştır.⁹⁴

Birinci Umumi Müfettişlik, Diyarbakır merkez olarak kurulmuştur. Ancak Diyarbakır’ın dışında şu illerde Birinci Umumi Müfettişlik bölgesinde yer almaktaydı. Şöyle ki; Elazığ, Urfa, Bitlis, Hakkâri, Diyarbakır, Mardin, Siirt, Van illerini içine alacak şekilde kurulmuştur.⁹⁵

Umumî Müfettişlikler, Osmanlı’dan Cumhuriyet’e geçen önemli kurumlardan biridir. Umumî Müfettişliklerin icraatlarına bakarak ne kadar önemli bir yere sahip olduğu kendiliğinden ortaya çıkacaktır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesi, gerek coğrafi ve gerekse nüfus açısından Türkiye’nin 1/3’ünü ihtiva eden bu bölgelerimiz, içinde bulunduğu şartlardan dolayı hükümet bütçesine de katkıda bulunamamakta, hatta masrafları da diğer vilâyetlerden fazla olmaktaydı. O halde bu bölgeleri hazineye verimli hale getirmek lâzımdı. İşte bu durumları da değerlendiren yetkililer bölgede örfî idareye 23 Ekim 1927’de son vererek meydana gelecek boşluğu doldurmak için umumî müfettişliği faaliyete geçirmeyi uygun gördüler. Umumî Müfettişler sorumlu oldukları bölgelerde hemen hemen her alanla ilgilenip bölgenin asayişini temin ettikten sonra kalkınmasına çalışmışlardır. Zaman zaman sertlik yanlısı politika gütmüş olmaları bunların sertlik yanlısı olduklarını göstermez. Dönemin mevcut siyasî ve sosyal durumu umumî müfettişliklerin böyle bir politika gütmelerini zorunlu hale getirmiş olduğu da gözden kaçırılmaması gereken bir noktadır.⁹⁶

⁹³ Hüseyin Koca, a.g.e., 215.

⁹⁴ Cemil Koçak, *Umumi Müfettişlikler (1927-1952)*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2003, 53-81

⁹⁵ CCA, 030. 18.1.1/27.70.7.

⁹⁶ Ferit Yücebaş, “I. Umumi Müfettişlik’in Kurulması ve Faaliyetleri (1927-1952)”, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek lisans Tezi), Van 2012, 58-77.

Umumi Mufettişliklerin amacı buldukları bölgelerde emniyetin ve asayişin kuruluşunu sağlamak ve devletin sarsılan otoritesini yeniden güçlü kılmaktır. Bunların hedefleri arasında ayrıca iller arasında görülen kalkınmışlık farklarını en aza indirmek ve özellikle illerdeki emniyet, asayiş ve kaçakçılığın önlenmesine yönelik çalışmalar da vardı.⁹⁷

Cumhuriyet'in kurulmasından sonra ulus-devlet inşasının sağlam temeller üzerinde inşasının temel alındığı Umumi Mufettişlikler devletin buralarda etkin güç olma ve varlığını her zaman hissettirdiği önemli merkezlerdi.⁹⁸ Fakat daha sonra bu kurumun önce fiilen daha sonra da hukuken kaldırıldığını görmekteyiz. İstanbul Milletvekili Ahmet Kemâl Silivri, 26 Aralık 1947'de bütçe yasa tasarısının görüşüldüğü sırada umumî mufettişliklerin kaldırılması gerektiğini gündeme getirdi. Memleket zararına olan kadro teşekküllerinin ortadan kaldırılması gerektiğini belirtti. Bu teşekküllerden birisinin umumî mufettişlik teşkilâtı diğerinin ise sıkıyönetim teşkilâtı olduğunu ifade etti. Bunların lâğvı dolayısıyla da vatandaşın senede 6-7 milyon lira vermekten kurtulduğunu sözlerine ekledi.⁹⁹

Bu sebeplerden dolayı 1950'de DP'nin iktidara gelmesini takip eden ilk yıllarda 1952'de Urfa Milletvekili Mustafa Remzi Bucak'ın 24 Ocak 1952'de TBMM'ye iptal gerekçesini sunduğu “Umumî Mufettişlik Kanunu ile Ek ve Tadillerinin Yürürlükten Kaldırılması Hakkında Kanun” ve “Umumî Mufettişlikler, Teşkilât ve Kadroları” yürürlükten kaldırıldı”¹⁰⁰ Böylece Cumhuriyet'in kurulmasından sonra ulus-devlet inşasının sağlam temeller üzerinde inşasının temel alındığı Umumi Mufettişlikler devletin buralarda etkin güç olma ve devletin varlığını her zaman hissettirdiği önemli merkezler kapatılarak bir dönem daha sone ermişti.¹⁰¹

Tek Parti İktidarı döneminde genel olarak asayiş öncelikli olarak ele alınmış ve ulus-devlet inşasının sağlam temeller üzerinde inşa edilmesi hedeflenmiştir.

⁹⁷ Erdal Aydoğan, *Türk Siyasi Hayatında Dr. İbrahim Tali*, İstanbul, Yeditepe Yay., 2008,102.

⁹⁸ Ferit Yücebaş, a.g.t., 198.

⁹⁹ Engin Çağdaş Bulut, a.g.m.,106.

¹⁰⁰ *Düstur*, III. Tertip, XXXIV, No:16

¹⁰¹ Ferit Yücebaş, a.g.e., 198.

2.4. İç Güvenlik Kuruluşları

2.4.1. Emniyet Teşkilatı

Türkiye’de Polis teşkilatının 174 yılı aşkın bir geçmişe sahip olduğu bilinmektedir. Hatta ilk Türk Devletleri’nde de her ne kadar adı polis olarak geçmezse de, polisin görevini yapan birimlerin varlığı bilinmektedir. İç güvenliğin sağlanması noktasında polise büyük görevler düşmekteydi. Osmanlı Devleti’nde bu görevi İstanbul’da yeniçeriler sağlarken, diğer vilayetlerde ise sipahiler yerine getirmekteydi. Osmanlı Devleti, Sultan Abdülmecit döneminde 17 maddelik “Polis Nizamı” adıyla polisin modern anlamda oluşumunun temelini oluşturan ilk teşkilat kanunu 20 Mart 1845’te çıkarılmıştır. Bu kanunla polislik teşkilatının temeli atılmıştır. Osmanlı Devleti’nde limanlara oldukça önem verilmiş ve bu bağlamda 1900 yılında deniz polisi birimleri kurulmuştur. 1907 yılına gelindiğinde bu anlamda ilk ciddi adım olarak Selanik’te ilk polis okulu kurulmuş, bunu takip eden süreçte bu okulların sayısı artırılmıştır. Polislerin işini kolaylaştırmak amacıyla 1910 yılında Türk Polis Teşkilatı’nda “*Parmak İzi Bürosu*” kurulması sağlanmıştır. Milli Mücadele dönemi yıllarında polis teşkilatı çalışanları savaşta bulunmuş, Osmanlı Devleti’nde 18.000 olan polis sayısı, Milli Mücadele’nin başarılmasından sonra 2.000’e kadar düşmüştür.¹⁰²

19 Mayıs 1919 tarihli “*Dâhiliye Vekâleti Merkez Teşkilatı ve Vazifeleri Hakkında Kanun*” ile birlikte Emniyet Genel Müdürlüğü’nün görev ve yetkileri oldukça geniş bir alana yayılmış oldu. İdari, belediye ve adli, özlük işleri, eğitim-öğretim, donatım işleri, teknik, istatistik ve yayın işleri, teşkilatın haberleşme hizmetlerini yürütmek örnek olarak verilebilir.¹⁰³

¹⁰² Fatma Kuzey Bulut, a.g.t., 22-23.

¹⁰³ M. Gül, M. Kandemir, a.g.e., 95.

2.4.2. Cumhuriyetin İlk Yıllarında Emniyet Teşkilâtı ve Yapılan Düzenlemeler

Cumhuriyet'in kurulmasıyla cephelerde sağlanan başarının ülke genelinde de sağlanması gerekmektedir. Büyük, yorucu bir savaştan çıkan Türkiye Cumhuriyeti devlet içerisinde birlikteliği sağlayabilmesi için kolluk güçlerine önem vermesi gerekmektedir. İç güvenliğin sağlanması açısından bu görevi polis teşkilatı üstlenmişti. Cumhuriyetin ilk yıllarında polisler zor bir süreç yaşamaktaydı. Zamanla bu zorluklar aşılmaya çalışılmıştır. Cumhuriyetin ilanından sonra polis teşkilatında önemli gelişmeler oldu. Bu gelişmeler DP dönemine kadar devam etti. İstanbul'da bulunan Polis Müdüriyeti Umumiyesi 24 Şubat 1923'te kaldırıldı. Ankara'da Emniyeti Umumiye Müdürlüğüne bağlı il teşkilatı düzeyinde İstanbul Polis Müdürlüğü kurularak iki başlı idareye son verildi. Bu şekilde polis hizmetlerinde farklı bir yola girildi. Emniyeti Umumiye Umum Müdürlüğü çatısı altında birimler toplandı.¹⁰⁴

Cumhuriyetin ilanından itibaren emniyet hizmetlerinde önemli değişiklikler yapılmıştı. En önemlisi genç cumhuriyet döneminde yani 1923 yılı Emniyet Teşkilatı 8 Kanun 9 Tüzük ve 1 yönetmelik ile görev yaptığı ve bu doğrultuda çalışılmıştı. Bu durum 1927 yılında değişikliğe uğradı. Emniyet Teşkilatı 59 birim ile hizmet vermeye başladı.¹⁰⁵ Emniyet hizmetleri cumhuriyetin ilk yıllarında bir teşkilat kanunu olmadan devam ettirildi. 19 Mayıs 1930 tarih ve 1624 sayılı Dâhiliye Vekâleti Merkez Teşkilatı ve Vazifeleri Hakkındaki Kanun çıkarıldı ve Emniyeti Umumiye Müdürlüğü, Emniyet İşleri Umum Müdürlüğü olarak ismi değiştirildi ve teşkilatlandırıldı. Emniyet İşleri Umum Müdürlüğü bu isim değişikliğinden sonra beş ana şubeye ayrıldı. Memleketin genel güvenliğinden sorumlu I. Şube, idari ve adli işlerden sorumlu II. Şube, özlük işleri, öğretim ve saymanlık işlerinden sorumlu III. Şube, yabancılarla ilgili işlemlerle IV. Şube, V. Şube ise teknik istatistik ve yayın işlerinden sorumlu birim olarak çalışmalarını sürdürmüştür.¹⁰⁶

¹⁰⁴ İlhan Akbulut, "150. Kuruluş Yıldönümünde Türk Polisi", *Türk İdare Dergisi*, Sayı, 465, Mart, 1995, 89.

¹⁰⁵ Nihat Dünder, "Cumhuriyet Polisi", *Türk İdare Dergisi*, Sayı, 421, Haziran, 1997, 462.

¹⁰⁶ İlhan Akbulut, "150. Kuruluş Yıldönümünde Türk Polisi", *Türk İdare Dergisi*, Sayı, 465, Mart, 1995, 89.

1932 yılına gelindiğinde Emniyet Teşkilatı'nın kuruluş yapısını ve çalışma alanlarını belirleyen önemli gelişmeler yaşanmış bu bağlamda polis biriminin kuruluş yapısı, polisin görev ve yetkilerini düzenleyen üç temel kanun çıkarılmıştır:

- 1- 30 Haziran 1932 tarih ve 2049 sayılı Polis Teşkilat Kanunu
- 2- 4 Temmuz 1934 tarihli ve 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu
- 3- 4 Haziran 1937 tarih ve 3201 sayılı Emniyet Teşkilat Kanunu

2.4.3. 30 Haziran 1932 Tarih ve 2049 Sayılı Polis Teşkilat Kanunu

1932 yılına kadar Emniyet Teşkilatı ile ilgili yapılan düzenlemeler ve hizmetler 1907 tarihli ve 2 Mayıs 1913 tarihli Polis Kanunları hükümlerine göre yürütülmekteydi. Bu anlamda yukarıda adı geçen kanunların ihtiyaçları karşılama noktasında yetersiz kaldığı durumlarda kadro cetvellerinde yapılan düzenlemelerle eksiklikler giderilmeye çalışılmıştı. Devlet mekanizmasında meydana gelen değişim bütün kamu hizmetlerine, güvenlik ve asayiş işlerine yansımıştı. Cumhuriyet dönemiyle birlikte polise yeni görevler yüklenmişti. Bu amaçla polis teşkilatında profesyonelleşme ve emniyete ait mevzuatın yenilenmesi hedeflendi. Bu gelişmelerden hareketle 30 Haziran 1932 tarihli ve 2049 sayılı Polis Teşkilat Kanunu'nun çıkarılması sağlanmıştır. Bu kanunla polis teşkilatının bağımsız ve ayrıntılı bir şekilde düzenlenmesi gerçekleştirilmiş oldu. Aynı zamanda bu kanun ile birlikte Emniyet Teşkilatı'nın ihtiyaçlarının karşılanması noktasında yetersiz olan 1913 tarihli "Polis Nizamnamesinin biraz daha genişletilerek yeniden düzenlenmesi demektir."¹⁰⁷

Polis Teşkilatı Kanunu gereği Emniyet Teşkilatı çalışanları için çıkartılan 46 maddelik kanunlarla polis mesleğinin derecesi, sınıfları, polis alımının kadrosu, atama, yükselme, denetleme ve disiplin cezaları esas ve usulleri gösterilmiştir. Bunun yanı sıra polis mesleğine mensup olan memurlar merkezlerde ve illerde ikiye ayrılmış ve bunların dereceleri belirlenmiştir. 1932 yılında çıkarılan kanunla birlikte illerin çoğunda polis amiri olarak çeşitli rütbelerden komiser bulunuyordu. Bu sıkıntıyı gidermek için illerin büyüklüğüne göre Emniyet Müdürü veya Emniyet

¹⁰⁷Ali Dikici, "Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Türk Polis Teşkilatı (1923-1938)", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 2008, 8-9.

Amiri kadroları takviye edildi. Böylelikle polisin genel kadrosu illerin güvenlik ihtiyacı nüfusuna göre ayarlandı. En küçük ilde bile en az on polis memuru bulundurulması sağlandı. Bunun yanı sıra üç dört kişilik polis kadrosuyla görev yapan illerde polis sayısı artırılarak her ilde adli, idari bürolar oluşturuldu. Taşrada görev yapan polislerin daha da güçlendirilmesi için merkez ve vilayet polis teşkilatlarının maaşları artırıldı.¹⁰⁸

Kanuna göre polis üniformalı ve sivil olmak üzere, üniformalı polis de atlı ve piyade olmak üzere ikiye ayrıldı. Bu kanunla mesleğe kadınların da girmelerinin yolu açıldı. Kadın memurlar daha çok ahlak zabıtası bünyesinde görev aldılar. Zamanla kadrolara on üç kadın polis memuru atandı.¹⁰⁹ O dönem için bu çok önemli bir aşamaydı. Cumhuriyet'in ilk yıllarında kadınlar daha yeni yeni sosyal hayata atılıyordu. Bu dönemler için yapılan bu uygulamalar ileriye dönük olarak büyük atılımların önünü açtı. Kadınların sosyal hayata entegre olması kadınların iş hayatına yönelik deneyimlerini de artırdı.

2.4.4. 4 Temmuz 1934 Tarih ve 2559 Sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu

Emniyet birimi, soruşturmaları ve faillerini yakalamayı çeşitli kanunlar beraber ve aynı zamanda Polis kanunlarına göre yapmaktaydı. Bu sebepten dolayı polis uygulamalarında karışıklıklar meydana gelmekteydi. Bu durumun önüne geçmek için kanunlar ve görevler tek bir çatı altında toplandı. 4 Temmuz 1934 tarih ve 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu'na göre şu amaçlanmıştı; polisin mevcut yasaları kullanırken karşılaştığı sorunları gidermek ve mevcut yetkilerini artırmak, adliye ve polis arasında yaşanan çelişkileri ortadan kaldırmak. Bu kanun ile birlikte polis memurlarına parmak izi, fotoğraf, evlere girme, kimlik sorma, silah kullanma, eğlence yerlerinin açılması ve bazı mahallerin kapatılması gibi birçok görevler yüklemiştir.¹¹⁰

1932 yılında mecliste tartışılmaya başlayan Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu'nun 18. maddesi polise olağanüstü ve devlet güvenliği ile ilgili durumlarda

¹⁰⁸ Ali Dikici, a.g.m., 9.

¹⁰⁹ Mustafa Çufalı, "Cumhuriyet Döneminde Emniyet Teşkilatının Gelişimi", *Çağın Polisi Dergisi*, Sayı, 72, Aralık, 2007, 15-16.

¹¹⁰ *Düstur*, III. Tertip, X, 529-530.

zararlı çalışmalarda bulunacaklarından kuşkulanan kişileri en büyük mülki amirinin emri ile uzun süre denetim altına alabilme yetkisini düzenliyordu. Bu maddenin son cümlesinde yer alan Bu hal ve vaziyetlerin ve devamının takdiri, en büyük mülkiye amirine ait olup bu sebeplerden dolayı nezaret altına alınacaklar en büyük mülkiye amirinin takdir ve emri ile sebep ortadan kalkıncaya kadar nezaret altında tutabilirler” kararı Büyük Millet Meclisi’nde tartışmalara yol açtı. Ordu Milletvekili Hamdi Bey valilere verilen bu geniş yetkiden dolayı, yetkilerin suiistimal edilebileceği bu nedenle yetkilerin biraz sınırlandırılması gerektiğini dile getirmiştir. Kocaeli Milletvekili Selahattin Bey ise Hamdi Bey’e karşı çıkarak “*mahallin en büyük mülkiye amirine bu yetkinin verilmesinin vaziyet itibariyle daha faydalı olacağını*” söylemiş ve kabul edilmesini savunmuştur. Bunun üzerine İçişleri Bakanı Şükrü Kaya valilere verilen bu yetkilerin acil durumlarda gerekli olduğunu ifade etmiş ve bu kararı savunmuştur. Ardından Konya Milletvekili Refik Bey’de kanunun lehine konuşma yapınca Hamdi Bey takririni geri almış ve tasarı kabul edilmiştir.¹¹¹

Bu dönemde yapılan düzenlemelerle polise gerekli gördüğü durumlarda “*muvakkat yakalama*” adı altında tevkif müzekkeresi olmadan da tutuklama hakkı verildi. Kanunun bu denli geniş yetkileri barındırması meclis içerisinde ister istemez münakaşaları beraberinde getirmişti. Yine de devletin üst mercileri görevin suiistimal edilme durumunu göze alsa da kolluk güçlerinin salahiyetlerini en üst seviyede tutmuştu. Kanunun uygulama şeklini göstermek amacıyla Polis Vazife ve Salahiyet Nizamnamesi hazırlanarak 7 Nisan 1938 tarihinde 2/8501 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla yürürlüğe kondu. Bu kanunda daha sonraki yıllarda yapılan değişikliklerle beraber polisin yetkileri genişletildi aynı zamanda yetkilerin kullanımı daha demokratik kurallara bağlı hale getirildi.¹¹²

2.4.5. 4 Haziran 1937 Tarih ve 3201 Sayılı Emniyet Teşkilat Kanunu

1932 yılında kabul edilen Teşkilat Kanunu ile polis teşkilatında önemli değişiklikler yapıldı. Fakat bu yenilikler istenilen seviyede olmamıştı. Bunun üzerine yetkililer, Avrupa devletlerindeki polis örgütleri, eğitim ve öğretim kurumlarını

¹¹¹ TBMMZC, Devre:4, İçtima:3, Cilt: 23-24 (21 Kasım 1932), 410.

¹¹² Fikri Toksöz, Kolluk Kuvvetleri, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, VI, İstanbul İletişim Yay., 1983, 1628.

hükümler taşıyan ve 2049, 2050 ve 2531 sayılı kanunları tümüyle yürürlükten kaldıran 3201 sayılı Emniyet Teşkilat Kanunu kabul edildi. Emniyet Teşkilatını bilimsel ve teknik gelişmelere uygun bir şekilde ve özel hukukla yeniden düzenlemeyi, teşkilatın merkez ve taşra birimlerini günün şartlarına göre yeniden oluşturmayı hedefleyen bu kanun 98 maddeden oluşmaktaydı. Bu kanun günümüz emniyet teşkilatının ana iskeletini oluşturmaktadır. İlerleyen zamanlarda kanuna bazı eklemeler yapılmış bazıları ise yürürlükten çıkarılmıştı.¹¹³

İlk ciddi düzenlemelerin yapıldığı 1932 yılından itibaren teşkilatta görev yapan personel sayısında göreceli bir artış gözükmemektedir.

Tablo 1. 1932-1938 yılları arasında görev yapan polis sayısı¹¹⁴

YILLAR	POLİS SAYISI
1932	3.800
1933	3.742
1934	3.809
1935	4.124
1936	4.260
1937	4.682
1938	4.882

Polisin yükünü artıran gelişmelere rağmen mevcut olan polis sayısı istenilen seviyeye ulaşamamıştı. Gerekli polis sayısı en az olarak tespit edilmişken kısıtlı bütçe durumundan dolayı bu sayı azaltılmıştı. Polis sayısı yeterli sayıda artırılamayınca polis üzerindeki yükün hafifletilmesi ve eldeki polislerden yeterli seviyede yararlanılması durumuna başvuruldu. Bu nedenle 3201 sayılı kanunun iki hedefinden birinci polis sayısını istenilen seviyeye getirmek ve polis teşkilatını en ucra yerlere kadar yaymaktı. İkinci hedefi ise polisi nitelik bakımından takviye etmektir. Bu hedef ile devlet, polislerin mevcut refah seviyesini yükseltmeyi ve iyi eğitim görmüş insanların polisliğe katılmasını amaçlamıştı. Aynı çerçevede polislerin

¹¹³ Fikri Toksöz, “Kolluk Kuvvetleri”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, VI, İstanbul, İletişim Yay., 1983, 1628.

¹¹⁴ Cevdet Demirbaş, “Osmanlı İmparatorluğu’ndan Günümüze Polis Teşkilatı”, *Polis Dergisi* XI/ 43, (Ocak-Şubat-Mart 2005), 148-149.

maaşları artırılmış, polislerin eğitim seviyesini yükseltmek için gerekli eğitim kurumları oluşturulmuştu. Hükümetin bu iyileştirmeleri gerçekleştirebilmesi için ertesini yıl Emniyet Genel Müdürlüğü'nün bütçesinde %22'lik bir artış yaptığı gözükmektedir.

Tablo 2. Emniyet Genel Müdürlüğü'nün 1934-1938 Yılları Arasındaki Bütçe Oranları¹¹⁵

Yıllar	Lira
1934	4.107.499
1935	4.112.003
1936	4.573.790
1937	5.666.967
1938	7.180.000

Bu kanunun çıkmasında dönemin Emniyet Genel Müdürü İbrahim Şükrü Sökmensüer'in büyük katkısı olmuştu. İbrahim Şükrü Sökmensüer Cenevre seyahati sırasında gördüğü İsviçre Polis Enstitüsü'nü beğenmiş ve ülkeye döndüğünde Türk Polisi'ne bir teşkilat kanununun çıkarılması için büyük bir çaba sarf etmişti.¹¹⁶ Polislerin refah seviyesini yükseltmek için hazırlanan bu kanun hem polis teşkilatının mevcut konumunu daha iyi hale getirmiş hem de teşkilatın yapısını revize etmişti. Böylece ülkemizdeki siyasi, ekonomik gelişmeler devam ederken 1934 tarihli Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu ve 1937 Emniyet Teşkilat Kanunu ile Emniyet Teşkilatının ana şeması hazırlanmış oldu. 29 Haziran 1938 tarihli ve 3534 sayılı Emniyet Kanununa ek bir kanun ile birlikte, Emniyet Genel Müdürü kadrosunun bir vali kadrosu ile değiştirilmesine imkân verildi. Bu kanun ile Polis Enstitüsü'ne lise mezunu öğrenci sağlayan Polis Koleji kuruldu.¹¹⁷

Teşkilat içerisinde mesleğin ilk adımı olarak görülen Polis Koleji öğrencilere bir yandan genel lise seviyesi eğitim verirken diğer taraftan disiplin, meslek bilgileri

¹¹⁵ Ali Dikici, a.g.m., 11-12.

¹¹⁶ Cumhuriyet'in 50. Yılında İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü: Kuruluş-Tarihi Gelişimi, Görev ve Yetkileri ve 1923-1973 Çalışmaları, II. Kitap, Ankara, Egm Yay.,1973, 22-23.

¹¹⁷ Halim Alyot, *Türkiye'de Zabıta, Tarihi Gelişim ve Bugünkü Durum*, Ankara, Kanaat Basımevi,1947, 668.

ve yabancı dil bilgisi vermekteydi. Kolej öğrencilerine, diğer liselerde okuyan öğrencilere tanınan hakların aynısı tanınmıştı. Polis kolejini bitirdikten sonra polis olarak göreve başlayan polis memurları on beş sene fiilen hizmet etmedikçe okuldan ayrılamamakta, bu müddetten önce istifa edenler hiçbir hak iddia etmeyerek devletçe eğitimleri için kendilerine yapılan masrafları ödemeye mecbur tutulmaktaydı.¹¹⁸ 1938 yılında kırk bir öğrenci ile eğitim-öğretime başlayan Polis Koleji ilk mezunlarını 1941 yılında verdikten sonra çeşitli sebeplerden dolayı 1950 yılında kapatılmış fakat polis koleji mezunlarının başarılı oldukları gözlenince 1958 yılında yeniden öğretime başlamıştı.¹¹⁹

2.4.6. Demokrat Parti Dönemi'nde Emniyet Teşkilâtı ve Yapılan Düzenlemeler

DP'nin iktidara gelmesiyle birlikte Emniyet Teşkilatına olan güven artmıştı. Çünkü daha önceki iktidarın döneminde polisin halkın gözünde korkulan ve devletin sert yüzünü temsil eden bir görüntüsü vardı. Asayişin sağlanmasında polisin uygulamış olduğu politikalar buna örnek olarak gösterilebilir. Bu sebeplerden dolayı CHP'nin 1946'dan sonra oy kaybetmeye başladığı ve aynı zamanda halkın gözünde ciddi anlamda bir hoşnutsuzluğun olduğu, DP'nin 1950 yılı seçiminden sonra almış olduğu başarı buradan kaynaklanmaktaydı. Bunun dışında çeşitli nedenlerle Milli Şef dönemi güvenlik güçlerinin tutum ve davranışlarının da büyük etkisi vardı. Bu anlamda özellikle II. Dünya Savaşı sürdüğü günlerde Türkiye'nin bu savaştan zarar görmemesi adına ülkeyi yönetenlerin almış olduğu kararların uygulayıcısı olan polislerin, halkın gözünde bir güven ve itibar sorunu yaşadığını söylemek mümkündür.¹²⁰

DP iktidar olduktan sonra sosyal barışın sağlanması adına genel af çıkararak cezaevlerini boşaltması, ülkedeki bu belirsizlik ve asayişsizlik atmosferinden dolayı Demokrat Parti iktidarı İç Güvenlik ve Türk Polis Teşkilatını önemini daha da artırdı. Polislerin görevli olmadıkları zamanlarda silah taşımalarının yasaklanacağı haberleri

¹¹⁸ Halim Alyot, a.g.e., 675.

¹¹⁹ Ali Dikici, a.g.m., 19.

¹²⁰ Ali Dikici, "Demokrat Parti Döneminde İç Güvenlik ve Türk Polis Teşkilatı", *Akademik Bakış Dergisi*, III/ 5, 2009, 62.

basında yer alıyordu. Bu yeni dönemde polisin de bir bocalama dönemi yaşadığı, yetkilerini kullanma konusunda bir tereddüt geçirdiği anlaşılmaktadır. *“İstanbul taksi şoförleri polislere burun kıvırdılar. Ve emirlerine uymayı reddettiler. –ve polislerin kendileri bile, ellerinde hâlâ ne gibi yetki kaldığı konusunda biraz şüpheye düşmüş göründüler.”* Hükümetin iç güvenliği sağlamaya yönelik yaklaşımı netleşmemiş ve mevcut yasalarda herhangi bir değişiklik yapılmamıştı. *“Köylüler, taksi şoförleri ve demokrasiyi yorumlamalarında fazla gayretkeşlik gösteren başkaları, siyasi ilimlerde esaslı bir ders aldılar. Polis tekrar canlandı ve copunu yine eskisi gibi şevkle sallamaya başladı.”* Polisin önceki iktidarda olduğu gibi halka karşı yine sert ve olaylara tavizsiz bir şekilde müdahale ettiği bir dönem başladı.¹²¹

1950’li yılların başlarında Türkiye’de henüz yoğun bir şekilde şehirleşme ve gecekondulaşma süreci yaşanmadığı için, polisin, çalıştığı mınıtkayı ve burada yaşayan insanları tanınması nispeten mümkündü. Konuyla ilgili olarak Diyarbakır gazetesinde köşe yazarı olan Sabri Aytar: “Emniyette Gelişme” başlıklı makalesinde Emniyet Teşkilatı için oldukça önemli olan bir gelişmenin müjdesini vermişti. Devamında emniyette birçok gelişmelerin yaşandığını daha önce uygulanan parmak izinde başarının sağlandığını, bir diğer önemli gelişme olan foto robot uygulamasıyla suçluların artık daha rahat yakalanacağını vurgusunu yapmış ve bu gelişmenin oldukça memnuniyet verici olduğunu ifade etmişti.¹²²

1950 yılı ve daha sonraki dönemde il merkezlerinde ve ilçelerde polis birimlerinin kurulması amaçlanmıştı. Buna karşın bundan sonraki on yıllık DP döneminin ilk beş yılında polisin özlük haklarının, çalışma ve yaşama koşullarının iyileştirilmesi, polis sayısının artırılması konusunda çok sınırlı adımlar atıldığı görülmektedir. Sonraki yıllarda gerçekleştirilen değişiklikler ise Emniyet Teşkilatı’nda genel bir yenileşme getirmemiş ve hatta polisin koşulları geçmiş yıllara göre daha da kötüleşmişti. Polis teşkilatı ile ilgili olarak Osmanlı döneminde çıkarılan 1907 ve 1913 tarihli kanunlarla uygulamaya başlanan polisin çalışma sistemi, mesai saatleri,

¹²¹ Ali Dikici, a.g.m., 62-63.

¹²² Sabri Aytar, “Emniyette Gelişme”, Diyarbakır Gazetesi, 21 Eylül 1950, 1.

cumhuriyet döneminde de devam ettirilmiş ve bu durum DP döneminde de sürdürülmüştü.¹²³

Polis teşkilatının bu seviyeye gelmesi birçok engeli aşmasıyla mümkün olabilmişti. Meclis içerisindeki tartışmalar, yeni fikirlere açık olan polis memurlarının uygulamadaki kararlılıkları polis teşkilatını o dönemde bu seviyeye getirmişti. Yapılan kanun değişiklikleri polis teşkilatı içerisindeki eksiklikleri bir bir gidermeye devam ediyordu. Polislere sağlanan eğitim olanaklarından, verilecek maaşlarına kadar yapılan düzenlemeler polisliğe olan ilgiyi de arttırmıştı. Devlet için sorun teşkil eden suçlular üzerinde istenilen baskının oluşturulması bir anlamda polisler tanınan olanakların genişlemesinden kaynaklıydı.

1950 yılına kadar her ilde Emniyet Müdürlüğü ve İlçe Emniyet Amirliği teşkilatlanması tamamlanmıştı. Teşkilat içerisindeki merkezden kopukluk ve görev dağılımındaki aksaklıklar büyük ölçüde yapılandırılmış konumdaydı. DP Hükümetleri dönemindeki Emniyet Genel Müdürleri ve görev süreleri şu şekildedir,¹²⁴

Tablo 3. DP Dönemindeki Emniyet Genel Müdürleri ve Görev Süreleri.

Adı ve Soyadı	Göreve Başlama Tarihi	Görevden Ayrılma Tarihi
M. Ferruh Şahinbaş	20.06.1950	21.09.1950
Servet Sürenkök	21.09.1950	25.01.1952
Kemal Aygün	31.01.1952	01.06.1954
Ethem Yetkiner	05.06.1954	12.09.1955
Kemal Aygün	12.09.1955	09.10.1957
Cemal Göktan	09.10.1957	27.05.1960

Emniyet Teşkilatı'nın çalışma sistemi ile ilgili olarak 1951 yılında yeni bir düzenleme getirilmiştir. Dönemin Emniyet Genel Müdürü Servet Sürenkök, ABD'li uzman Chris Gugaz'ı Türkiye'ye çağırarak Türk polisinin çalışma biçimi ile ilgili bir rapor hazırlattı. Gugaz, raporunda mevcut sistemin yürümeyeceğini vurgulayarak

¹²³ Ali Dikici, a.g.m., 65-66-68.

¹²⁴ Bülent Akkaya, a.g.t., 59.

“Rasyonel Sistem’in” uygulanmasını önerdi. Bu sisteme göre personel sekizer saat halinde 3 vardiya çalışacak ve mesaiden sonra 16 saat evinde istirahat edecektir. Personelin iş tatminini sağlayan ve hizmette ciddi bir verim artışının gözlemlendiği bu sistem, bir yıl süreyle başarılı bir şekilde uygulandı. Ne var ki aynı yıl Ankara’da taksi şoförlerinin gerçekleştirdiği bir grevin ardından bir rapor hazırlayan Ankara emniyet müdür yardımcısı İsmail Küntay, memur yetersizliği ve ulaşım-iletişim olanaklarının azlığı gerekçesiyle kısa bir süreliğine bu sistemin ertelenmesini talep etti. İçişleri Bakanı Halil Öz Yörük’ün de onayıyla geçici olarak eski sisteme geri döndü. Tekrar 6 saat çalışılıp 6 saat karakolda yatılacak ve haftada sadece bir gün eve gidilebilecektir. Her ne kadar kısa bir süre için ertelenmesine karar verilmişse de bu uygulama 12 yıl devam etmiştir.¹²⁵

2.4.7.1953 Karayolları Trafik Kanunu ve Diyarbakır’da Uygulanması

17 Aralık 1953’te çıkarılan 5539 Sayılı Karayolları Trafik Kanunu ile Karayolları Genel Müdürlüğünün kuruluş ve görevleri ile ilgili olarak Adnan Menderes şu değerlendirmede bulunmuştur: *“Karayolları ağlarının; her memleketin iktisadi bünyesini besleyen kan ve can damarları olduğu artık her türlü şüphenin dışında bir realitedir. Bir memleketin iktisadi bünyesinin gelişmesi de muhakkak ki, karayolları inkişafına bağlıdır.”* Buna bağlı olarak vatandaşların can ve mal kaybının önlenmesi adına trafik emniyetinin de sağlanacağı ifadeleri arasında yer almıştır. Son yıllarda trafik kazalarının incelendiğini ve oldukça olumsuz tabloların ortaya çıkmasıyla birlikte TBMM’de trafik kazalarının önlenmesi amacıyla verilen önergede 6085 sayılı Karayolları Trafik Kanununun 18 Mayıs 1953’te kabul edilmesiyle resmen Trafik Kanunu yürürlüğe girmiştir.¹²⁶

Bu bağlamda Diyarbakır’da Karayolları Trafik Kanununun uygulanması ile ilgili olarak Gökalp Gazetesi; *“Şubat Ayı Sonunda Şehrimizde Trafik Kanunu Tatbik Edilecek”* manşetiyle okurlarına Diyarbakır’da trafik kurallarının uygulanmasına dair mutlu haberi şu şekilde paylaşmıştır; *“Son alınan karar gereğince şubat ayı*

¹²⁵ Ali Dikici, a.g.m., 68.

¹²⁶ T.C. Resmi Gazete, 18 Mayıs 1953, Sayı: 8411.

sonundan itibaren 42 ilde daha trafik kanunun kurulacağıının bu illerden birinin de Diyarbakır olması oldukça memnuniyet vericidir” şeklinde bir haber olarak paylaşılmıştı. Bu kanunun uygulanmasından sonra trafik kazalarının azalması noktasında ümit var olduklarını paylaşan gazete, ölüm oranlarının azalmasında da etkisinin olması hususunu vurgulamıştır.¹²⁷

2.4.8. Jandarma Teşkilatı ve Diyarbakır’da Uygulamaları

Jandarma, kamu düzeni ve esenliğini korumakla görevli silah ve askeri bir güçtür. Jandarma Teşkilatı, Milli Mücadele yıllarında vatan savunmasında büyük yararlıklar göstermiş, düşman kuvvetleri ile savaştan ordu birliklerinin geri bölgesinde iç güvenliğin sağlanması, asker alma işlemlerinin yapılması, yol emniyetinin sağlanması gibi önemli görevleri üstlenmiştir. Jandarma, Balkan Savaşları, Birinci Dünya Savaşı ve Milli Mücadele yıllarında ordunun emrine girmiş, böylece jandarma kadroları boşalmıştı. Milli Mücadele yıllarında ve Cumhuriyet devrinin başında jandarma teşkilatının yeniden yapılandırılmasıyla meşgul olunamamıştır. 7 Haziran 1920 tarih ve 5 sayılı Piyade, Süvari sınıfından Mürekkep olmak üzere Jandarma Müfrezeleri Teşkilat Kanunu’yla memleketin iç güvenliğini ve genel asayişini sağlamak üzere Milli Savunma Bakanlığı’na bağlı Jandarma Müfrezeleri kurulmuştur.¹²⁸

Jandarma teşkilatı Milli Mücadele’den sonra ülke çapındaki isyanların bastırılmasında oldukça önemli görevler üstlenmiştir. Jandarma Teşkilatı, savaştan sonra düzene sokularak asker kaçakları ve eşkıya ile mücadelenin yanı sıra, isyanları bertaraf etmek ve toplumsal huzuru sağlamakla görevlendirilmiştir. 22 Haziran 1930 tarih ve 1706 sayılı Jandarma Kanunu ile Jandarma Genel Komutanlığı’nın yapısı görev ve sorumlulukları tanımlanmıştır. Bu kanuna göre; jandarma, askeri talim ve terbiye işlerinde Genel Kurmay Başkanlığı’na, silah ve mühimmatıyla seferberlik ve seferde ordu emrine geçeceklerin maaş, elbise ve teçhizatı Milli Savunma Bakanlığı’na, güvenlik işleriyle ilgili bütün durumlarda ise İçişleri Bakanlığı’na

¹²⁷ *Gökalp Gazetesi*, 23 Ocak 1958, 1.

¹²⁸ Fatma Kuzey Bulut, a.g.t., 24.

bağlıdır. Jandarma konum itibariyle mülki teşkilatın hizmetindedir. Kadrolarını İçişleri Bakanlığı tertip eder. Jandarma subayları birlik ve güvenliği koruma işlerinde en büyük mülkiye memurunun emri altındadır. Her kolluk gücü gibi jandarmanın denetimi bir üst yönetim tarafından sağlanmaktadır.¹²⁹ 1935 yılında yapılan bir değişiklikle beraber subayların Kara Harp Okulu'ndan yetiştirilmesi gerekli görülmüştür. Jandarma Umum Kumandanlığı adı, Jandarma Genel Komutanlığı şeklinde değiştirilmiştir. 1937 yılında 1706 sayılı Jandarma Kanunu'nun uygulanmasını gösteren Jandarma tüzüğü çıkarıldı. 1939 yılına gelindiğinde ise Jandarma Teşkilatı'nda bir takım düzenlemeler yapılmış ve bunun sonucunda jandarma birlikleri şu şekilde isimlendirilmişti; sabit jandarma birlikleri, jandarma eğitim birlikleri ve okullar olarak bölümlere ayrıldı.¹³⁰

Jandarmanın güçlendirilmesi adına projeler yapılmış, Avrupa'nın modern ülkelerinde olduğu gibi güçlendirilmesi için en iyi silâh ve teçhizatın jandarmaya verilmesinin oldukça önemli bir adım olduğu görülmüştür. Jandarma başına 700 nüfus ve 30 kilometre alan düştüğü vurgusu yapılarak, 1941 yılına kadar bu sayının 37.000'e çıkarılması gerektiği belirtilmektedir.¹³¹

1947 tarihli Emniyet Genel Müdürlüğü'ne ait "*Zabitanın Birleştirilmesi ile İlgili Girişilen Teşebbüsler*" ile ilgili bir raporda, 27 Ekim 1954 tarihli Milliyet gazetesinde çıkan bir habere göre ise polis ve jandarma teşkilatlarının birleştirileceği, Jandarma Genel Komutanlığı'nın dağıtılarak bu kuvvetlerin Emniyet Genel Müdürlüğü'ne bağlanacağından bahsedilmiş ve bu anlamda çalışmanın sonuna doğru geldiği vurgulanmıştır. Ancak 1959 yılında ise çok farklı bir durum gerçekleşmiş Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Tahsin Çelebi Can tarafından, ihtiyaç üzerine Jandarma Harp Okulu kurulacağı açıklanmıştır.¹³²

1935 yılından itibaren kullanılmaya başlanan Jandarma Genel Komutanlığı adı, 1953 yılından itibaren tekrar Jandarma Genel Kumandanlığına dönüştürüldü ve komutanlık kadrosu Korgenerallikten Orgeneralliğe yükseltildi. Subayların

¹²⁹ Süheyp Derbil, "Polis Kavramı", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, I, Sayı: 4, 1944, 485.

¹³⁰ Bülent Akkaya, a.g.t., 61.

¹³¹ Güray Alpar, "Güvenliğin Sağlanmasında Bir Kolluk Kuvveti Olan Jandarmanın Geçmişten Günümüze Rolü ve Dünyadaki konumu", *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 2/1, 2013, 93.

¹³² Güray Alpar, a.g.m., 94.

barınmaları için çıkarılan şu karar oldukça önemlidir; 1956'da Diyarbakır'da on yıl süreyle en az iki bin lira değerinde “Diyarbakır Subay Evleri Yapı Kooperatifi'nin üstlendiği projenin yapılan incelemeden sonra yapımına başlanmasına uygun görülmüş ve kararlaştırıldığı bildirilmişti.¹³³ TBMM kürsüsünde konuşan Diyarbakır Milletvekili Yusuf Kamil Aktuğ, jandarmanın içerisinde bulunduğu durumu şöyle özetlemişti: “Jandarma Teşkilatı'nın kırtasiye bakımından çok zor durumda olduğunu hatta takvim yapraklarının arkasına, gazete kenarlarından yararlanmak suretiyle mükâtebede bulduklarına şahit oldum”¹³⁴ diyerek, bir an önce bu durumun iyileştirilmesi gerektiğini ısrarla vurgulamıştır.

Jandarma Genel Komutanlığı'nın adı 1961 yılında yeniden Jandarma Genel Komutanlığı adını almıştır. Jandarma Genel Komutanlığı; Jandarma Müfettişleri, Jandarma Bölge Komutanlıkları, Müstakil Tabur Komutanlıkları, İlçe Jandarma Bölük Komutanlıkları, Jandarma Tabur Komutanlıkları, Seyyar Jandarma Alay ve Tabur Komutanlıkları, Muhafız Jandarma Komutanlıkları, Hudut ve Sahil Jandarma Komutanlıkları şeklinde teşkilatlandırıldı.¹³⁵ Teşkilatlandırma devletin her bölgesinde asayişin sağlanması açısından önem arz etmektedir.

2.4.9. Bekçiler

Günümüz güvenlik hizmetleri küreselleşmenin etkisi ile artık birbirine benzer farklı ulusların kullandıkları güvenlik taktik ve stratejilerine benzer yönelimli uygulamaları ile toplumlara hizmet üretmektedir. Ülkemizde 1980 öncesi yaşanan olayların da etkisi ile yeni bir güvenlik anlayışı oluşumu, özellikle 2000'li yıllar sonrası uluslararası alana uyum, ekonomik gelişmeler, toplumsal değişimler vb. birçok sosyal etkinin de yönlendirmesi ile farklı ülke güvenlik hizmetlerine benzer güvenlik uygulamalarının yanında yeni güvenlik kurumları, yeni sayılabilecek özel güvenlik teşkilat yapıları oluşturulmuştur. Kolluk faaliyetleri Türk tarihi boyunca önemsenmiş Selçuklular, Osmanlılar, Türkiye Cumhuriyeti'nde farklı kolluk yapıları güvenlik hizmetlerini yerine getirmiştir. Özellikle mahalle, köy gibi dar mülki

¹³³ CCA, 030.18.01.02.142.32.20.; T.C. Başvekâlet Kanunlar ve Kararlar Tetkik Dairesi, Karar Sayısı: 4, 7086, 7.4.1956.

¹³⁴ TBMM TD, D: 9, C:5, B: 50, (24.2.1951), 673.

¹³⁵ Vural, Mehmet Zeki, *Polis Kuruluşu*, İstanbul, Ulutaş Matbaası, 1970, 38.

alanlarda hizmet veren bekçilik kurumu tarih içinde Kolluk, Çarşı ve Bedesten Bekçiliği, Çarşı ve Mahalle Bekçiliği ve Polis Yardımcısı rollerini almıştır.¹³⁶

Konuyla ilgili olarak Çarşı ve Mahalle Bekçilerinin Belediye sınırları içinde Çarşı ve Mahalle Bekçileri Teşkilatı'nın kurulması ve aynı zamanda bu teşkilatın bekçi adayları ve bekçiden oluştuğunu ifade eder. Bu teşkilata ait kadrolar ile gelir ve giderleri il özel idare bütçesine bağlı ek bir bütçe ile tespit edilir ve her türlü işlemleri usulüne göre bu idarelerce yürütüldüğü belirtilmişti. Çarşı ve Mahalle Bekçileri, en büyük idari amirinin emrinde, genel olarak zabıtaya yardımcı silahlı bir kuruluştur. Emniyet teşkilatı bulunan yerlerdeki Bekçi kuruluşlarının mesleki amiri, polisin ilçedeki en büyük amiridir. Jandarmanın görev alanında bulunan belediye sınırları içindeki Bekçi kuruluşlarının mesleki amiri ise, ilçe jandarma birlik komutanıdır. Çarşı ve Mahalle Bekçilerinin görevleri şunlardır:

- 1- Bir kimsenin can, mal güvenliğini sağlamak.
- 2- Halkın ırzına saldıranları ve tehditleri önlemek.
- 3- Suç işleyen kişileri suç esnasında yakalamak ve adalete teslim etmek.
- 4- Devlet mallarına zarar verenleri yakalamak.

Bunun dışında Bekçilerin genel kolluk kuvvetlerine yardım yönünden görevlerinin olduğu ve görevler şu şekildeydi:

- 1- Uyuşturucu maddeyle mücadele etmek,
- 2- Kumar oynan genel ve herkese açık yerleri, tespit etmek,
- 3- Fuhuş yapılan yerleri tespit etmek,
- 4- Halkın huzur ve güvenliğini tehdit edecek şekilde sarhoş olanları yakalamak,
- 5- Görevli olduğu bölgeyi sürekli dolaşmak.¹³⁷

Bekçiler görevleri gereği buldukları bölgelerde polisin ve jandarmanın aynı zamanda birer yardımcılarıdır. Çarşı ve Mahalle Bekçilerinin bağlı oldukları birim

¹³⁶ M. Gül, M. Kandemir, a.g.e., 323-324.

¹³⁷ *Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanunu, Resmi Gazete, 22. 7. 1966, Sayı: 12355, No: 772, 136-137.*

polis, köylerde ve kırsal alanlardaki bekçiler ise jandarmaya bağlıdır. Bekçilerin de adliye otoritesine emrine bağlılıkları vardır.¹³⁸

2.4.10. Köy Muhtarı

Muhtarlık yapılanması oldukça önemli bir sistem olup hem illerin mahallelerinde hem de köylerde bulunmaktaydı. Muhtar köy idaresinin başı aynı zamanda köyde devletin görevlisiydi. Görev süresi 5 yıldır. Siyasi partiler muhtar adayı gösterememekteydi. Muhtarların bütün işleri kaymakam ve valinin denetimine tabiydi. 18 Mart 1924 tarih ve 442 sayılı Köy Kanunu'nun 72. Maddesi ile köylerin emniyet ve asayişinden muhtarlar sorumlu tutulmuştur. Adı geçen kanunla muhtarların görevi, köylerdeki genel emniyet ve asayişinin sağlanması, kişilerin can, mal ve ırzının korunmasıydı.¹³⁹

¹³⁸ Süheyp Derbil, a.g.m., 485.

¹³⁹ Fatma Kuzey Bulut, a.g.t., 25-26.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1. DP DÖNEMİ'NDE DİYARBAKIR'DA ASAYİŞ VE GÜVENLİĞE YÖNELİK ALINAN TEDBİRLER

Demokrat Parti iktidarı döneminde ülkede asayiş ve huzuru sağlamak amacıyla yoğun bir şekilde çalışılmıştır. Bu bağlamda Başbakan Adnan Menderes, 6 Mart 1955'te Anadolu Ajansı'na verdiği beyanatta ülkenin emniyet ve asayiş ilgili olarak; “ *Eskisine nazaran memlekette iç emniyet ve asayiş mevzuunun her sene mütezayit bir şekilde büyük bir inşirah ve memnuniyet verici mükemmeliyete doğru gitmekte olduğunu ifade etmekten zevk duymaktayım* ” demiştir.¹⁴⁰

DP Dönemi'nde Diyarbakır'da asayiş ve güvenliğin sağlanması, halkın huzur ve güven içinde yaşaması vilayet için olduğu gibi bölge asayiş için de örnek olması bakımından önemliydi. Çünkü Diyarbakır bölgenin asayiş, iktisadi, sosyo-kültürel ve diğer alanlarda faaliyet gösteren Umumi Müfettişliğin merkezi idi. Bu bakış açısıyla DP Dönemi'nde Diyarbakır'da yaşanan cinayet, yaralama, kaçakçılık, hırsızlık, tecavüz olayları gibi asayiş ve toplum huzurunu bozan olaylarla yoğun bir şekilde mücadele edilmiştir.

3.1.1. Cinayet Olayları

Diyarbakır'da halkın huzur içinde yaşaması, iş ve güçlerine rahatça gidebilmeleri ancak burada asayişin sağlanması ile mümkün olabilmekteydi. Bu nedenle halkın can, mal ve namus güvenliğinin sağlanması oldukça önem arz etmekteydi. İncelenen dönemde Diyarbakır merkez ve köylerinde ciddi anlamda cinayet olaylarının yaşandığını bilinmektedir. Dönemin emniyet ve asayiş ile görevli olan birimler cinayet, yaralama olaylarında kullanılan maddelerinin toplatılması, faillerin yakalanması ve güvenliğin sağlanması konusunda mücadele etmişlerdir.

Bu dönemde yaşanan cinayet olayları dönemin basınında geniş bir şekilde yer almıştır. Bu çerçevede Yenişehir mahallesinde Hükümet konağının yan tarafında,

¹⁴⁰ CCA, 030.01.15.82.4.

Amerikalıların ikamet etmiş olduğu apartmanda ve hava alanında çalışan Türk vatandaşı olan Yorgi'nin karısı, eve gelirken 13 yaşındaki bir çocuğun köpeği Ayşe'nin üzerine salması üzerinde aralarında çıkan sözlü tartışmadan sonra bu durum karşısında sessiz kalamayan Ayşe, eve gider gitmez birlikte yaşadığı Amerikalının av tüfeğini aldıktan sonra balkona çıkıp çocukların olduğu alana iki el ateş açması sonucunda 13 yaşındaki bir çocuğun hayatını kaybetmesine neden olmuştur.¹⁴¹

Olayla ilgili olarak Diyarbakır gazetesinde şu bilgiler aktarılmıştır, şahitlerin konuyla ilgili olarak ifadeleri şu şekildeydi: “Tanık İhsan, böyle bir olayla karşılaşmadığını ve aynı zamanda kişiler arasında herhangi bir konuşmanın yaşanmadığını ileri sürmüştü. Başkan şahitlere şu soruyu yöneltmişti: kadın ilk silahı atarken kimleri nişan aldığını? Tanık: Ayşe'nin kime nişan aldığını görmediğini ve köpeklerin kendilerine saldırması üzerinde Ayşe'nin köpeğe hitaben, seni elime geçirirsem, seni elime geçirirsem, ağzını çarşambadan perşembeye çeviririm dediğini, başka fena söz söylemediğini ifade etmişti. Salona alınan diğer şahit yeni okul öğrencilerinde Şaban Akşahin'de aynı maktul üzerine ifade vermişti. Başkan: yoldan geçerken silah sesi üzerine vaka mahalline gelen şahitlerin, sanığın balkonda ikinci bir silah attığını ve merminin ayakları dibine düşmesinden havaya çamur parçaları fırlattığını söylediklerini ve kendisinin bu durumu görüp görmediğini Şaban'a yöneltmiştir. Şaban: ikinci silah sesinin duyduğum zaman balkona baktım, balkonda hiçimse yoktu ve İkrâmın başına toplandığımız zamanda böyle bir olayın olmadığını ve aynı zamanda olduğuna dair oradakilerin hiçbir şey söylemediğini ifade etmiştir.¹⁴²

Diyarbakır gazetesi, bir diğer cinayet olayı ile ilgili olarak şu haberi okurlarıyla paylaşmıştır. Bir Pazar günü akşam sarhoş olarak genelevine giden Ramazan İdal, orada patron Fahriyenin sermayelerinden Sıdika ile aralarında geçen konuşmadan sonra Ramazan adındaki bu şahıs belinden çıkarmış olduğu bıçakla Sıdika'ya saldırması üzerine, bu boğuşmadan dolayı çıkan sesler üzerine polis ekipleri tarafından bıçakla birlikte yakalanan şahıs Lice'nin Karahasan mahallesinde olup, Malatya'nın şifa mahallesi, topal hafız sokakta oturan ve Sıtma Pınarı

¹⁴¹ *Diyarbakır Gazetesi*, 8 Ocak 1952, 1.

¹⁴² *Diyarbakır Gazetesi*, 8 Ocak 1952, 1.

mevkiinde yaşayan Ramazan adındaki şahıs bu olaydan sonra adalete teslim edilmiştir.¹⁴³

Diyarbakır'da sık sık cinayet olaylarının yaşandığını okuduğumuz gazetelerde görmek mümkündür. Bu bağlamda Kulp ilçesinde yaşanan şu olay durumu kanıtlar niteliktedir. Bahaman bucağına bağlı Reşikan köyünden İbrahim adında birisi, işleri için Kerran köyüne gitmiş ve geceyi orda geçirmiş, gece orada yatarken meçhul şahıslar tarafından tüfekle saldırıya uğrayan İbrahim hayatını kaybetmiştir. Olaya Kulp savcılığı el koymuş ve bunun üzerine olayı gerçekleştirmiş olan kişiler hakkında yakalanma kararı çıkarılmıştır.¹⁴⁴

Görüldüğü gibi Diyarbakır'da asayiş noktasında ciddi anlamda bir zaafın olduğu ve bu anlamda asayişin sağlanmasının kaçınılmaz olduğu anlaşılmaktadır.

Diyarbakır'da cinayetle ilgili her gün yeni haberleri görmek mümkündür. Alican mahallesinde oturan Hasan Paşa hanında Belediye fiş memuru olan Ahmet Özbay ile Hoca Ahmet mahallesinde oturan Hasan Paşa hanında simsarlık eden Mehmet Yılmaz ile aralarında çıkan Belediye kazancı için fiş kesme yüzünden çıkmıştır. Belediye memuru Ahmet Özbay ile Mehmet Yılmaz arasında yaşana arbededen sonra Ahmet Özbay bıçak darbesi sonucu yaralanmıştır. Bu vakadan dolayı yakalanan sanığın Belediye elemanına saldırmasının işlerin aksamasına neden olduğu kararıyla mahkemeye sevk edildiği bilgisi paylaşılmıştı.¹⁴⁵

Cinayet olayları ile ilgili olarak okurlarıyla haberleri paylaşan Diyarbakır gazetesinde "*İki kişiyi bıçaklayan Ali Rıza Altan tevkif edildi*" başlığıyla yeni bir haber yayınlamıştır. Bu haberde cinayet olayında yaşanan gelişmeyi şu şekilde yazmıştı. Fatih paşa mahallesinde oturan Abdurrahman Koçak ve arkadaşları aynı mahallede oturan Şehmuz ve yine aynı mahallede oturan Cemal adlı üç arkadaş Melik Ahmet mahallesinde oturan Ali Rıza Altay ile kardeşi İrfan Altay'ın gazi caddesindeki dükkânının önüne gelip, orada bulunan bisikletleri Şehmuz'un elleyip devirmesinden sonra kızan dükkân sahibi Ali Rıza Altay ile aralarında yaşanan kavgada olayın büyümesi üzerine kendisini tutamayan Ali Rıza Altay belinden

¹⁴³ *Diyarbakır Gazetesi*, 2 Ekim 1952, 1.

¹⁴⁴ *Diyarbakır Gazetesi*, 2 Ekim 1952, 1.

¹⁴⁵ *Diyarbakır Gazetesi*, 3 Kasım 1952, 1.

çıkarmış olduğu bıçağı çekerek, Abdurrahman Koçak'ı karnından vurarak ağır bir darbe almasına ve aynı zamanda Şehmuz'u da baldırından bıçaklayan Ali Rıza, emniyet memurlarının olay yerine intikal etmesinden sonra alıkonulan Ali Rıza'nın sorgulamanın ardından tevkif edildiği bilgisi aktarılmıştı.¹⁴⁶

Aynı haberleri Diyarbakır'ın diğer yerel gazetelerinde görmek mümkündür. Bu bağlamda "*Tavuklu Köyü Cinayeti*" başlığıyla bir tecavüz olayından dolayı bir kişinin ölümüyle sonuçlanan haberin devamı şu şekildedir. Merkeze bağlı Tavuklu Köyü'nde İsmail Tank'ın damadı Halil Karal'ın baldızına tecavüz etmesiyle başlayan bir faciası, İsmail Tank'ın karısını keser ile öldürülmesiyle sonuçlanmış ve İsmail Tank ile damadı Halil Karal'ın yakalanarak adalete teslim olduklarını buna karşın her ikisinin de tevkif edildiği paylaşılmıştı.¹⁴⁷

Diyarbakır gazetesi bu sefer diğer haberlerden oldukça farklı bir cinayet haberini okurlarıyla paylaşmıştı. "*Bir bekçi bıçakla kendisine tecavüz eden birisini tabanca ile ağzından vurdu*" haberin devamı ve detayları ise şu şekildeydi; salı akşamı görevi başında bulunan bir bekçi, sarhoş bir şahıs tarafından bıçaklı saldırıya uğraması üzerine bu olay meydana gelmiştir. Bu sebepten dolayı bekçi kendisine saldıran şahsı silahla vurmuş ve şahıs hastaneye kaldırılmıştı.

Olay şu şekilde meydana gelmişti. Mardin kapı bölgesinde oturan İbrahim, Mehmet ve Halit adındaki üç arkadaş Salı akşamı Elmas gazinosunda çok içtikten sonra sağa sola sataşan ve aynı zamanda garsonlara karışan, masaları tekmeleyen, gazinoda arbede çıkaran bu üç arkadaş gazino dışına çıkarılmaya çalışılırken olay büyümüştü. Bir garson olayı bölgede görev yapan bekçiye bildirmesi üzerine olay yerine gelen bekçi Mehmet İşçi, olay çıkaran şahısları uzaklaştırmaya çalışmış fakat İbrahim elindeki bıçakla bekçiye saldırmış ve bekçi yaralanmış böylece İbrahim kaçmıştı. Olay yerine gelen bir diğer bekçi Abbas Hacı ise İbrahim'in peşinden onu yakalamak için kaçmaya çalışmış ancak arkadaşları tarafından engellenmiş, olay Yenişehir polis karakoluna intikal etti. Görevli memur Necati Büyük ile bir bekçi İbrahim'in peşinden koşmuş, fakat İbrahim durmadan kaçmış bunun üzerine polis teslim olması için İbrahim'in arkasından iki el ateş etmesine rağmen İbrahim

¹⁴⁶ *Diyarbakır Gazetesi*, 20 Kasım 1952, 1.

¹⁴⁷ *Diyarbakır Gazetesi*, 19 Aralık 1952, 1.

durmadan kaçmaya devam etmiş. Ziya Gökalp sokağında bir bekçi ile karşılaşan İbrahim elindeki bıçakla bekçiye saldırmış, bekçi durması için uyarılmış fakat netice alamayınca İbrahim'in korkması için tabancasını çıkarmış ateş etmiş, ateş İbrahim'in ağzından girmiş ve çenesinden çıkmış, böylece İbrahim durdurulmuş. Bunun üzerine cumhuriyet savcılığı olaya el koymuş. Olayla ilgili olarak soruşturma açılmıştır.¹⁴⁸

Konuyla ilgili olarak İçişleri Bakanlığı tarafından çıkan şu kanun oldukça önemli bir kanundu. Şöyle ki; Tabanca, bıçak, kama ve hançer taşıyanların cezası ağırlaştırıldı. Devamında ise, 6136 sayılı kanuna göre, elinde izinsiz olarak ateşli silah, kama, hançer, çakı gibi taşınması bulundurması yasak olan maddeleri bulunanların bunları emniyete teslim etmeleri gerektiği şeklinde ifade edilmişti. Bu kanuna uymayanların 6 aydan 2 yıla kadar hapis ve 200 liradan 2000 liraya kadar para cezasına çarptırılacağı ayrıca bildirilmişti.¹⁴⁹ Buradan hareketle şehirde ciddi oranda asayiş problemlerinin yaşandığı ve buna karşılık emniyetin önlem alma noktasında farklı uygulamalarla hareket etmesinin kaçınılmazlığını ortaya çıkarmıştır.

Yukarıdaki açıklamanın doğrultusunda 6136 sayılı kanunun yürürlüğe girmesiyle birlikte ülke genelinde elinde yasak olan maddelerin teslim işlemlerinin yapılması memnuniyet verici bir durum olarak karşılanmıştı. Bu bağlamda *“Diyarbakır merkez ve kazalarında ateşli silah ve bıçak teslimi devam ediyor”* başlıklı haberin devamında şu açıklamalar yer almıştır. 6136 sayılı kanun hükmü gereğince Diyarbakır merkez ve kazalarında halk tarafından emniyet ve jandarma birliklerine ateşli silah, kama ve bıçak gibi maddelerin teslim edildiği yazılmıştı. Bu minvalde merkeze bağlı köylerden ve şehirden emniyet güçlerine 167 tüfek 1 makinalı tabanca 148 muhtelif cins tabanca 58 kama 250 ucu sivri bıçak 5 kılıç 12 sustalı bıçak¹⁵⁰ teslim edilen maddelere ve rakamsal verilere bakıldığında oldukça önemli bir gelişme şeklinde değerlendirilebilir.

Bu bağlamda Çüngüş'te 19 tüfek, 70 tabanca, 178 saldırma ve kılıcın teslim edildiği ve aynı zamanda Çermik'te, Ergani'de de tehlike arz edecek maddelerin emniyet güçlerine teslim edildiği bilgisi aktarılmıştı. Şöyle ki; Çermik'te 118 tüfek,

¹⁴⁸ *Diyarbakır Gazetesi*, 6 Ağustos 1953, 1.

¹⁴⁹ *Diyarbakır Gazetesi*, 12 Ağustos 1953, 1.

¹⁵⁰ *Diyarbakır Gazetesi*, 30 Eylül 1953, 1.

312 tabanca, 34 kama ve 296 bıçağın yine Ergani’de 74 mavizer, 110 tabanca ve 240 bıçağın tesliminin gerçekleştiği emniyet güçleri tarafından bildirilmişti. Emniyet birimi bu konuda halkı uyarmak gereği hissetmiş olmalı ki şu açıklamayı yapmıştı: *“Diğer taraftan halkımız kanun hükümlerine uyararak ateşli silah ve bıçak gibi cerh aletlerini emniyet ve jandarma makamlarına peyderpey teslim etmektedirler. Kanuni müddet zarfında teslim etmeyip de arama sırasında yakalananlar hakkında hapis ve para cezası tatbik edilecektir.”*¹⁵¹ Görüldüğü gibi Diyarbakır’da asayişin- güvenliğin sağlanması adına oldukça önem arz eden öldürme, yaralama maddelerinin toplatılması işini titizlikle yapan emniyet ve jandarma birimleri halkın huzur ve güvenliğinin sağlanması noktasında çaba sarf etmelerinin memnuniyet verici olduğu iddia edilebilir. Ancak bu dönemde doğu vilayet, kaza ve köylerinde ayrılıkçı emeller doğrultusunda silah artışının olduğunu savunan arşiv belgeleri de mevcuttur.¹⁵²

Diyarbakır merkez ve köylerinde ciddi anlamda cinayet olaylarının yaşandığını dönemin basınından öğrenmekteyiz. Yine Diyarbakır Gazetesi’nin şu manşeti *“Silvan’ın Boşat köyünde kanlı bir kavga oldu. Üç kişi öldü altı kişi de yaralandı”* şeklinde basında yer almıştır. Silvan’ın Boşat köyünde dört gün önce kanlı bir kavganın yaşandığı, kavganın sonucunda Abdussamet, Hacı Hasan, Mehmet Nuri adında üç kişinin öldüğünün olayla ilgisi olan altı kişinin de yaralandığı bilgisi paylaşılmıştı. Ölüm ve yaralanmayla sonuçlanan olayla ilgili olarak şöyle yazılmıştı. Bir kız meselesinden kaynaklandığı fakat bunun tek neden olmadığı daha önceden araları açık olan Abdussamet ile Hacı Hasan, bir kar küreme yüzünden kavga etmişler ve ortalık kızışınca ikisi de birbirlerine karşı silah çekmiş ve orada ikisi de ölmüş. Olayı duyan her ikisinin akrabaları olay yerine gelmesiyle daha da büyümüş ve silahlar çekilmiş, bunun sonucunda Mehmet Nuri öldürülmüştür.¹⁵³

Bu olay Silvan’da büyük bir etki yaratmış ve olayın devam edeceğinden endişelenen halk korku içinde kalmıştır. Bu olaydan dolayı Boşat köylülerinin artık hiçbir şekilde huzur ve emniyetin kalmadığını, bu köy halkının birbirinden intikam almak isteyecekleri ve olayların daha da büyüyeceği ısrarla dile getirilmekteydi.¹⁵⁴

¹⁵¹ *Diyarbakır Gazetesi*, 30 Eylül 1953, 1.

¹⁵² CCA, 030.01.41.243.24.

¹⁵³ *Diyarbakır Gazetesi*, 14 Ocak 1954, 1.

¹⁵⁴ *Diyarbakır Gazetesi*, 14 Ocak 1954, 1.

Yukarıdaki anlatılanlarla bağlantılı olarak “*Zabıta vakaları azaldı*” manşetiyle şu haberi okurlarıyla paylaşan Diyarbakır gazetesi, haberin devamını şöyle yazmıştı. Ateşli silahlar, yaralayıcı aletlerin taşınması, alınıp satılması ve evinde bulundurulmasını yasak eden kanun yürürlüğe girdikten sonra zabıta vakaları ciddi oranda azalmış ve ufak tefek olaylar hariç büyük olayların hemen hemen bittiği bilgisi yer almaktaydı. Bu noktada halkın huzur ve güvenliğinin sağlanması için büyük bir özveri ile çalışan emniyet güçlerinin payı tartışmasızdır. Ekiplerin daima etrafi kontrol etmeleri, olay çıkaranların sıkı bir takip sonucunda yakalanarak adalete teslim edilmeleri ve aynı zamanda daima teyakkuz halinde olmaları güvenliğinin sağlanması noktasında emniyet güçlerine olan inancı artırmıştı. “*Sıkı takip ve daima kontrol her işi hal eder*”¹⁵⁵ dönemin emniyeti için adeta bir slogandı.

Diyarbakır gazetesinde köşe yazıları yazan Sabri Atay, köşesinde asayiş-güvenlik konusunda “*Asayiş meselesi*” başlığı adı altında şu yorumda bulunmuştu. Vatandaşların huzur içinde yaşamaları, işlerine ve güçlerine rahatça bakabilmeleri ancak bir memleketin asayişle sağlanabilir. Bu olmadıkça huzur içinde yaşamaya, refaha kavuşmanın olanaksız olduğu düşüncesindeydi. Ülkemizde asayiş konusunda ümitli olduğunu ifade eden Atay, asayişin normal olduğunu ve bu noktada asayişin daha da iyi olacağı konusunda inancını paylaşmaktaydı. “*Mevali hadiseler, tek tük cinayetler, hiçbir vakit asayişe müessir olamaz. Eğer şu kan gütmeye davalarında çok ağır cezai müeyyidelere bağlanırsa, bu tedbirlerin çok büyük faydalar temin edeceğinden şüphe edilmez.*” Bugün Diyarbakır’da görüşülen davaların hemen hemen çoğunluğu kan davalarından kaynaklandığını, bu konuda hassasiyetle hareket eden emniyet ve jandarma birliklerinin sıkı ve daimi takipleri sonucunda failerin yakalanarak, tutuklanmaları asayiş ve güvenliğinin sağlanması bakımından oldukça önemli gelişmeler olduğunun vurgusunu yapmaktaydı. En az asayiş meselesi kadar önemli bir diğer konu ise, uyuşturucu maddeleriyle olan mücadeleyi değerlendiren Atay, şu ifadelerle yer vermektedir; kokain, eroin, morfin ve esrar gibi maddelerin kullanımının giderek arttığını, bu maddeleri satanlar hakkında hükümetin almış olduğu tedbirlerin olumlu sonuçlar verdiğiydi. Uyuşturucu maddeleri ile mücadelede oldukça önemli bir mesafenin katledildiğini ileri sürmekteydi. Hatta bu gibi maddeleri satanların idamlarına hükümet tarafından karar verildiğini, bu sebepten

¹⁵⁵ *Diyarbakır Gazetesi*, 22 Şubat 1954, 1.

dolayı böyle giderse bu maddeleri satanların, alanların hiç kalmayacağını vurgusunu sıklıkla yapmaktaydı. Atay konuyla ilgili olarak Adnan Menderes'in şu ifadeleriyle makalesinin noktalamıştır: “*Eskisine nazaran, memlekette iç emniyet ve asayiş mevzuunun, her sene mütezayit bir şekilde büyük bir inşirah ve memnuniyete doğru gitmekte olduğunu ifade etmekten zevk duymaktayım. Devamlı olarak neşredilen asayiş bültenleri, emniyet ve asayiş işlerimizin mütemadiyen iyiye doğru gitmekte olduğunu açıkça göstermektedir.*”¹⁵⁶ Buradan hareketle hükümetin asayiş ve güvenlik noktasında oldukça hassas davrandığını ve bu noktada almış oldukları tedbirlerin olumlu sonuçlar verdiği değerlendirilmesini yapmak mümkündür.

3.1.2. Kaçakçılık ile Mücadele

Silvan ilçesine bağlı Zillek köyünde Hasan Sönük adındaki şahsın evinde bir kama ve kardeşi Ömer Sönük 'ün evinde 54 kilo kaçak tütün, aynı köyden Kemal Süngü'nün evinde 74-1866 numaralı bir Yunan tüfeği ve Mehmet Nergiz'in üzerinde bir toplu tabanca bulunmuştu. Yapılan çalışmalar neticesinde Bakoz köyünde ikamet eden İzzet adındaki şahsın üzerinde iki mermi ile beraber bir tabanca rastlanmıştı. Ayrıca Mardin'den Diyarbakır'a gelen 9 plakalı otobüste yapılan arama sonucunda yolculardan Ahlat ilçesinde oturan Garip han adındaki şahsın üzerinde 10 metre ipekli kumaş ile 3 metre siyah çarşafık, Derik 1 numaralı otobüs yolcularından Elazığlı Mustafa Bor üzerinde kaçak 2 ceket, 1 yelek Sivriceli Fikri Coşkun üzerinde bir kaçak karyola örtüsü ile bir pijamalık tespit edildi. Öte yandan Mardin 17 plakalı yolcu otobüsünde olan Diyarbakırlı Bedirhan Parlak üzerinde bulunan 13 adet naylon çorap, 2 ipekli bohça, 1 kuşak, Mehmet Havet adındaki şahsın üzerinde 11 kaçak çoraba el konulmuş ve kaçakçılar eşyaları ile birlikte Silvan adliyesine teslim edilmiştir.¹⁵⁷

Konuyla bağlantılı olarak “*İki silah kaçakçısı yakalanarak tevkif edildi*” manşetiyle ilgili olarak kaçakçılıkla mücadelenin devam edildiğini dönemin gazetesi olan Diyarbakır gazetesinde öğrenebiliyoruz. Haberin devamında ise bundan iki ay önce Antalya ambarı aracılığıyla gönderilen silahlar Diyarbakır istasyonunda arama

¹⁵⁶ *Diyarbakır Gazetesi*, 12 Mart 1955, 1.

¹⁵⁷ *Diyarbakır Gazetesi*, 20 Mart 1952, 1.

sonucunda yakalanan on bir mavzer tüfeği hakkında Diyarbakır Cumhuriyet savcılığınca yapılan tahkikatta bu silahların kimler tarafından gönderildiği ortaya çıkarılmıştır.¹⁵⁸

Kaçakçılıkla ilgili olarak Hükümet daha sert tedbirler alma yoluna gitmiştir. Gümrük ve Tekel Bakanlığı gümrük kaçakçıları hakkında yeni birtakım kararlar almıştır. Şöyle ki; para cezalarının hapsen infazına başlandıktan sonra kaçakçılar tarafından sunulan taksit tekliflerinin savcıların takdirine bırakıldığı yazılmıştı. Buna karşın yeni karara göre, kaçakçılardan para cezasını ödemeyip de hapsen infaz cihetine gidildikten sonra sunulacak, cezaları taksitle ödeme suretiyle tahliye edilmeleri hakkındaki teklifler ancak bakanlığın izni alındıktan sonra yerine getirilebileceği bilgisi paylaşılmıştı. Bu bakımdan kaçakçıların para cezalarını hapsedilmeden önce vermeleri olanağı sağlanmıştı. Yabancı uyruklu kaçakçılardan taksitle ödeme teklifleri geldiğinde bu teklifler eğer bir kefil bulurlarsa ya da bulmak şartıyla kabul edilecektir. Ancak bu şekilde yabancı uyruklu kaçakçıların teklifleri değerlendirmeye alınacaktır. Aksi takdirde teklifleri kabul edilmeyecek ve gereken ne ise kanunlara göre uygulanacaktır şeklinde ifade edilmişti.¹⁵⁹

Bu bağlamda Diyarbakır'da genel olarak tütün kaçakçılığının çok yapıldığı ve devletin bu konuda oldukça hassas davrandığını gazete manşetlerinde görmek mümkündür. *"Bismil civarında altı yük kaçak tütün yakalandı"* şeklindeki manşetin yukarıdaki ifadeye dayanak olduğunu söyleyebiliriz. Bismil ilçesine bağlı Kürt acı köyü ile Türkmen acı köyleri arasında jandarma müfrezesi tarafından atlı Diyarbakırlının götürmekte olduğu altı yük kaçak tütün yakalanmış ve haklarında gerekli kanuni işlemin yapıldığı paylaşılmıştı.¹⁶⁰ Görüldüğü gibi kaçakçılıkla sıkı bir denetimin sağlandığı ve yakalanan kaçakçıların adalete teslim edilmesi gözden kaçmayan önemli bir detay olduğuydu.

Diyarbakır'ın harabe çarşısında şüpheli tavırlarından dolayı bir kaçakçının yakalandığı haberini okurlarıyla paylaşan Diyarbakır gazetesi olayı şu şekilde yazmıştı. Diyarbakır'ın harabe çarşısında şüpheli bir durumda dolaşan bir şahıs olduğunu ve bu şahsın aslen Siirt ilinin Pervari ilçesinde Arvas köyünde oturduğu,

¹⁵⁸ *Diyarbakır Gazetesi*, 7 Mart 1952, 1.

¹⁵⁹ *Diyarbakır Gazetesi*, 8 Nisan 1952, 1.

¹⁶⁰ *Diyarbakır Gazetesi*, 10 Nisan 1952, 1.

harabe çarşısında seyyar satıcılık yapan Mehmet Emin adlı şahısla görüşmesi üzerine emniyet güçleri tarafından yakın takibe alınan iki şahsın arandığı ve üzerlerinde beş bin adet çakmak taşı ile iki adet de kaçak çakmak yakalanmış bunun üzerine her ikisinin de adalete teslim edilmesiyle olay çözülmüştür. Savcılık soruşturması sonucunda her ikisinin de yakalandığı bilgisi paylaşılmıştı.¹⁶¹

Yine bir kaçakçılık olayı günün önemli manşeti sayılmış ve gazetenin ilk sayfasında yer almıştı. “*Bir tütün kaçakçısı tevkif edildi*” manşeti ile verilen haberin devamını da şunlara değinilmişti. Silvan’dan Diyarbakır’a gelmekte olan otobüs, Mardin kapı karakolunun önünde durdurulup, kimlik kontrolü sırasında şüpheli hareketler sergileyen şahsın aracı aranmış ve arama neticesinde 18 kilo kaçak tütünün olduğu tespit edilmişti. Bunun üzerine alıkonulan şahıslar hakkında soruşturma açılmış ve adalete teslim edilmişlerdir.¹⁶²

Kaçakçılıkla mücadele hız kesmeden devam etmişti. Bu minvalde “*Dört kaçakçı tevkif edildi*” başlığıyla manşetini atan Diyarbakır gazetesi olayın devamını şöyle yazmıştı. Diyarbakır’ın hasırlı mahallesinde yaşayan Zeri adındaki kadının elinde bulunan on iki metre çeşitli renkli kumaşın yapılan baskın sonucunda ele geçirildiği haberde olayın iç yüzünü aktaran gazete kaçakçılık ile uğraşan adı geçen şahsın aslen Mardin nüfusuna kayıtlı olduğu ancak iki yıldan beridir Diyarbakır’da yaşadığını ifade etmişti. Yakalanan şahsın mallarına el konulduktan sonra adalete teslim edilmesiyle bir kaçakçılık olayı daha çözüme kavuşmuştu. Emniyet ve jandarma güçlerinin bu konuda oldukça hassas davranmalarının olumlu sonuçlar verdiği özellikle belirtilmişti.¹⁶³

Kaçakçılık genel olarak çevre illerden Diyarbakır’a getirilmeye çalışılmıştır. Dönemin basını incelendiğinde bu gerçeğin apaçık ortada olduğu kanısına ulaşmak mümkündür. Yine Diyarbakır gazetesinin kaçakçılık ile ilgili olarak şu manşeti yukarıdaki savı kuvvetlendirmişti. “*Bavulunda kaçak eşya çıkan bir kadın tevkif edildi*” haberin manşetine bakıldığında kaçakçılığın sadece erkeklere mahsus olmadığı, kadınların da kaçakçılık ile uğraştığını göstermesi bakımından önemlidir. Gelişmeleri gazete şöyle aktarmıştı. Mardin’den Diyarbakır’a gelmekte olan bir

¹⁶¹ *Diyarbakır Gazetesi*, 22 Kasım 1952, 1.

¹⁶² *Diyarbakır Gazetesi*, 1 Aralık 1952, 1.

¹⁶³ *Diyarbakır Gazetesi*, 2 Ekim 1952, 1.

kamyonun Mardin kapı karakolunda kimlik kontrolü bölgesine girmesi üzerine kamyon şoförünün panikleyip durmaması üzerine polis tarafından ikaz uyarılarını aldirmayıp aracını sürmesi neticesinde polis ekipleri tarafından takip edilmesi sonuç vermiş ve bunun üzerine kaçmaya çalışan şahıslar kıs kıvrak yakalanmışlar. Kamyon polis karakolunun önüne getirilmiş ve kimlik kontrolü yapılan aramada Zehra adındaki kadının bavulunda 13 parça kaçak eşya bulunmuş, hakkında yakalanma kararı çıkartılan şahıs adalete teslim edilerek işlem tamamlanmıştı.¹⁶⁴

Hükümet kaçakçılıkla mücadele bağlamında daha sert kararlar alma yoluna gitme gereği hissetmiş olmalı ki, kaçakçılıkla mücadele noktasında 1952 Kasım'ında 359 olayın gerçekleşmiş olduğunu paylaşmıştı. Kaçakçılığa karşı çok sıkı tedbirler alan Gümrük ve Tekel Bakanlığı Gümrük Muhafaza Teşkilatı tarafından 1952 Kasım ayı içinde 359 kaçakçılık olayının yaşandığını tespit etmişti. Bunun üzerine 391 kaçakçı, 4 silah, 561 adet mermi ile 505.465 lira değerinde; 384 kilo tütün, 23 paket sigara, 23.368 defter sigara kâğıdı, 8.242 çakmak, 37 kilo çakmaktaşı, 5 kilo çay, 82 kilo alkollü içkiler, 260 kilo cibre, 2 kilo esans ve 72 adet çeşitli Tekel maddesi, 1.848 kilo ipekli, 2.091 kilo yünlü, 5.353 kilo pamuklu, 894 kilo ve ayrıca 3.611 çeşitli gümrük eşyası, 8.269 kilo yiyecek maddesi, 682 baş kesim hayvanı, 2.499 lira Türk parası, 2 adet fotoğraf makinesi, 1 adet telefon, 76 canlı hayvan ve 4 motorlu, 1 kayık taşıt aracı yakalanmıştır.¹⁶⁵ Buradan hareketle verilen istatistiki bilgiler ışığında kaçakçılıkla mücadelede kararlı bir şekilde hareket eden devlet yetkililerinin, alınan sonuçlardan memnun kaldıklarını söylemek mümkündür.

Hükümet kaçakçılığın önüne geçmek veya kaçakçılığı en aza indirmek amacıyla birtakım tedbirler alma yoluna gitmiştir. “Kaçakçılık kanununda yapılacak tadilat” manşeti dönemin tanığı olan Diyarbakır gazetesinde ilk sayfada yer almış ve gazete konuyu okurlarıyla şu şekilde paylaşma gereği hissetmişti. Maliye Bakanlığı kaçakçılığı engellemek adına bazı çalışmalar başlatmış, yeni kanun tasarısında kasten dayanmayan kaçakçılık olaylarının cezaları hafifletme yoluna gidilmiş, bunun yanı sıra kasti kaçakçılık yapanların ise cezalarının ağırlaştırıldığı bilgisi paylaştırılmıştı.¹⁶⁶ Buradan hareketle hükümet kaçakçılığın daha fazla büyümeden ve

¹⁶⁴ *Diyarbakır Gazetesi*, 27 Aralık 1952, 1.

¹⁶⁵ *Zafer Gazetesi*, Kasım 1952, 2.

¹⁶⁶ *Diyarbakır Gazetesi*, 11 Ocak 1952, 1.

farklı boyutlara ulaşmadan kaçakçılığın kontrol altına alınması amacıyla müdahale etme yolunu seçmiştir. Bunu aynı zamanda yasal bir zeminde meşru hale getirmek amacıyla kanunlarla desteklemiştir. Her ne kadar kanun çıkarılmış olsa dahi kaçakçılık hiçbir şekilde azalmamış ve sürekli kaçakçılık faaliyetleri hız kesmeden devam etmiştir.

Bu bağlamda Nurettin adındaki bir şahsın davranışlarından şüphe edilerek üzerini arayan polis 1 tabanca bulmuş bunun üzerine yakalanarak adliyeye teslim edilmiştir. Şahsın yapılan kimlik kontrolü sonucunda aslen Bingöl'lü olduğu ve uzun zaman önce Diyarbakır'a yerleştiği saptanmıştır. Yapılan soruşturma neticesinde Cumhuriyet savcılar tarafından tutuklanarak hapse gönderilmesine karar verilmiştir.¹⁶⁷

Diyarbakır'da ikamet eden ancak aslen Lice ilçesi nüfusuna kayıtlı olan ve Diyarbakır'da seyyar satıcılık ile uğraşan Rıza Figan, Halep dönüşünden sonra 50 cm beyaz ve siyah çiçekli kaçak naylon perde sattığı bir sırada halk tarafından şikâyet edilmesi üzerine emniyet memuru Musa Güneş tarafından bir süre gözlemlenip sonra tam satış sırasında aniden baskın düzenlenip şahsın elindeki kaçak mallara el konulmuş ve şahıs karakola götürülerek gözaltında tutulmuş, soruşturması tamamlandıktan sonra adalete teslim edilmiştir.¹⁶⁸

Silah ve benzeri araç-gereçlerin yasaklanmasına rağmen bu tür maddeleri taşıyanların ağır bir şekilde cezalandırılacağı bilgisi aktarılmış buna karşın bu yasağı delenlerin olduğu görülmüştür. Bu anlamda Mehmet Polat adlı bir kişinin üzerinde tabanca ve Rus tüfeği mermisi yakalanmış, suçu sabit görüldükten sonra adı geçen şahsın üç ay hapis ve aynı zamanda belli bir miktarda para cezasına çarptırılmasına karar verilmiştir. Adı geçen şahıs derhal cezaevine gönderilmiş.¹⁶⁹ Yine bir diğer silah kaçakçılığı vakası ile ilgili olarak Diyarbakır'da yaşanmış bir hadiseyi gazete şu şekilde aktarmıştı. Diyarbakır istasyonuna gelen Güney Ekspresi yolcuları üzerinde yapılan aramalarda aslen Eğil'in Dere mahallesinden olup, uzun bir süre önce Diyarbakır'a gelerek buraya yerleşen seyyar satıcı olan Mehmet Çelebi adlı şahsın elinde bulunan çantadan şüphelenen polis bir süre şahsı yakın takibe almış ve şüpheli

¹⁶⁷ *Diyarbakır Gazetesi*, 28 Şubat 1953, 1.

¹⁶⁸ *Yeni Şark Gazetesi*, 15 Ocak 1953, 1.

¹⁶⁹ *Diyarbakır Gazetesi*, 7 Nisan 1953, 1.

hareketleri üzerine yapılan aramada elli bir adet üçü Fransız, seksen adet Yunan ve elli altı adet de Türk mavzer tüfeği mermisi bulunmuş, daha sonra bu mallara el konulmuş ve kendisi polis karakoluna götürülmüş yapılan soruşturmada sonra adalete teslim edilen şahıs savcılık tarafından tutuklanma emri verilerek cezaevine gönderilmesi sağlanmıştı.¹⁷⁰ Görüldüğü gibi kaçakçılık faaliyetlerinde bulunanların genel olarak yapmış oldukları işler dikkate alındığında basit alelade insanlar gibi oldukları özellikle dikkat çekici bir noktadır.

Kaçakçılık faaliyetlerine izin vermeyen emniyet güçleri büyük küçük demeden her türlü kaçak organizasyonlarına karşılık sürekli teyakkuzda olmuşlardır. Bu minvalde çarşı merkezde Şehmus adındaki şahsın sattığı yüz adet kaçak çakmak taşı, iki adet içi taşlı çakmak, elli beş paket askeri sigara sattığı, gümrük memurları tarafından görülen hadise çarşı polis karakoluna bildirilmiş bunun üzerine şahsın eşkâlini alan polis güçleri adı geçen şahsı karakola götürerek arama yapmış bunun neticesinde eşyaların kendisine ait olduğunu itiraf eden zanlı karakoldaki soruşturmasından sonra adliyeye sevk işlemleri tamamlanmış ve adalete teslim edilmesi sağlanmıştır.¹⁷¹

Kaçakçılıkla ilgili radikal kararlar İççileri Bakanlığı tarafından alınmıştır. Konuyla ilgili olarak Diyarbakır gazetesi şu manşeti atmıştı: “*hudut pazarları kurulacak*” Bu haberin devamında ise şunlara yer verilmişti. İlk olarak Yunanistan ve Suriye sınırlarımızda pazarlar kurulması için bazı hazırlıklar yapılmıştı. Bu bağlamda sınır pazarlarında her iki sınır memleketi sakinleri memnun olmayan bütün malları satacak ve satın alabilecek.¹⁷² Burada açıkça görüldüğü gibi devlet kaçakçılığın ciddi bir şekilde baş ağrısı yapacağından endişelenmiş olmalı ki almış olduğu kararlar ve uygulamalara bakıldığında rahatlıkla anlaşılmaktadır.

“*Bir kaçakçı şebekesi yakalandı, beş kişi tevkif edildi*” şeklinde verilen bilgilere bakıldığında kaçakçılıkla uğraşanların devam ettiği görülmektedir. Devletin almış olduğu tedbirler sonuç vermemişti. Çünkü kaçakçılık olayları organizasyonlar şeklinde yapılmaktaydı. Bu konuda Diyarbakır gazetesi bir kaçakçı çetesinin yakalanışını şöyle yazmıştı. Jandarma birliklerine gelen bir ihbar ile kaçakçıların

¹⁷⁰ *Diyarbakır Gazetesi*, 9 Ekim 1953, 1.

¹⁷¹ *Diyarbakır Gazetesi*, 17 Ağustos 1953, 1.

¹⁷² *Diyarbakır Gazetesi*, 26 Ağustos 1953, 1.

yeni kapıdan kaçak eşya yükleriyle girecekleri ve bu konuda tedbir alınması istenmiştir. Jandarma birlikleri hazırlanmış oldukları ekipleri yeni kapı civarına göndererek, tedbir almıştır. Gece yarısına doğru beş kişi eşya yüklü iki hayvanın geldiğini gören pusudaki jandarmalar dur emri vererek onları arama istemişler, dur emrine uymayan şahıslar yüklerini bırakıp etrafa kaçmaları üzerine jandarmalar peşlerinden ateş ederek durdurmaya çalışmış ve kovalamaca yarım saat kadar sürmüştür. Kaçakçıların peşini bırakmayan jandarma ve olaydan haberdar edilen, silah sesine yetişen emniyet güçleri, kaçakçıları o civardaki sokak aralarında hayvanları ile birlikte yakalamış ve yakalanan kaçakçılar yüklü hayvanları ile birlikte jandarma karakoluna götürülmüştür. Yapılan soruşturma sonucunda yakalanan şahıslar cezaevine sevk edilmişlerdir.¹⁷³

Emniyet müdürü Mehmet Aksoy'un bizzat başında bulunduğu bir kaçakçılık operasyonu daha gerçekleşmiş olup, Aksoy'un idaresindeki bir ekip Diyarbakır'ın bir köyüne giderek burada yapılan arama neticesinde bir buğday kuyusu içerisinde dört çuval kaçak eşya ve sigara kaydı elde edilmiş, aynı zamanda elde edilen şüpheler üzerine köyden Süleyman Kılıç ve Diyarbakır'dan Ali Avcı adındaki kişiler yakalanarak sorgularına başlanmış ve sorgulamadan sonra suçlarını kabul eden şahıslar tutanakları tutulduktan sonra adalete teslim edilen şahısların tutanakları tutulduktan sonra yakalanmasına karar verilmiş ve böylece olaysız bir şekilde bir kaçakçılık operasyonu daha tamamlanmıştı.¹⁷⁴

Kaçakçılıkla mücadelede başarının sağlandığını, Türkiye'nin güney sınırında aldığı önlemler sonucunda Suriye'de yiyecek sıkıntısının arttığını ve özellikle Türkiye'den kaçırılan, aynı zamanda temin edilmekte olan yağın altmış, etin kilosu yirmi beş kuruş kadar karaborsada bulunduğu görülmüştür. Zaman zaman kaçakçılığa girişen Suriyeliler sınırlarımızdaki sıkı denetimlerden dolayı istediklerini elde edemeyerek boş döndükleri ifade edilmişti. Bu bağlamda Türk parasının değer kazandığını ve yirmi üç Suriye kuruşuna denk geldiği görülmüştür. Diyarbakır

¹⁷³ *Diyarbakır Gazetesi*, 17 Mart 1955, 1.

¹⁷⁴ *Diyarbakır Gazetesi*, 26 Ağustos 1953, 1.

gazetesinde bu olumlu haber “*Kaçakçılık önlenince*” şeklinde okurlarıyla paylaşılmıştır.¹⁷⁵

Diyarbakır’dan Samsun’un ilçesi olan Çarşamba’ya gönderilen 115 kilo kaçak kahve Sivas bölgesinde emniyet güçlerinin sıkı takibi sonucunda yakalanmıştır. Bu haber Demokrat Kale gazetesinin manşetinde ilk sayfada yer almıştı. Haberin devamını gazete şöyle yazmıştı; Faik yıldız adındaki bir şahsın Diyarbakır’dan Çarşamba’ya gönderdiği beş leblebi çuvalının Diyarbakır’da Samsun vagonlarına yüklendiği bir sırada patlayan bir leblebi çuvalının içinde bulunan 25 kilo ağırlığındaki ikinci bir torba hamalların dikkatini çekmiş bunun kontrol edilen torbaların içinde kahve olduğu anlaşılınca durum emniyete bildirilmiştir. Emniyet tarafından diğer torbalar incelenmiş gayet ustalıkla torbaların içine yerleştirilmiş olan 115 kilo ağırlığındaki kaçak kahvenin olduğu edilmiştir. Uzun zamandan beri devam ettiği tahmin edilen kahve ve kaçakçılığı olayı ile ilgili olarak soruşturmanın başlamasına karar verilmişti.¹⁷⁶

Kaçakçılık vakalarına her zaman rastlamak mümkündür. Bunlardan biri de Diyarbakır’dan İstanbul’a uçakla giden tanınmış bir kadın gerçekleştirdiği kaçakçılık hadisesi idi bu şahıs yakalanarak ilgili birimlere gönderilmiştir. Haberi kendi sayfalarına taşıyan Güven gazetesi, olayı okurlarına şöyle aktarmıştı; Diyarbakır polisinin ihbarı üzerine harekete geçen kaçakçılık masası memurları Çarşamba günü sabah Sirkeci otellerinden bir tanesinde Mahmut Ağırtıcı ve Mehmet Ali Özdem’i kaldıkları odada Suriye menşeli duvar halıları ile birlikte yakalamıştı. Akabinde merkeze götürülen her iki şahıs Diyarbakır’daki Dıcel barda çalıştıklarını ve 30 ipek halının, patronları Pakize Gülercan’a ait olduğunu yapılan soruşturma sonucunda itiraf etmişlerdi. Daha sonra Pakize Gülercan’da uçakla İstanbul’a gelmiş ve geldiği gibi yakalanarak merkeze alınmış, ifadesinin ardından adalete teslim edilmişti. Böylece kaçakçılık ile uğraşan bir şebeke daha çökertilmişti.¹⁷⁷

“*Şehrimiz Emniyet Teşkilatı gece gündüz vazife başında*” başlığıyla emniyet teşkilatının Diyarbakır halkının huzur ve güvenliği noktasında görevini suiistimal etmediğini yazan Demokrat Kale gazetesi, bu durum karşısında memnuiyetini şu

¹⁷⁵ *Diyarbakır Gazetesi*, 27 Aralık 1957, 1.

¹⁷⁶ *Demokrat Kale Gazetesi*, 8 Nisan 1958, 1.

¹⁷⁷ *Güven Gazetesi*, 11 Ekim 1957, 1.

şekilde sütunlarına taşımıştı: “Şehrimizdeki Emniyet Teşkilatı şehrin asayişini sağlamak amacıyla gece gündüz demeden görevini en iyi şekilde yerine getirdiğini dile getirmişti. Devamında fedakârlığın, feragatin hakiki bir sembolü olan bu teşkilatın yakın zamanda kurmuş olduğu Yıldırım Ekibi, günün her saadetinde halkın emrine hazır vaziyette beklemektedir Gazete, her zaman, her yerde hazır bir şekilde görevinin vermiş olduğu sorumluluk hissiyle halkın güvenliğini sağlamak için özveriyle çalışan Emniyet Teşkilatının bütün birimlerine teşekkür ederek yazıya son şeklini vermiştir.¹⁷⁸

3.1.3. Hırsızlıkla Mücadele

Diyarbakır’da en az cinayet ve kaçakçılık kadar önemli olan bir diğer konu da hırsızlık vakalarının ciddi anlamda yaşanılması idi. Konuyla ilgili olarak dönemin basını incelendiğinde apaçık görülecektir ki, hırsızlık olaylarının yaşandığı bölgelerden biri de Diyarbakır’dır. Halkın huzur ve güvenliğini bozan hırsızlık olayları karşısında emniyet güçlerinin teyakkuzda olduğunu söylemek mümkündür. Bu bağlamda “Bağlarda hırsızlık hadiseleri tevali ediliyor” haberin devamında ise, hemen her gece birisinin köşküne hırsızlık amacıyla gelenlerden rahatsız olan Bağlar sakinleri, on beş ya da yirmi kişi bir araya gelerek, villaları gözetleyip daha sonra hırsızlık yaptıklarını dile getiren halk, bu durum karşısında oldukça rahatsız olduklarını ifade etmişlerdi. Halkın bu hırsızlık olaylarından emniyeti haberdar etmek amacıyla emniyete şikâyet ettiklerini belirtmişlerdi.¹⁷⁹

Bu bağlamda hemen hemen her türlü hırsızlık olaylarının yaşandığı Diyarbakır ilinde emniyet güçlerinin titizlikle hareket ettiğini söylemek mümkündür. Diyarbakır gazetesinde “Hayvan hırsızlığından sanık birisi yakalandı” şeklindeki haberinde hırsızlığın ulaştığı boyutu gözler önüne sermekteydi. Olayın devamı şu şekildeydi; çarşı karakoluna başvuran seyyar satıcı olarak çalışan Mehmet Süngür, gece bir at birde koyunlarının çalındığını iddia etmiş, bu hırsızlığı yapanın aslen Silvan ilçesinde yaşayan Mehmet Latif Yalçın’ın yaptığını polis karakoluna bildirmiştir. Bunun üzerine Mehmet Latif hayvanları çalınan şahsa senin

¹⁷⁸ *Demokrat Kale Gazetesi*, 22 Mart 1958, 1.

¹⁷⁹ *Diyarbakır Gazetesi*, 1 Eylül 1952, 1.

hayvanlarını bulacağım ancak bana 700 lira vermelisin demiş, Mehmet Süngür ise hayvanlarının bulunması maksadıyla 700 lira vermiştir. Ancak Mehmet Latif, Mehmet Süngü'yü dolandırmış almış olduğu parayla kaçmıştır. Bunun üzerine derhal harekete geçen emniyet güçleri Mehmet Latifi yakalayıp soruşturmasını aldıktan sonra adalete teslim etmiştir.¹⁸⁰

Hırsızlık, yankesicilik, soygunculuk haberleri hemen hemen her gün gazetelerin ilk manşetlerinde yerini almıştı. Halkın bu konuda ciddi anlamda muzdarip olduğunu, emniyet güçlerine giden şikâyetlerden anlaşılmaktadır. Emniyet güçleri bu durum karşısında almış olduğu önlemleri daha da artırmış, emniyet güçlerinin olmadığı yerlerde bu görev ve sorumluluğu bekçiler üstlenmiştir. Bu anlamda Diyarbakır Ali paşa mahallesinde geçen bir yankesicinin hırsızlık yapmaya çalışırken yakalandığı haberi yer almıştı. Olay şöyle gerçekleşmiş, İbrahim Özkan adlı şahıs akşam iş çıkışı evine giderken, Cemil Çubuk adındaki yankesici tarafından takip edilmiş ve belediye önünde kalabalıktan istifade eden Cemil, Özkan'ın cebine elini sokmak istediği bir sırada yakalanmış ve yakalanacağını anlayan şahıs olay yerinden kaçmaya çalışırken gece bekçisine yakalanmış böylece yankesici tutuklanarak karakola götürülmüş ve ardından soruşturması alındıktan sonra adliyeye sevk edilen Cemil, tutuklanmıştı.¹⁸¹

Diyarbakır gazetesinde köşe yazarı olarak yazılar yazan Hakkı Süha Gezgin, "Polislerimizi koruyalım" adlı makalesinde emniyet güçlerinin çalışanlarına sahip çıkılması gerektiğini şöyle ifade etmiştir; İzmir'de bir polis ve bir bekçinin yaralandığını, ikisinin hastanede yattığını yazmıştı. Neden böyle bir şey yazdığını ise şu olaydan hareketle ortaya çıktığı söylenilebilir: "İsmail Baydur adında bir kabadayı ötekine berikine balta oluyormuş. Feryatlara polis koşmuş. Fakat kabadayı bu! Teslim olur mu hiç! Çekmiş kamasını; surt dememiş, karın dememiş delmiş geçmiş! İmdada koşan bekçi de iki yara ile yerlere serilmiş." Polisin, devletin halkla temasta ilk silahlı kuvveti olduğunu dile getirmişti. Herkes için meşru olan nefis müdafaası elbette polise yasak edilmemiştir. Kanlı bir kama ile üstüne saldırı, acaba neden vurmamış? Sorunun yanıtını ise yeni kendisi şu şekilde vermişti; elbette polis her şeyden önce güvenliği sağlamak amacıyla hareket edendir. Gezgin, bir tek

¹⁸⁰ Diyarbakır Gazetesi, 6 Ekim 1952, 1.

¹⁸¹ Diyarbakır Gazetesi, 24 Kasım 1952, 1.

polisin, böyle bir sürü sabıkalı hayduttan daha çok kıymetli olduğunun vurgusunu yapmıştır. Biri halkın rahatı, güvenliği ve huzuru için çalışır, ötekiler bıçağın hakkına yaşamak davasını güderler. Kanun, nizam tanımazlar, namuslu insanlara ve devlete düşmandırlar.¹⁸²

Gezgin yazısına şöyle devam etmiştir; Daha ne zamana kadar polislerimizi bu haydutlara kurban edeceğiz? Polislerin bellerine takılan silahlar yoklansın, bozüksalar değiştirilsin. Can koruma vazifesinden mahrum tutulmasınlar. Herkesin gözü önünde polise bıçakla, kamayla saldıran bu caniler yere serilince, vuran polis bir katil gibi mahkeme mahkeme süründürülmesin, polis bilsin ki, “*hayatı devletin bir parçası kadar kutsaldır.*” Arkasında bütün heybetiyle devlet, kanatlarını açıp onu korumalıdır.¹⁸³ Gezgin, burada aslında polise sahip çıkmanın olduğunu, aynı zamanda devlet de polise daha çok sahip çıkmalıdır mesajını vermeye çalışmıştır.

Makalesini şu son cümle ile tamamlayan Gezgin, artık yeter canım, polislerimizi, edepsizlerin nişan tahtası olmaktan kurtaralım. Onlara layık oldukları değeri verelim. Çünkü böyle giderse, kimse bu mesleğe girmeyecek karakollarda cinler cirit oynayacaktır.¹⁸⁴

Otomobil lastiği ve parçalarını çalan hırsızların giderek çoğalması üzerine emniyet güçlerinin harekete geçtiğini dönemin basınından okumaktayız. Bunlara karşı derhal önlem alınması gerektiğini vatandaşlar tarafından yapılan şikâyetler sonucu bu hırsızlığı yapanlara karşı operasyonu başlatan polislerin muvaffak olması büyük bir memnuniyet uyandırdığı ifade edilmişti. Bu bağlamda Diyarbakır’da garajlarda, sokak aralarında, otel ve ev önlerinde duran kamyon, araba ve jip tarzı otomobillerden lastik, akümülatör gibi birçok parçaların sökülerek çalındığı yazılmıştı. Bunun üzerine emniyet güçleri geniş çaplı bir operasyon başlatarak geceleri hırsızlık yapanlar takibe alınmış fakat polis bir türlü hırsızların izlerine denk gelemiyor ve ele geçiremiyordu. Takibi elden bırakmayan polis, kamyondan parça sökmeye çalışan hırsızlar görüldüğü ihbarı üzerine operasyona çıkan emniyet güçleri kıs kıvrak bu hırsızları yakalamıştı. Hırsızlık yapanların Mardin iline bağlı oldukları saptanmış ve hırsızlar polis karakoluna götürülerek müşahede altına alınmışlardı.

¹⁸² *Diyarbakır Gazetesi*, 10 Ocak 1953, 1.

¹⁸³ *Diyarbakır Gazetesi*, 10 Ocak 1953, 1.

¹⁸⁴ *Diyarbakır Gazetesi*, 10 Ocak 1953, 1.

Yapılan soruşturmada suçlarını kabul eden hırsızlar adalete teslim edilerek bir hırsızlık şebekesinin böylece çökertildiği Diyarbakır gazetesinde ilk manşet konusu olmuştur.¹⁸⁵

Hırsızlık olaylarının çok yaşanmasından dolayı polis ve bekçilerin teyakkuzda olduğu daha önceki açıklamalarda belirtilmişti. Bu bağlamda hırsızlık olaylarının en aza indirmeye çalışan emniyet güçleri ve bekçiler gece gündüz demeden sokakları karış karış gezerek halkın güvenliği ve huzurluğu için çalışmışlar. Diyarbakır Ali paşa mahallesinde tam hırsızlık yapmaya çalışan bir hırsızın bekçi tarafından yakalanması Diyarbakır gazetesine şu şekilde yansımıştı; bir marangoz çırağı olan 16 yaşındaki Emin Sünger, kendi dükkânını açtıktan sonra çarşının pek sakin olmasından yararlanarak eline almış olduğu kerpetenle kuyumcu dükkânına yaklaşıp hırsızlık girişiminde bulunmaya çalıştığı sırada bölgede gezen bekçi Emin Sünger'i, suçüstü yakalamış ve ardından şahsı polis karakoluna götürmüş, soruşturma tamamlandıktan sonra tutuklanmıştı. Böylece bir hırsızlık girişimi bekçi sayesinde engellenmişti.¹⁸⁶

“Emniyet Teşkilatımız tarafından bir hırsız şebekesi yakalandı” manşetiyle Diyarbakır halkına seslenen Diyarbakır gazetesi, memnuniyet verici bu haberi okurlarıyla şu şekilde paylaşmıştı; uzun süreden beri Diyarbakır'ın çeşitli bölgelerinde yapılan hırsızlıklar üzerinde önemle duran emniyet teşkilatı, takibi sıklaştırmış ve hırsızlık şebekesini çökertmeyi başarmış, malları çalınan halka eşyaları polis güçleri tarafından iade edilmişti.¹⁸⁷

Emniyet güçleri hırsızlığın büyüğüne küçüğüne bakmadan hırsızlıkla her türlü mücadele etmişlerdir. *“Bir ayakkabı hırsızı 6 ay 20 gün hapis yatacak”* başlıklı haber sayfasına bakıldığında yukarıdaki açıklamaya kanıt olma özelliğinde olduğu söylenilebilir. Haberin devamında ise bu cezanın neden verildiğini şu şekilde aktarılmıştı; camiye namaz kılmak için gidenlerin namaz sonrasında ayakkabılarının çalındığını belirten cami cemaati bunun üzerine suç duyurusunda buldukları bölge karakolu olayı yakın takibe almış ve bu hırsızlık olayının Abdulaziz Yıldız tarafından

¹⁸⁵ *Diyarbakır Gazetesi*, 19 Mart 1953, 1.

¹⁸⁶ *Diyarbakır Gazetesi*, 4 Mayıs 1953, 1.

¹⁸⁷ *Diyarbakır Gazetesi*, 3 Kasım 1953, 1.

yapıldığını tesbit etmiş, yakalanan şahıs ifadesinde suçu üstlendikten sonra şahsa 6 ay 20 gün hapis cezası verilmişti.¹⁸⁸

3.1.4. Uyuşturucu ile Mücadele

Başbakan Adnan Menderes, 6 Mart 1955'te Anadolu Ajansı'na verdiği beyanatta uyuşturucu ilgili olarak; "Bir zamanlar cemiyetin iç bünyesini kemiren bu mevzuu çok ciddi hal aldığı elbette hatırlanacaktır. Halbuki uyuşturucu maddelerinin imalini, ticaretini ve vatandaşlar tarafından istimalini önlemek hususunda senelerden beri devam eden amansız mücadele neticesinde şimdi bu tehlikenin esaslı surette önlenmiş bulunduğu artık inkar kabul etmez bir hakikattir. Asayişin huzur ve emniyetin temini gibi büyük ehemmiyeti aşikar olan bu davada emniyet mensuplarımızın büyük hizmetlerini bu vesile ile yad ve takdir etmek yerinde olur. Filhakika onlar geceli gündüzlü ve hatta 24 saatte 12 saat vazife görmek suretiyle büyük bir fedakarlık ve feragat içinde çalışmaktadırlar. Bu itibarla teşkilat mensuplarının diğer devlet memurlarından fazla olarak sarf ettikleri mesaiyi ayrıca bir ücretle karşılamak yerinde olacaktır kanaatindeyim."¹⁸⁹

Emniyet ve jandarma birlikleri Diyarbakır halkının huzur ve güvenliğini sağlamak amacıyla hemen hemen her alanda toplum düzenini bozan olumsuzluklara karşı amansızca mücadele etmişlerdi. Halkın asayişini sağlama noktasında oldukça hassas davranan emniyet ve jandarma güçleri üstlendikleri görevleri layıkıyla yerine getirmişlerdi. Bu bağlamda zehir tacirlerine göz açtırtmayan polis ekipleri yapmış oldukları baskınlarla başarılı operasyonlar gerçekleştirmişlerdi. Esrar satıcısı olduğu tespit edilen Halil adındaki şahsın evine yapılan operasyonda 900 gram esrar bulunmuş ve esrar ile birlikte karakola götürülen şahıs, buradaki soruşturmasından sonra adalete teslim edilmişti. Soruşturması tamamlanan şahıs ardından hapse atılmıştı.¹⁹⁰

Zehir tacirlerine karşı çok sert önlemlerin alındığını Diyarbakır İç kale gazetesi şu manşetiyle bize yansıtmıştır. "Bir esrar satıcısı" başlığıyla haber konusu

¹⁸⁸ *Diyarbakır İçkale Gazetesi*, 18 Ocak 1955, 1.

¹⁸⁹ CCA, 030.01.15.82.4.

¹⁹⁰ *Diyarbakır İçkale Gazetesi*, 3 Mart 1952, 1.

yapan gazete devamında şöyle paylaşmıştı; bir esrar satıcısı 5 ay hapis 300 lira ağır para cezasına ve 10 ayda Çermik'e sürgün cezasına mahkûm oldu. Bir tür vakaların olmaması adına alınan önlemler oldukça sert olmuştu. Sivil emniyet memurları tarafından şüphe üzerine yapılan aramada üzerinde pişirilmiş 20 parça esrar yakalanan şahsın harabe çarşıda esnafılık yaptığı tespit edilmişti. Esnafılık dışında esrar satıcısı olarak da bilinen Ayhan Yılmaz adındaki bu şahıs polis ekipleri tarafından yakalanarak karakola götürülmüş, buradaki soruşturmasından sonra adalete teslim edilmişti. Mahkeme, suçu sabit görülen şahıs 5 ay hapis, 300 lira ağır para cezası çarptırılmış ve 10 ay da Çermik ilçesine sürgün edilmesine karar vermiştir.¹⁹¹

Uyuşturucu maddelerin satılması noktasında Türkiye'nin bir güzergâh olarak kullanılması ile ilgili olarak Suriye gümrük memurlarının yaklaşık olarak 10 gün süren bir araştırmaları sonucunda, 83 teneke haşhaş ve 166 kilo afyonun ele geçirildiği bilgisi paylaşılmıştı. Araştırmalar neticesinde bu uyuşturucu maddeler Türkiye üzerinden Irak'a oradan da Suriye yoluyla Ortadoğu'ya ulaşılacak istendiği Türk emniyet güçleri tarafından ortaya çıkarılmıştı.¹⁹²

Diyarbakır'da üzerinde esrar çıkan biri Gümrük İstihbarat amiri Hüseyin Kaya tarafından yakalanmış ve ardından çarşı karakoluna getirilen şahsın aslen Siverekli olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Bu şahsın yaklaşık on seneden beridir Diyarbakır'da ikamet ettiği yapılan araştırmalar sonucunda anlaşılmış, asıl işi olarak da seyyar satıcılık yapan bu kişinin karakolda üzeri aranmış ve aramada üzerinde 3 gram esrar çıkınca tutuklanmış ardından adliyeye sevk işlemleri başlatılmıştı. Adliyede yapılan duruşmada Koçali Günay'ın esrar sattığından dolayı mahkûmuna karar verilmiştir.¹⁹³

Diyarbakır Hoca Ahmet mahallesinde üzerinde esrar bulunan gençlerin polisler tarafından yakalandığı ile ilgili olarak Diyarbakır gazetesinde şu şekilde almıştı; İhsan Kubat ve demircilikle uğraşan arkadaşı Halil Toprak ile Mehmet Ulubaş bu üç arkadaş dağ kapısındaki tek beden surdan indikleri sırada, o bölgede bulunan emniyet güçleri tarafından bu üç şahıs takip edilmiş ve üstlerini aramak için

¹⁹¹ *Diyarbakır İçkale Gazetesi*, 26 Kasım 1952, 1.

¹⁹² *Diyarbakır İçkale Gazetesi*, 18 Aralık 1952, 1.

¹⁹³ *Diyarbakır İçkale Gazetesi*, 11 Şubat 1953, 1.

hareketlenen polis ekibi, yanlarına yaklaşınca İhsan Kubad paniklemiş ve yere bir şey atınca polis yere attığı şeyi almış, içinden üç adet esrar olduğu ve aynı zamanda diğerlerinin de esrarlı sigara içtikleri anlaşıldığından şahıslar yakalanarak çarşı polis karakoluna götürülmüş, burada soruşturulduktan sonra adliyeye edilmişlerdir.¹⁹⁴ Görüldüğü gençlerin zehirlenmesini engellemek adına emniyet güçlerinin hemen her bölgede attıkları ve bu işlere ciddi anlamda önem verdikleri değerlendirilmesi yapılabilir.

Diyarbakır gazetesinin sahibi ve aynı zamanda köşe yazarı olan Sabri Aytar uyuşturucu ile ilgili olarak oldukça önemli değerlendirmeler yapmıştı. “*Zehirli madde kaçakçılığı*” başlığı altında şu ifadeleri kullanmıştı; zehirli maddeleri kullanmak, satışını yapmak ya da aracı olmak kanunen yasaktır. Yakalananların direkt cezaevine gönderilmeleri gerektiği düşüncesindeydi. “*Yakalananların akıbetleri felakettir. Cezaevlerinde çekecekleri de ıstıraptır. Mahkûm olurlarsa, gününü beklemek maşa kattır. Kazanacağı birkaç kuruş çekeceği ıstıraba değmez, hudutlarda yakalananlar ya mayın tarlalarına düşerek parçalanıyor veya kaçarsa öldürülüyorlar. Buna karşı, bu menfur sanattan vaz geçmek daha iyi değil mi?*” Aytar, ufak tefek esrar kaçakçılığının dışında afyon kaçakçılarının da çoğaldığını ileri sürmekteydi. Afyon’un Malatya ve Diyarbakır üzerinden Van’a götürüldüğünü, buralarda önemli miktarda para kazandıklarını iddia etmekteydi. Emniyet güçlerinin bir operasyonları neticesinde altı kişinin üzerinde yapılan aramada iki yüz elli lira bulunmuş, bir diğer kişinin sepetinde ise altı yüz elli gram afyonun yakalandığını dile getiren Aytar, bu kaçakçıların yakalanarak cezaevine gönderildiklerini yazmıştı. Bunların sadece kendilerine zararlarının olmadığını, çoluk çocuklarının da kimsesiz kaldığını vurgulayan Aytar, çoluğunu, çocuğunu düşünmeyecek kadar insanların böyle adi işlere girişeceklerini de hiç tahmin edilmediği düşüncesindeydi.¹⁹⁵

Diyarbakır’da kokain ve eroin gibi zehirleyici maddelerin önemli ölçüde bulunmadığını buna karşın buralarda genellikle esrar ve afyon kaçakçılığının yoğunlukta olduğunu öne sürmekteydi. Yazısının devamında “*Fakat faal ve uyanık emniyetçilerimiz de bunlara göz açtırmıyor ve hemen yakalarına yapışıp adliyeye teslimde biraz bile gecikmiyorlar*” diyen Aytar bu noktada emniyet güçlerinin

¹⁹⁴ *Diyarbakır İçkale Gazetesi*, 15 Nisan 1955, 1.

¹⁹⁵ *Diyarbakır İçkale Gazetesi*, 30 Aralık 1959, 1.

oldukça hassas davrandığının altını çizen Aytar, asayişî sağlama bağlamında oldukça önemli görmekteydi. Son olarak makalesini şu cümleyle bitiren Aytar, “*Hâsılı, kaçakçılık kadar menfur bir sanat yoktur. Hem devletin hazinesine ve hem de halkın sıhhatlerine zararları pek büyüktür.*”¹⁹⁶

Diyarbakır Silvan yolunda bir soygunculuk olayı basına şu şekilde sızmıştı; haydutlar, Muş Emniyet Müdürü ile Üretme Çiftliği Müdür ve yardımcısını soydular. Şoför Bahri Can idaresindeki 131 numaralı arabayla Diyarbakır’a gelen yolcular Silvan yakınlarındaki Balabadi noktasında kimliği belli olmayan üç silahlı kişi otomobilin önünü kesmişler ve ateş etmeye başlamaları üzerine araba durmak zorunda kalmış, sonrasında yol kesen bu şahıslar arabanın içindekilerini dışarı çıkartıp üst araması yapmış ve 1860 lira ile birlikte eşyalarını alıp, bu kişileri ağaca bağlayıp oradan uzaklaşmış oldukları bilgisi paylaşılmıştı. Kendilerini kurtaran emniyet müdürü ve beraberindekiler Diyarbakır’a geldikten sonra suç duyurusunda bulunmuşlar. Akabinde yapılan araştırmada iki kişi yakalanmıştı.¹⁹⁷

Mardin yolunda bir soygun haberiyle okurlarıyla buluşan Diyarbakır İç kale gazetesinde olayla ilgili olarak şu bilgiler paylaşılmıştı. 3 otobüs, 4 taksi ve 2 kamyonda 200 yolcunun soyulduğu haberin devamı şöyleydi; akşamüzeri Mardin’den Diyarbakır’a hareket eden ilk kamyon Seyhan civarında pusudakilerin dışında ellerinde silah bulunan 4 kişi tarafından kamyon durdurularak içindeki yolcular indirilip soyulduktan sonra üzerlerinde ne varsa hatta ceketlerine varıncaya kadar her şeylerine kimliği belirsiz kişiler tarafından el konulmuştu. Alıkonulan yolculardan biri silahı alarak yakında bulunan Seyhan Jandarma Karakolu’na haber vermek için harekete geçmiş fakat bunu sezen soyguncular, şahsı yaralamışlardı. Genelde her geçen otobüs, taksi ve kamyonlar durdurularak aynı yöntemle yolcuları soyduktan yaklaşık olarak yarım saat beklerler ve daha sonrasında soyguncular olay yerinden uzaklaşmıştı. Kamyon ve taksilerin bir kısmı geldikleri yöne doğru yani Mardin’e, bir kısmı da Diyarbakır’a dönmüşlerdi. Bu olaydan sonra İçişleri Bakanı Namık Gedik, Mardin’e gelerek bu soygunculuk olayı ile ilgili olarak bazı

¹⁹⁶ *Diyarbakır İçkale Gazetesi*, 30 Aralık 1959, 1.

¹⁹⁷ *Diyarbakır İçkale Gazetesi*, 7 Ekim 1953, 1.

araştırmalarda bulunmuştu. Bu gibi olaylara önem veren devlet, sıkı önlem ve takipler sonucunda onların en kısa sürede yakalanacağını ifade etmişlerdi.¹⁹⁸

3.1.5. Yaralama

Diyarbakır'da yaşayan Hsn Avşar ve arkadaşı Mehmet Dğer harabe çarşıda kahvede oyun yüzünden birbirlerine svmşler ve aralarında kavga çıkmıştı. Bu sebepten dolayı Mehmet üzerinde bulundurduğu bıçakla Hsn'y bıçaklayarak olay yerinden kaçmıştı. Bunun zerine bölge karakoluna ihbar verilmesi üzerine olaya müdahale eden polis ekibi, kaçan Mehmet'i bulup yakalamışlar ve adalete teslim etmişlerdi.¹⁹⁹ Bir diğer yaralama olayı da genelevinde meydana gelmiş ve bu olay basına şöyle yansımıştı; genelevi sahibi Ayşe Eskiye, Hoca Ahmet mahallesinde arabuluculuk eden Hadi Efe, bıçağıyla yaralayarak olay yerinden kaçmasıyla başlamıştı. Bunun zerine olay polise bildirilmiş, polis olay yerine gelerek incelemelerde bulunmuş ve kaçan şahsın peşine düşmüş neticede şahıs bıçağı ile yakalanarak, soruşturması alındıktan sonra tutuklanmasına karar verilmişti.²⁰⁰

İçişleri Bakanı Ethem Menderes'in Diyarbakır gezisinin önemine değinen Diyarbakır gazetesi bu geziden duymuş olduğu memnuniyeti özellikle vurgulamıştı. Gazetede, Bakanın Lice, Ergani, Bismil, Çüngüş, ermik ve Dicle ilçelerini gezerek halkın istek ve dileklerini aldıklarını oldukça önemli bir gelişme olarak değerlendirilmişti. Diyarbakır'da bulunan İçişleri Bakanı Ethem Menderes beraberinde Jandarma Umum Komutanı Orgeneral Kemal Yaşınkılı, Vali Celalettin nseli, Diyarbakır Milletvekili Mustafa Ekinci, Dr. Yusuf Azizoğlu ile birlikte ilçeleri gezerek halkın sorunlarını dinleyerek gereken yerlere emir verildiğinin vurgusunu yapmıştı. Daha sonrasında Bakan'ın, bölge sorunlarını görüşmek üzere Diyarbakır, Urfa, Mardin, Siirt ve Bingöl valileriyle özel bir toplantı yapılacağının bilgisi verilmişti. Bu anlamda daha çok ekonomik, sosyal, güvenlik-asayiş eksenli bir görüşme olacağı yönünde gazetelere yansımıştı.²⁰¹

¹⁹⁸ *Diyarbakır İçkale Gazetesi*, 26 Haziran 1958, 1.

¹⁹⁹ *Yeni şark Gazetesi*, 10 Ocak 1953, 1.

²⁰⁰ *Yeni şark Gazetesi*, 12 Mart 1953, 1.

²⁰¹ *Yeni şark Gazetesi* 6 Ağustos 1953, 1.

Diyarbakır Valisi Niyazi Akı, huzur ve asayiş ile ilgili olarak şu açıklamada bulunmuştu. Diyarbakır'ın genelinde asayiş ve güvenlik normal bir şekildedir. Geçmişe göre bir durum değerlendirmesi yapan Akı, suç oranında ciddi bir şekilde azalmanın olduğunu ifade etmişti. Devamında “*Asayişe müessir hiçbir hadise olmamıştır*” sözleriyle yukarıdaki açıklamasını kuvvetlendirmişti. Jandarma ve Emniyetin sıkı takipleri sonunda cezaevinden firar eden 120 kişiden 53'ünün bir yıl içinde yakalandığını ifade etmişti.²⁰²

Diyarbakır'da Hürriyet Partisi Başkanı ve Azizoğulları Silvan'da iken bir saldırıya uğradıkları bilgisi aktarılmış ve olayın devamında olay yerinde bulunan Silvan Emniyet memurları vakanın daha fazla büyümeden yatışmasını sağlamışlardı. Ancak çok geçmeden çarşıda olay tekrar alevlenmiş Azizoğulları ve adamları kendilerine saldıran kişiyi kısırtıp vurmuş ve darp etmişlerdi. Asayiş bozan bu tür olayların halkın huzur ve güvenliğini bozduğunu belirten Demokrat Parti Başkanı bu tür olayların daha fazla çıkmadan bastırılmasını genel merkezden isteyen bir telgrafi Adnan Menderese göndermesi durum vahametini anlamak açısından önemlidir.²⁰³

3.1.6. Tecavüz Olayları

“*12 yaşındaki kıza tecavüz etmek istedi*” manşetiyle Yeni Şark Gazetesi'nde olayla ilgili olarak şu bilgiler verilmiştir; Saliha adındaki bu kız çocuğu Mardin kapı civarında dilenmekte iken, kimliği belirsiz bir şahıs tarafından kıza para vermek bahanesiyle kandırmış ve ardından kıza tecavüz etmek üzereyken orada bulunan vatandaşlar farkına varınca şahsı darp etmek istemiş fakat sabıkalı olan Kahraman Karataş'ın emniyet güçleri tarafından aranan bir kişi olduğu, yapılan ihbar üzerine yakalanan şahıs karakola götürülmüş ve yapılan incelemeden sonra adalete teslim edildiği bilgisini Yeni Şark gazetesi okurlarıyla bu şekilde paylaşmıştır.²⁰⁴

²⁰² *Sesleniş Gazetesi*, 15 Temmuz 1960, 1.

²⁰³ CCA, 030.01.68.429.12.

²⁰⁴ *Yeni Şark Gazetesi*, 12 Mart 1953, 1-2.

3.1.7. Belediye'nin Aldığı Önlemler

Halkın huzur ve güvenliğinin sağlanması adına Diyarbakır Belediyesi'nin almış olduğu şu karar oldukça dikkat çekici olmuştur: “*Sinemada sigara içen ve gürültü yapanlar cezalandırılacak*” haberin devamında Yeni Şark gazetesi şöyle yazmıştı; son zamanlarda sinemada sigarının içilmeye başlandığı ve aynı zamanda ciddi bir oranda gürültü yaptıkları bilgisi verilmiştir. Bu duruma el atan belediye sigara içenlere ve gürültü yapanlara uyarılarda bulunmuş, uyarıları dikkate almayanların para cezasına çarptırılacağı ilan edilmişti. Ancak belediyenin çıkarmış olduğu bu yasalara uymayanlara karşı tedbirlerin alındığı yazılmış aynı bu yasaya aykırı hareket edenlerin sinema salonundan çıkarılacağı ve para onlara da 5 lira para ceza verileceği kesin bir şekilde ifade edilmiştir. Bu konuda belediye zabıtalrı, polis ve ceza alanların para cezalarının ödeyeceği birimlerin, sinema salonunda görevleri icabı bulunmaları sağlanmış buradaki amacın halkın huzurunu, rahatını ve sağlığını bozanlara karşı kalıcı tedbirlerin alınması sağlanmaya çalışılmıştır.²⁰⁵

Bu bağlamda konuyla ilgili olarak Diyarbakır Milletvekili Nazım Önen şu değerlendirmede bulunmuştu; Avrupa'yı örnek göstersek konuya giriş yapan Önen, İngiltere, Fransa, İsviçre, İtalya ve Yunanistan gibi ülkelerde radyo kullanımının çok yaygın olduğunu ancak buna karşın radyonun sesinin yüksek değil de oldukça kısık olduğunu komşusunun rahatsızlık duymaması gibi nedenlerde hareket edildiğini ifade etmekteydi. Bu durumun Avrupa'da belli kanunlar dâhilinde gerçekleştiğini, bu kanunların Türkiye'de uygulanmasının gerekli olduğunu vurgulamıştır. Diyarbakır'da aynı sorunun yaşandığını belirten Önen, belediyenin bu noktada oldukça hassas olması gerektiğini istemiştir. Çünkü aşırı bir gürültünün şehirde meydana geldiğini ve bu durumun halkın uykusuz kalmasına neden olduğunu ileri sürmüştü. Halkın huzurunu kaçıranlara karşı kanuni işlemlerin yapılmasını dile getiren Önen, Türk Ceza Kanunu'nun 516 ve polis kanununun 14. Maddelerine dayanarak hükümetin halkın huzur ve sağlığına zarar verenlere caza verilmesini belediyeden beklediğini belirttiğini görmekteyiz.²⁰⁶

²⁰⁵ *Yeni Şark Gazetesi*, 30. 12. 1955, 3.

²⁰⁶ *Diyarbakır İç Kale Gazetesi*, 29 Temmuz 1953, 1.

SONUÇ

Tarihin en eski medeniyetlerine ev sahipliği yapan Diyarbakır, bulunduğu konum itibarıyla savaşların ve göçlerin yaşandığı bir bölge olmaktan kurtulamamıştır.

Türk siyasi hayatında oldukça önemli bir yer tutan DP, Türkiye'yi hemen hemen her alanda etkileyen bir parti olmuştur. Türkiye'de iktidarı devralan DP, tüm Türkiye'yi ciddi anlamda etkilemiştir. “*Yeter! Söz Milletindir*” sloganıyla siyasal hayata atılan parti, Türkiye'yi on yıl yönetmiştir. Buradan hareketle DP, Diyarbakır'da örgütlenerek burayı siyasal, sosyal, ekonomik, kültürel ve asayişli sağlama noktasında etkilemiştir. Parti bölgede önemli oranda destek görmüştür. Bu bölgede asayişli sağlama noktasında da önlemlerin alınmış olması partinin Diyarbakır'da etkili olmasını sağlamıştır. DP, Diyarbakır'da her alanda gelişmesine önem vererek çalışmalarına başlamış ve parti-devlet bütünleşmesini sağlamıştır.

Bu bağlamda DP, Diyarbakır özelinde oldukça önemli atılımlar gerçekleştirmiştir. Sosyal-ekonomik, kültürel ve toplumsal alanlarda etkin olan parti, özellikle asayişli sağlama noktasında almış olduğu önlemlerle şehrin daha güvenli bir yaşam merkezi haline gelmesini sağlamıştır.

Demokrat Parti'nin iktidarda kaldığı on yıl boyunca Diyarbakır'da asayiş-güvenlik politikalarında olduğu gibi sosyal, siyasal, eğitim, ekonomik alanlarda da önemli adımlar atılmıştı. Bu dönemde uygulanan asayiş politikaları, hükümetin yaklaşımı, Türk Ordusu, Polis ve Jandarmanın içinde bulunduğu durum, asker-siyaset ilişkisi yeni düzene göre şekillenmiştir.

Bu bağlamda DP döneminde Diyarbakır'da asayişin ve güvenliğin sağlanması için emniyet güçlerine büyük oranda ihtiyaç duyulmuş ve bu yolda önemli önlemler alınmıştır. Diyarbakır'da polis teşkilatı, Jandarma teşkilatı gibi birimlerin ihtiyaçları karşılanmıştır.

Tek Parti İktidarı döneminde uygulanan asayiş politikalarının aksine DP döneminde daha çok şehrin daha huzurlu ve güvenli hale gelmesine yönelik çalışmalar yapılmıştır.

KAYNAKÇA

A) Arşiv Belgeleri

Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi (CCA)

CCA, 030.01.66.409.2.
CCA, 030.01.68.431.3.
CCA, 030.01.68.425.5.
CCA, 030.01.65.405.3.
CCA, 030.01.12.71.9.
CCA, 030.01.15.82.4.
CCA, 030.01.17.99.21.
CCA, 030.01.17.99.22.
CCA, 030.01.21.123.6.
CCA, 030.01.40.241.10.
CCA, 030.01.41.243.24.
CCA, 030.01.53.318.9.
CCA, 030. 18.01.02.80.99.17.
CCA, 030.18.01.02.142.32.20

B) Resmi Yayınlar

TBMM TD, D:7, C:20, Birinci Birleşim, (1.11.1945).

TBMM Zabıt Ceridesi, 31.12.1953.

TBMM TD, D: 9, C:5, B: 50, (24.2.1951).

T.C. Resmi Gazete, 18 Mayıs 1953, Sayı: 8411.

T.C. Adalet Bakanlığı, Türkiye Cumhuriyeti'nin Ulusal Güvenlik Politikaları ve Güvenlik Stratejilerinin Gelişimi, Eğitim Daire Başkanlığı.

Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanunu, *Resmi Gazete*, 22. 7. 1966, Sayı: 12355, No: 772.

Düstur, C. 34, No:16

C) Yerel ve Ulusal Gazeteler

Akşam Gazetesi

Anadolu Gazetesi

Cumhuriyet Gazetesi

Demokrasiye Güven Gazetesi

Demokrat Kale Gazetesi

Demokrat Şafak Gazetesi

Dicle Gazetesi

Diyarbakır Gazetesi

Diyarbakır İç kale Gazetesi

Gayret Gazetesi

Hürriyet Gazetesi

Milliyet Gazetesi

Sesleniş Gazetesi

Yeni Şark Gazetesi

Yeni Yurd Gazetesi

Zafer Gazetesi

Gökalp Gazetesi

D) Kitap ve Makaleler

Açııcı, E. (2009). *1950-1960 Dönemi Türk Siyasi Hayatında Yaşanan Değişim Süreci ve Demokrasi.* , (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Akşin, S. (2017). *Kısa Türkiye Tarihi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Alpar, G. (2013). “Güvenliğin Sağlanmasında Bir Kolluk Kuvveti Olan Jandarmanın Geçmişten Günümüze Rolü ve Dünyadaki konumu”, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 2(1), 79-106.

Altay, F. (2008). *10 Yıl Savaş ve Sonrası, 1912-1922*. Ankara: Eylem Yayınları.

Anadol, C. (2004). *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*. İstanbul: Bilge Karınca Yayınları.

Aslan, H.(1949). *Müstakil Demokratlar Grubu, Demokrat Parti Kurucuları Bu Davanın Adamı Değildirler*. Ankara: Yeni Matbaa.

Aslan, R. (1992). *Diyarbakır’da Toprak Mülkiyet Rejimleri ve Toplumsal Değişme*. Ankara: Sarı Matbaası.

Aydemir, Ş.S. (1999). *Tek Adam I, Mustafa Kemal 1881-1919*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Aydoğan, E. (2008). *Türk Siyasi Hayatında Dr. İbrahim Tali*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi.

Belen, F. (1963). *Atatürk’ün Askeri Kişiliği*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Belen, F.(1963). *Atatürk’ün Askeri Kişiliği*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. 58.

Beyoğlu, S- Ali Satan.(2014). *Modern Türkiye Tarihi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınevi.

Beysanloğlu, Ş.(1987). *Anıtlar ve Kitabeler ile Diyarbakır Tarihi*. I, Ankara: Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sanat Yayınları.

Beysanloğlu, Ş.(1996). *Anıtları ve Kitâbeleriyle Diyarbakır Tarihi II*, Akkoyunlular’dan Cumhuriyete Kadar, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sanat Yayınları, Ankara, 782.

Beysanloğlu, Ş.(1986). *Mustafa Kemal Atatürk’in Diyarbakır’daki Kafkas Cephesi Komutanlığı*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

“Bitlis”, Yeni Türk Ansiklopedisi II, Ötüken Yayınevi, İstanbul 1985, 406.

Bircan, O. (1993). *Belge ve Fotoğraflarla Atatürk'ün Hayatı*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Bozan, O. (2019). *Tanzimat'tan Günümüze Diyarbakır* C. I. Manas Yayıncılık.

Bozdağ, İ. (1975). *Demokrat Parti ve Ötekiler*. İstanbul. Kervan Yayınları.

Bulut, E. Ç. (2015). “Devletin Taşradaki Eli Umumi Müfettişlikler”, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 11(21).

Bulut, K. F. (2019). *Demokrat Parti Dönemi Asayiş ve Güvenlik Sorunları ve Bunlara Karşı Alınan Önlemler, Atatürk Üniversitesi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Erzurum.

Bulut, S. (2009). “Üçüncü Dönem Demokrat Parti İktidarı (1957-1960) Siyasi Baskılar ve Tahkikat Komisyonu,” *Akademik Bakış Dergisi*. II. (4).

Burçak, R. S. (1998). *On Yılların Anıları (1950-1960)*. Ankara: Nurol Matbaacılık.

Çağlayan, E. (2014). *Cumhuriyet'in Diyarbakır'da Kimlik İnşası (1923-1950)*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Çağlayan, E. (2012). *Tek Parti Döneminde Diyarbakır (1923-1950)*. Basılmış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, , Erzurum,

Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanunu, Resmi Gazete, 22 . 7. 1966, Sayı: 12355, No: 772.

Çelebi, E. (1938). *Seyahatname*. X

Derbil, S. (1944). “Polis Kavramı”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1(4).

Dervişoğlu, F- M. Nuri Demirağ .(2007). *Türkiye'nin Havacılık Efsânesi*, Ankara, Ötüken Yayınları.

Dikici, A. (2009). “Demokrat Parti Döneminde İç Güvenlik ve Türk Polis Teşkilatı”, *Akademik Bakış Dergisi*, 3(5).

Durç, S. A. (2010). *Türk Muhalefet Geleneğinde “Demokrat Parti”, Mukaddime*. 1(1).

Ergüven, N. S. (2016). “Uluslararası Hukuk Açısından Güvenlik Kavramının Teorik Temelleri”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 65(3).

Eroğul, C.(2003). *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*. Ankara: İmge Kitabevi.

Eroğul, C.(1970). *Demokrat Parti (Tarihi ve İdeolojisi)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

Erzen, A. (1984). *Doğu Anadolu ve Urartular*. Ankara : Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Goloğlu, M. (1982). *Demokrasiye Geçiş (1946-1950)*. İstanbul: Kaynak Yayınları.

GÜL, M. K. M.(2013). *Tarihte Türk Polis Teşkilatı Sempozyumu*, Polis Akademisi Yayınları, Ankara.

Gül, M.(2010). *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*. Ankara: Barış Platin Kitapevi.

Güldoğan, V.(2011).*Diyarbakır Tarihi*. Ankara: Kripto Yayınevi.

İlhan, S.İ. (1990). *Atatürk ve Askerlik, Düşünce ve Uygulamaları*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi,4.

İnönü, İ. (2009). *Hatıralar*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.

İslam Ansiklopedisi, IX.

Jandarma Meslek Bilgisi-1, Jandarma Okullar Komutanlığı Yayını, Ankara 2010.

Karcı, B.D. (2010). *Çok Partili Hayata Geçişin Türk Basınına Yansıması (1954-1950 Vatan Gazetesi Örneği)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kardaş, A.(2015). “Birinci Dünya Savaşı Dönemi'nde Mustafa Kemal Paşa'nın Bitlis'teki Faaliyetleri”, *Turkish Studies*, X(5).

Karpat, K.(2012). *Kısa Türkiye Tarihi 1800-2012*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Karpat, K.(1998). *Türk Demokrasi Tarihi*. İstanbul: Afa Yayınları.

Kaya, Y.(2018). “1957 Genel Seçimlerinin Türk Siyasi Yaşamına Yansımaları”, *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmaları Dergisi*, 10(20), 585-600.

Koca, H.(1946). *Yakın Tarihten Günümüze Hükümetin Doğu ve Güneydoğu Anadolu Politikaları*. Ankara.

Koçak, C.(2003). *Umumi Müfettişlikler (1927-1952)*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Öğredik, A.(2013). *Demokrat Parti Döneminde Diyarbakır'da Siyasi, Ekonomik ve Sosyal Hayat*. Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Diyarbakır.

Saka, A.(2015). *14 Mayıs 1950 Seçimleri Ekseninde Muhalefet ve İktidarın Sesi olan Zafer ve Ulus Gazeteleri üzerine Bir İnceleme*. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya.

Sever, D.D. (2015). *Savaş ve İmparatorluk Başkenti: İstanbul'da Asayiş, Suç ve Ceza 1914-1918*. (Basılmamış Doktora Tezi), Ortadoğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Süslü, A -Mustafa Balcıoğlu.(1999). *Atatürk'ün Silah Arkadaşları Atatürk Araştırma Merkezi Şeref Üyeleri*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı Yayını.

Şeyhanlıoğlu, H.(2011). *Türk Siyasal Muhafazakârlığının Kurumsallaşması ve Demokrat Parti*. Ankara: Kadim Yayınları.

Şimşek, M.(2006). *Amid'den Diyarbakır'e Eğitim Tarihi*. İstanbul: Kent Yayınları.

Tezer, Ş.(1972). *Atatürk'ün Hatıra Defteri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Türk Ansiklopedisi, “Diyarbakır”, XIII.

Uyar, H.(1998). *Tek Parti Dönemi ve Cumhuriyet Halk Partisi*. İstanbul: Boyut Yayınları.

Uyar, H.(1999). *Tek Parti Yönetimi ve CHP*. İstanbul: Boyut Yayınları.

Yalçın, D.(2005). *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

Yalman, A.E. (1997). *Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim 2 (1922-1971)*. İstanbul: Pera Yayınları.

Yarış, S.(2019). “Diyarbakır İç Kale’de Bulunan 19. ve 20. Yüzyıl Yapılarının Giriş Cephe Düzenlemeleri Üzerine Bir Değerlendirme”, *Güzel Sanatlar Dergisi*.

Yaşar, B.(2014). “Demokrat Parti’de Parti İçi Demokrasi (1946-1960)”, *Tarih Okulu Dergisi*, 7(18).

Yeşil, A.(1988). *Türkiye’de Çok Partili Hayata Geçiş*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Yıldız, A.(1994). *135/313 Nolu Şer’iye Siciline Göre (1135/1722-1213)1789) Yıllarında Amid (Diyarbakır) Sancağında Sosyal ve Ekonomik Durum*. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

Yücebaş, F.(2012). *I. Umumi Müfettişlik’ in Kurulması ve Faaliyetleri (1927-1952)*, (Basılmamış Yüksek lisans Tezi) Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.

ZÜRCHER, Eric Jan, *Modernleşen Türkiye’nin Tarihi*, çev: Yasemin Saner, İletişim Yayınları, İstanbul 2009.

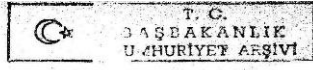
İNTERNET KAYNAKLARI

<http://www.diyarbakir.bel.tr/kurumsal/belediye-tarihce.html>,

ErişimTarihi:10.09.2019.

Türk Dil Kurumu, Sözlük, <http://www.tdk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 02.12.2019)

EKLER

T. C.
BAŞBAKANLIK
U. CHURİYET ARŞIVI

- 28 -

5977-
0977

« قرارنامه »

لایحه تازگی و ۵۸۵۸ نومردو قرارنامه دیکر -
۱۱۶۴ نومردو قرارنامه العزیز اورفا ، بتیس ، عکازی ، دیار بکر ، سعرد ، سیار بکر ، وان -
و بیزیرین ائتر ائتمک اوزره قشیس وقادر و سیمالای بلسه اولون عمومی مفیتلیک عنوانیک « برنج -
عمومی مفیتلیک » مورده قشیس ، راهلیر و کالت جیلده سئک لایحه لایحه تازگی و ۴۴۱۱ و ۴۴۱۱
نومردو قرارنامه وضع بولون تعلقین اوزرین هر وکیله لری سئیک لایحه لایحه تازگی و ۴۴۱۱
تجویب و قبول اولونشد .

لایحه تازگی و ۴۴۱۱

تسبیل اولور

داخلیه وکیل
خارجیه وکیل
جرم وکیل
مدافعه علیه وکیل
عدلی وکیل
باش وکیل
دو کور
صحه و مساونت اجتماعیه وکیل
بهارت وکیل
تاجیک وکیل
معارف وکیل
مالیه وکیل
وکیل

EK-1 : Umumi Müfettişlik Kanun Tasarısı ve Elazığ, Urfa, Bitlis, Hakkâri, Diyarbakır, Siirt, Mardin, Van illerinin 1. Umumi Müfettişlik bölgesi olarak tespiti.

T. C.
BAŞVEKÂLET
KARARLAR DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ
MÜDÜRLÜĞÜ
Karar sayı

2
7789

Kararname

T. C.
BAŞVEKÂLET
KARARLAR DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ

Diyaribekir beldesi adının (Diyarbakır) olarak değiştirilmesi hakkında belediye meclisi ile vilayet idare hey'etinin kararları ve Şurayı devlet reisliğinin 2/I2/937 tarih ve I9430 - sayılı tezkeresile gönderilen Mülkiye dairesile Umumi hey'etin mazbataları İcra Vekilleri Hey'etinin IO/I2/937 tarihli toplantısında okunarak I580 sayılı kanunun 9 uncu maddesine göre bu belde adının (Diyarbakır) olarak değiştirilmesi onanmıştır.

IO/I2/937

REİSİCUMHUR

K. Atatürk

Bş. V.

C. Başbakan

Ad. V.

S. Sarıgül

M. M. V.

M. Özalp

Da. V.

S. Karay

Ha. V.

S. Başbakan

Ma. V.

S. Sarıgül

Mf. V.

S. Akar

Na. V.

A. Çelikbaş

İk. V. ve Zr. V. V.

S. Başbakan

S. İ. M. V.

S. H. Alak

G. İ. V.

S. Başbakan

Zr. V.

080 13 01 02 10 99 17

EK-2 : Diyaribekir Beldesi adının Diyarbakır olarak değiştirilmesi.

72-3

H. Köprülü

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü
Diyarbakır Valiliğinin 19/4/948 tarih ve
Emniyet K.İ. 984 sayılı yazısı suretidir.

İçişleri Bakanlığına

1 - Demokrat Parti milletvekillerinden Profesör Fuat Köprülü ile Refik Koraltan 14/4/948 günü saat 17 de Mardin'den Otomobille İlimize gelip Mardin kapı mezarlığı yanında dört beş yüz kişiden ibaret demokrat parti mensupları tarafından karşılanmış, yaya olarak Parti binasına gelmişler ve orada toplanan halka, Refik Koraltan tarafından kendileriyle görüşmek ve demokrasi esaslarının nelerden ibaret olduğunu anlatmak ve derhlerini dinlemek için geldiklerini bildirir kısaca bir söylev vermiştir. Aynı gün akşam üzeri ilçe ve bucaklardan getirilen delegelerle parti binasında karşılıklı bir konuşma yaparak saat 22 sıralarında Mualla Gökçay'ın Şehir sineması binasında verdiği konsere gelmişler ve 22-30 da konserin bitimini müteakip İl Demokrat Parti ikinci başkanı Doktor Kâmil Tayşınin evinde istirahatata çekilmişlerdir.

2 - 15/4/948 günü Dogkapı semtinde ve şehir sineması arkasında ki meydanlıkta Fuat Köprülü ve Refik Koraltan taraflarından saat 17 de Demokrat parti mevzulu birer konuşma yapılmış , bu konuşmalarda daha ziyade Demokrasi esaslarının doğuşu ve yayılışı bildirilmekle beraber Refik Koraltan tarafından 22/temmuz beyanamesini müteakip her ne kadar idari baskı azalmış ised e yeniden mevzii olarak yer yer halka tazyik yapılmakta olduğunun görüldüğü ilave edilmiştir .

3 - 16/4/948 Cuma günü saat 17 de bir kahvede Demokrat Parti Milletvekilleriyle delegelerşerefine bir çay verilmiş ve bu çayda da karşılıklı sevgi ve samimiyet hisleri ileri sürülmüş isede Refik Koraltan tarafından yapılan konuşmada: Diyarbakırın çok imar edilmiş bulunduğunu Avni Dogandan eşittigini ve fakat buradaki görüşünün maalesef aksi olduğundan üzüldüğünü bildirmiştir .

Her iki Milletvekilide aynı gün akşam Ankaraya posta treniyle saat 23 de ilimizden ayrılmışlardır . Geliş ve gidişlerinde en ufak müessif bir hadise olmamıştır .

Saygı ile arz ederim .

Diyarbakır Vâisi
A.Rıza Ünal

Varide: 60016
Aslı : 12-67

Aslı gibidir

2 -
030 01 66 409 2

Fon No: 30 1 0 0 - Kutu No: 66 - Dosya No: 409 - Sıra No: 2

EK-3 : Demokrat Parti Milletvekili Fuat Köprülü ve Refik Koraltan'ın, Diyarbakır gezileri hakkında bilgi.

1950

EK-4 : 1950'de Demokrat Partinin seçim sloganı.

z gençlik ubünde nazara

ğitimi kadar, fi-
üzerinde hassa-
n şehrimizin sp-
nden Yıldız genç-
idare kurulunun
tesinde faaliyet-
programlaştır-

len olmak üye,
ar güdü akça-
allinde (Futbol-
mi, enerji mi
s a ğ l a r.)

alınarak bir
dılmıştır. Tek-

neuf Uzun, Te-

Vekin Aktan,

Turgut Bo-

Bozaci, Fazil

etmişlerdir.

me, tetetibu

anın mahsu-

fikir tartış-

teknik edil-

enerji te-

denlerin, da-

ra temasia,

avunmasın-

allerle cerh

lerine bu

dıkları jü-

riile sabit

eden ku-

Refik

ktan Ni-

Yeni jandarma karakolları

Ankara, (ANKA) Jandar-
ma Genel Kumandanlığı yur-
dun muhtelif yerlerinde ye-
ni jandarma karakolları aç-
maya karar vermiştir. Bu
maksatla genel komutanlık
kadrosuna yeniden 5000 jan-
darma eri alınacaktır. Ko-
mutalık nüfusuna artması, ya-
sak bölgelerin kaldırılması,

yeniden 20 ilçe kurulması,
yol seferberliği dolayısıyla
artan seyrisferin, toprak da-
ğılma ve tapulama işleri, göç-
men meselesi ve hayvan hır-
sızlığının takibi gibi hizmet-
lerin artmasından dolayı bu
karakolları açmaya karar
vermiştir.

Trende 24 Mavizer Yakalandı

Haber aldığımız göre,
üç gün evvel, İstanbuldan
gelen trende, muhtelif sandı-
klara yerleştirilmiş 24 adet
mavizer tüfeği, Diyarbakır
Jandarması tarafından yaka-
lanmıştır. Diyarbakırda müs-
tear bir ada, içinde Kütahya
çinisi vardır diye gönderilen
bu sandıklar, Antalya anba-
rı vasıtasıyla sevk edilmiştir.
Sanıkların üst kısımlarına da
Kütahya çinisi yerleştirilmiş-
tir.

Sanıkların içini tetkike

mezan olmayan Antalya an-
barını bu suretle atlatan bu
silah kaçakçısına kim
olduğu meydana çıkmamak-
la beraber, elde edilen bazi
izlerin delaletile kaçakçının
yakında yakayı ele vereceği
anlaşılmıştır.

Diyarbakır Jandarmasının
vyanıklığı, ve vazifeseverliği
neticesi elde edilen bu başa-
rı, takdirle karşılanmaya la-
yaktır. Bu husustaki tahkika
ta devam edilmektedir.

Sinemada

Sakin ve ilk greenin
koyununda Hamlet, bu gece y
insanlık tarihinde bir eşik
veya mezar olmaktan ne ka-
dar uzaktı? Müteaddit za-
manlarda seyrettığımız Ham-
let beni ve hatıralarımı çok
uzaklara götürdü Hatırala-
rımı yoklayınca orada Da-
rülbedayide sahneye konmuş
Hamleti bütün sıcaklığı ile
içimde buldum Adanenin
çok kalabalık bir sinema
binası oturulacak yer bulun-
mıyordu.

Bir hafta önce sefilere
bize gösteren okul idare
bizi Hamlete götürürken
Hügoyu tanıtan konuşma-
rına birde şakıspiri anl-
maya koyulmuştu.

Çinceyi ve japonca-
yı ilhami kadar öğrenmiş A-
rikalı mis, büyük bir ve-
la 14 yaşındaki kaf-
gunları söylüyordu. ç-
pirin bu eseri her asır
her devirde ilgi uy-
bir şahıstır. Onun
kıymeti buradadır ta-
dikkat edin iyi ge-
mak elinizdedir.

Oradan dönerken
hayaletin kimimiz
kimimizde opalyanın
ve tesirile yatal-
girmiştik Bu ge-
artislerimizle bin b-
miyet içinde e-

Marshall plânı tarım makineleri sayesinde

EK-6 : DP Döneminde Diyarbakır'da çıkarılan bir gazete

İç haberler

Sahife: 4.-

Başvekilimizin beyanata

5 İstanbul 16.2.55 - başvekil adnan menderes, memlekette asayiş vaziyeti ile emniyet teşkilatımız hakkında anadolu ajansına şu beyanatta bulunmuştur:
"Eskisine nazaran memlekette iç emniyet ve asayiş mevzuunun her sene müteazza bir şekilde büyük bir inşirah ve memnuniyet verici mükemmeliyete doğru gitmekte olduğunu ifade etmekten zevk duymaktayım.
devamlı olarak nesredilen asayiş bültenleri emniyet ve asayiş işlerimizin mütemadiyon üyüye doğru gitmekte olduğunu açıkça göstermektedir. bu münasabette ve bir misal olarak uyuşturucu maddeler mevzuuna temas edeyim.
bir zamanlar emniyetin iç bünyesini kemiren bu mevzuun çok ciddi hal aldığı olbotta hatırlanacaktır. halbuki, uyuşturucu maddelerin imalini, ticaretini ve vatandaşlar tarafından istimalini önlemek hususunda senelerden beri devam eden amaçsız mücadele neticesinde şimdi bu tehlikenin esaslı surette önlenmiş bulunduğuartık inkâr kabul etmez bir hakikattir.
asayişin, huzur ve emniyetin temini gibi büyük ehemmiyeti aşikâr olan bu davada emniyet mensuplarımızın büyük hizmetlerini bu vesile ile yüce takdir etmekteyim.
filhakika onlar geceli gündüzlü ve hatta yirmi dört saatte on iki saat vazife görmek suretiyle büyük bir fedakarlık ve feragat içinde çalışmaktadırlar. bu itibarla teşkilat mensuplarının diğer devlet memurlarından fazla olarak sarf ettikleri mesaiyi ayrıca bir ücretle karşılamak yerinde olacaktır kanatındeyim.
bundan başka noksan olan kadroların yetişmiş unsurlarla ikmali, diğer taraftan teknik ve modern vasıtaların tedariki hususları da ehemmiyetle ele alınacaktır". (ho.me)

saat: 21.30

21.55

22.05/ak.

-10-

030 01 | | | 15 82 4

EK-7 : Başbakan Adnan Menderes, 6 Mart 1955'te Anadolu Ajansı'na ülkenin emniyet ve asayişini ilgili olarak verdiği beyanata içeren arşiv belgesi (CCA, 030.01.15.82.4.)

Umumi Neşriyat
Müden idare eden
AVUKAT
TURGUT ARTUÇ

Diyarbakır

Sahip
Ve
Başyazarı
T. Cahit Çubukçu

No: 4709

19 - EYLÜL - 1955 Pazartesi

(5 Kurus)

Reisicumhurumuz sayın Celal Bayar dün şehrimizi şereflendirdiler

Hava alanında Hükümet erkânı ve kalabalık bir halk kitlesi tarafından hararetle karşılandılar

Cumhurbaşkanı sayın Celal Bayar, dost ve kardeşi Şehinşahı majeste Resmî Pahlavın resmî davetlisi olarak İrân'a gitmek üzere dün saat 17 de uçakla Diyarbakır'a tefiş etmişlerdir. Sayın Cumhurbaşkanımız hava alanında, Valimiz Şevket Özansız, Mardin ve Urfa valileri, ordu müfettişleri, kolordu kumandanı, Diyarbakır Milletvekillerinden Halil Turgut, belediye reisi, mülki ve askerî rüeseler ve kalabalık bir halk kitlesi tarafından hararetle karşılanmış ve başta bando olduğu halde, bir ibtiram hatası tarafından selamlanmıştır.

Turistik palasta şereflerine belediye tarafından mükellef bir ziyafet verilmiş ve orada bir suarete tertip edilmiş ve sayın Celal Bayar hazır bulunmuşlardır.

Bugün saat 9 da Tahran'a hareket etmiş olan sayın Celal Bayar'ın Devlet vekili ve dış işleri vekâleti vekili Fatih Rüştü Zorlu, dış işleri vekâleti umumî kâtabi Muharrem Nuri Birgi, İstanbul Milletvekillerinden Fâruhan Tekil, genel kurmay ikinci başkanı kom general Râşid Erdelün ile diğer malyetî erkânı refakat etmekteydirler.

Kendi isteğiyle Anadolu - Türk Birliğine katılışının 440. Yıldönümü dolayısıyla

Kara Amid'in fethi

No: 3
Yazan :
Kırzioğlu
(Diyarbakır Kültür Derneği Üyelerinden)

Akkoyunlular zamanında parlatılan Kara - Amid şehrinin merkezi olduğu "Diyarbakır Vilâyeti, şimdiki Tunçeli, Elazığ, Bingöl, Diyarbakır, Urfa, Mardin, Siirt gibi Fırat doğusundaki 7 ilimizle Irakta kalan Sincar ve suriyede kalan Rakka bölgelerini de içersine alıyordu. Barsaya İrân Valisi tayin edilen Şah İsmailin kınaybraderi Türmen İbrazimlerden Ustaçalı Mehmet Han, 23 Ağustos 1514 günü Çaldıran muharebesinde kolkumandanı iken maktul olduğu. Şah İsmail de borzup kaçtı. Bunu duyan Kara - Amid ahalisi şehri ve kaledeki Safavi askerleriyle muhafızları kovarak 1515 Eylülünde emellerde Yavuz Sultan Selim adına hube okuyarak, İstanbulu bağlamak ve Anadolu - Birliğine katılmak isteklerini de elçileri Osmanlı Padişahına arzettiler. Bunu duyan ve İmparatorluğunun batı kil-

idi sayılan Diyarbakırın kendiliğinden Yavuz'a itaat etmesine son derece üzgün Şah İsmail, ölen Mehmet Hanın kardeşi Kara Hanı vali ve serdar tayin ederek kuvvetli bir ordu ile Kara - Amid üzerine gönderdi.

Bu sırada Tebrizden ordu ile kuşlamak üzere Amasya'ya gelen Yavuz'un yanında, birçok Kara - Amidli ve Diyarbakırlı gönüllü asker ve beyler ile eski Akkoyunlu Mücahidi Bitilili Molla - İdris adlı çok âlim ve "Heşt - Bihişt", adlı farasça bir Osmanlı tarihi yazmış olan bir zâat da vardı. Etkin sonlarından itibaren Kara Han orduyu Kara - Amidüne gelmiş, gerek ajanları ve elçileri vasıtasıyla, gerekse oklara bağlanarak şehre atılan mektuplarla, çetin surların üzerinden müdafaya kalkışan ve Türkiyeye katılıp bağlı (Devam edecektir)

Sayın Celal Bayar, ardından doğrudan Hükümet konasına gelecek orada bir kabul resmi yapmış ve bilâhare vali konasına gelecek ibtirahat etmişlerdir.

Adliyede tayinler

80 lira aslı manşin, Diyarbakır birinci aslıye ceza hakimliğine, Diyarbakır C. müddeiumumi baş muavini Ahmet Akan. C. müddeiumumi muavini Abbas Kapıanoğlu Kelkit C. müddeiumumi muavinliğine, hakim muavini Servet Cengizalp Mazıdağ hakim muavinliğine, Gazi Antep Çinkite nahiyesi hakim muavini Ali Galip Kılıç Diyarbakır hakim muavinliğine Lice C. müddeiumumi muavini Kemal Ayaz Diyarbakır C. Müddeiumumi muavinliğine, Elazığ hakim muavini Mustafa Benlioğlu Haat sultı hakimliğine, Malaz C. müddeiumumi muavini Mustafa Kintay Lice C. müddeiumumi muavinliğine, Aksaray C. müddei-

İrân hava alanında bizzat Şehinşah tarafından karşılanacak olan sayın Celal Bayar'ın seyahati şûmâzdeki pazar gününe kadar devam edecektir.

Tunadan Malatya batısına varınca uzayan yerlerin ordusuyla gelen Fatih Sultanın topları önünde yenildi: 1473 deki Otlukbeli savaşında Diyarbakırlılar, asıl Akkoyunlu merkezi halkı olarak yaman kılıç çaldılar larsa da, kazanamadılar. Batı Türklüğü yarışı kazanmış. Doğu - Türklüğünü temsil eden Akkoyunluların hâli Otlukbelinde bir daha dizelelmeyecek halde kırılmıştı.

Bu Akkoyunlu boğgununun doğurduğu iç karışıklıkları, Safavi devletini kuran Şah İsmailin işine yaradı: 1502 de Tebrize hâkim olan bu yeni İrân şahı, 1509 da korkunç bir ordu ile ele geçirdiği Kara Amid şehri ve "Diyarbakır vilâyeti", deki Akkoyunlulardan balabildiklerini kılıçtan geçirdi, buradaki Türklüğün âdeti kökünü kestirdi.

Dün hava gösterileri yapıldı

Uçaklarımız tarafından dün şehrimizde gösteriler yapılmış ve şehrimize gelen Türk kuzu kız ve erkek pilotları da, paraşütle atılma gösterileri yapmışlardır.

Büyük bir alkış uyandıran gösterileri, kalabalık bir halk kitlesi zevkle seyretmiş ve gösterdikileri muaffakiyetlere çok memnun olmuşlardır.

EK-8 : DP Döneminde Diyarbakır'da çıkarılan bir gazete

T. C.
BAŞVEKÂLET
KANUNLAR VE KARARLAR
Tetkik Dairesi

Karar Sayısı
4

KARARNAME

7086

Ortaklarına birer ev yaptırmak maksadiyle merkezi Diyarbakır'da olmak üzere, on yıl müddet ve en az (2000-ikibin) Türk lirası sermaye ile kurulmasına başlanan "Diyarbakır Subay Evleri Yapı Kooperatifi"nin İktisat ve Ticaret Vekâletinin 27/3/1956 tarihli ve 6/2953 sayılı yazısıyla gönderilen ilişik esas mukavele-
namesi İcra Vekilleri Heyetince 7/4 /1956 tarihinde tetkik edilerek, mezkûr kooperatifin kurulmasına izin verilmesi; 865 sayılı kanunun 480 inci maddesine göre, kararlaştırılmıştır.

REİSİCUMHUR

[Signature]

Eki :

Başvekil Devlet Vekili Devlet Vekili ve Devlet Vekili ve Devlet Vekili
Milli M. V. V. Nafia V. V.
Adliye Vekili Milli Müdafaa Vekili Dahiliye Vekili Hariciye Vekili Maliye Vekili
Maarif Vekili Nafia Vekili İkt. ve Ticaret Vekili Sıh. ve İc. Müd. Vekili Cüm. ve İnh. Vekili
Ziraat Vekili Münakalat Vekili İktisat Vekili İşletmeler Vekili
030 18 01 02 142 32 20

Dosya No :
10-519
697

EK-9 : Diyarbakır Subay Evleri Yapı Kooperatifi'nin kurulmasına izin verilmesi.

TELSİZ

T. C.
DAHİLİYE VEKÂLETİ
Telsiz Servisi

Adresi: Sayın
Adnan Menderes
Başvekil
Kars

Servis işaretleri

Sıra No.	İlk merkez	No.	Kelime	Verildiği		Orta Merkez	Alındığı		İMZA
				Tarih	Saat		Tarih	Saat	
	Urfa	475	100	12/10/57	21/30	Ankara	12/10/57	22/15	

Diyarbakır vaziyeti memnuniyet vericidir. Muhalefetin yapmakta olduğu propağandalar bakımından bazı polis tedbirlerinin alınmasına lazım gördüm. Mardin hareketsiz ve seçime hazır vaziyettedir. Bir ve beş numaralı sirkülerlerin şimdilik tamamen kaldırılması zaruridir. Bu takdirde durum çok memnuniyet vericidir. Urfa vaziyeti ile yarın meşgul olacağım. Ve aynı gün Gaziantep'te saat 13/00 de yapılacak Demokrat parti büyük mitinginde mutlaka bulunmam hususunda mebus arkadaşlarım ve teşkilatın ısrarlı talebi üzerine oraya hareket edeceğim. Ayın 14.ünde Adıyamanda bulunmam muhtemeldir. Ayın 15. inde Malatya hareket edeceğim. Malatya hakkında lazumlu görüldüğü takdirde emirlerinizi Antep'te intizar edeceğim.

En derin hürmetlerimle arz ederim.

Namık Gedik

030 01 68 431 3

Fon No: 30 1 0 0 - Kutu No: 68 - Dosya No: 431 - Sıra No: 3

EK-10 : Diyarbakır, Urfa, Gaziantep ve Malatya'daki seçim çevreleri ile ilgili olarak Namık Gedik tarafından Başbakan Adnan Menderes'e çekilen telgraf.

7 Temmuz 1958
Pazartesi

Sahidi, yer
Gökçe Mevkisi

ADRES
Gazi Caddesi Sokak No. 12
Diyarbakır

DEMOKRAT
Kale
GÜNLÜK SİYASİ GAZETE
(PAZAR GÜNLERİ ÇIKMAZ)

Sahibi ve Yayıncıları Adı
Nizam Hürriyet

Fiyatı 10 Kurusdur

Tel: 1578 Posta kutusu 67

Yıl 3 Sayı: 704

Dün Şehrimizde Kıbrıs Mitingi yapıldı

Onbinlerce Diyarbakırlı Hep Bir Ağızdan Ya Taksim, Ya Ölüm; Hepsini Diyarbakır'a Bağırıyor

Yurdun her tarafında Kıbrıs için mitingleri devam etmektedir. Bu meydana dün şehrimizde de Kıbrıs için miting yapılmıştır. Günün erken saatlerinden itibaren vilayet önünü onbinlerce vatandaş doldurmuş bulunuyordu. Saat 14 te sükûta geçildi. Sükûtu müteakip hep bir ağızdan İstiklal marşı söylendi ve konuşmalara geçildi. Sözülenen hatipler Türk'ün dönmeyeceği YA TAKSİM, YA ÖLÜM kararını tekrar tekrar haykırırlardı. Hatipler bir taraftan konuşurlarken öbürünü bulan halkta hep bir ağızdan YA TAKSİM, YA ÖLÜM HEPSİ, HEPSİ, YA YA YA, YA ŞA, ŞA, ŞA, KIBRIS TÜRKÜ ÇOK YAŞA diyebagınıyordu.

Yine dün Çanakkale ve Yozgat'ta Kıbrıs mitingleri yapılmıştır ve бү-

tün dünyaya Türk'ün kat'i kararını ilan etmişlerdir. İosbadere Kıbrıs için canını verenlerden çakınımyeceğimizi ifadedetmişlerdir. Bütün mitingler Türk'ün vakarı ve terbiyesine uygun olarak sonuçlanmıştır.

Feza Gemilerinin Atomdan İstifade Meselesi Tetkik Ediliyor

Washington, Birleşik Amerika müdafaa vekâleti roket veya diğer vasıtaları fezaya sevk etmek hususunda küçüklük nükleer infiltâklarda istifade etmek için takânaların araştırılmaktadır.

Birleşik Amerika Müdafaa Vekâletinin İleri Araştırma projeleri Teşkilatı direktörü Roy W. Johnson, bu araştırmaların General Dynamics Corporation'un California Şubesi tarafından deruhle edildiğini bildirmiştir.

Johnson bu tetkikini

idea Amerika Atom Enerjisi Komisyonu tarafından tetkik edilmekte olan diğer tetkiklerle aynı olduğuna çünkü bu araştırmalarda dünya atomlarının derisinde kontrolü atom infiltâkleri tetkikini ele alacağına söylemiştir.

Müdafaa vekâleti bu husula göre bir roket veya diğer herhangi bir feza vasıtasının dünya atmosferi veya fezaya serilişinde atom infiltâkleri ile sevk edileceğini bildirmiştir.

Bu araştırmalar 1959

malî tesisinde 1,000,000 dolara baliğ olacaktır

Almanya'nın memleketimize açacağı 150 milyon liralık kredinin altın piyasasına tesir edeceği sanılıyor

Ankara—Haber aldığı mız göre, Federal Almanya Hükûmeti birleşik deviz faaliyetlerinden memleketime 150 milyon liralık bir kredi vermesi suretiyle yardım yapacaktır. Bu suretle yapılacak Alman yardımının piyasada tahakkuk yaratması beklenmektedir.

Sana'at Hareketleri Nazmi Dayan'ın Sergisi

Bugünlerde Diyarbakırımızda sanatçıların bir araya gelip gösterdikleri Nazmi Dayan'ın Nazmi Dayan'ın Sergisi nedir? San'at nedir? San'atın fezasında ne tür eserler görülmüştür? Görmemişsekiz ki günümüzün sanatını bir bakışla görebileceğimiz bir sergi. Dün şehrimizde sükûta geçildi. Sükûtu müteakip hep bir ağızdan İstiklal marşı söylendi ve konuşmalara geçildi. Sözülenen hatipler Türk'ün dönmeyeceği YA TAKSİM, YA ÖLÜM kararını tekrar tekrar haykırırlardı. Hatipler bir taraftan konuşurlarken öbürünü bulan halkta hep bir ağızdan YA TAKSİM, YA ÖLÜM HEPSİ, HEPSİ, YA YA YA, YA ŞA, ŞA, ŞA, KIBRIS TÜRKÜ ÇOK YAŞA diyebagınıyordu.

Dünyanın bir sanatçı ve sergileriyle değerlendirilmiş olan sergi, bütün burcu vatan kokmakta. Yurdumuzun çetneli yerlerinden alınan sanatçılar, eserlerini çoğu lütfunu teşkil ediyor. Sanatın kazanç için değil, sanatın için için söylenen Nazmi Dayan'ın sergide bütün azameti ağır başlığı ve sanatçı kişiliği ile karşımıza çıkıyor. Geçmişin fezasıyla temin etmesine rağmen, sanatın diye sergisi yapılmak kade resimleriyledir. Dün şehrimizde sükûta geçildi. Sükûtu müteakip hep bir ağızdan İstiklal marşı söylendi ve konuşmalara geçildi. Sözülenen hatipler Türk'ün dönmeyeceği YA TAKSİM, YA ÖLÜM kararını tekrar tekrar haykırırlardı. Hatipler bir taraftan konuşurlarken öbürünü bulan halkta hep bir ağızdan YA TAKSİM, YA ÖLÜM HEPSİ, HEPSİ, YA YA YA, YA ŞA, ŞA, ŞA, KIBRIS TÜRKÜ ÇOK YAŞA diyebagınıyordu.

Mehmet Naci Yavuz

EK-11: DP Döneminde Diyarbakır'da çıkarılan bir gazete

ÖZGEÇMİŞ (EK-13)

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı :Ömer ŞAHİN
Uyruğu :T.C
Doğum Tarihi ve Yeri :24.10.1990
Telefon :
Faks :
E-mail :sahinomer6565@gmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Doktora		
Yüksek Lisans	Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü	2019
Lisans	Yüzüncü Yıl Üniversitesi	2016

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
.....

Yabancı Dil

İngilizce

Yayımlar

.....

Hobiler

.....

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

LİSANSÜSTÜ TEZ ORIJİNALLIK RAPORU

5.12.2019

Tez Başlığı / Konusu : Demokrat Parti Döneminde Diyarbakır'da Asayiş Politikaları

Yukarıda başlığı/konusu belirlenen tez çalışmamın Kapak sayfası, Giriş, Ana bölümler ve Sonuç bölümlerinden oluşan toplam 100 sayfalık kısmına ilişkin, 5.12.2019 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından tez.intihal.tespit.intihal.tespit programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezin benzerlik oranı % 16 (on altı) dir.

Uygulanan Filtreler Aşağıda Verilmiştir:

- Kabul ve onay sayfası hariç,
- Teşekkür hariç,
- İçindekiler hariç,
- Simge ve kısaltmalar hariç,
- Gereç ve yöntemler hariç,
- Kaynakça hariç,
- Alıntılar hariç,
- Tezden çıkan yayınlar hariç,
- 7 kelimededen daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 7 words)

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Lisansüstü Tez Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılmasına İlişkin Yönergeyi İnceledim ve bu yönergede belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içemediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

Adı Soyadı : Ömer ŞAHİN

5.12.2019
Ömer Şahin
Adı, Soyadı, İmza

Öğrenci No : 169206058

Anabilim Dalı : Tarih Anabilim Dalı

Programı : Tarih

Statüsü : Y. Lisans Doktora

DANIŞMAN
DOÇ. DR. ABDULAZİZ KARDAŞ

5.12.2019

AKK

ENSTİTÜ ONAYI
UYGUNDUR

5.12.2019

Doç. Dr. Bekir KOÇLAR
Enstitü Müdürü

B. Koçlar